

Židovské listy

Vydává Občanské sdružení MAGEN

Leden 2012

OBSAH

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA 3-7

ČTENÁŘI NĀM PÍŠÍ 8

ŽIVOT KOLEM OBCÍ 8-11

Šalom v ohrožení ■ Úspěšná premiéra Dnů židovské kultury v Teplicích ■ Historie židovské komunity ve Washingtonu D. C.

UDÁLOSTI 12-17

Komu je určen památník na Hagiboru? ■ Vánoce a Chanuka v Jeruzalémě v roce 1941 ■ Bezpečí nad zlato ■ Centrum Simona Wiesenthala ■ V Maďarsku zvoní umíráček svobodě

TÉMA 18-22

Jak růžová je budoucnost izraelsko-palestinských vztahů? ■ Jak se žilo židovským míšencům v nacistickém Německu

ROZHOVORY 23-24

Filozofická fakulta UK zakládá Centrum židovských studií ■ Ohlédnutí za dalším rokem Evropského institutu odkazu šoa

HISTORIE 25-31

Po stopách jednoho dopisu ■ Vánoce na Hagiboru

ŽIDOVSKÝ KALENDÁŘ 32-35

Žena v judaismu ■ Židé a silvestr

KULTURA 36-39

Jan Fischer: O otci a židovství

TUŽKA NA PROVÁZKU 40

TIRÁŽ:

Židovské listy vydává Občanské sdružení MAGEN jako neprodejnou tiskovinu.

Registrace MK ČR 16543.

Redakce: V. Dvořáková, J. Dráská, E. Grafová, T. Jelínek, D. Tamášová

Redakční rada: J. Fischer, J. Fistein, V. Kraus, A. Kusák, J. Ondráčková, A. Štefanová, P. Weiss, K. Wichs

Ilustrace: Jan Laštovička

Sazba: Luděk Neužil

Tisk: Nakladatelství ČVUT, výroba

Zikova 4, 166 36 Praha 6

Kontaktní adresa:

PO box 11, Požárníků 38, 252 62 Horoměřice

E-mail: novinymagen@seznam.cz

Číslo konta: 1966267349/0800, Česká spořitelna, a. s.

Toto číslo vychází s podporou Nadačního fondu obětem holokaustu a čtenářů

5772-24

Tradičního zapalování chanukových světél se zúčastnili pražský primátor Bohuslav Svoboda, rabin Manis Barash, bývalý premiér Jan Fischer a americký velvyslanec Norman Eisen. Foto Chabad Prague (str. 12)

Martin Kafka při zápasu za Metro Racing Paris v sezoně 2004/2005. Foto archiv rodiny (str. 25)

V listopadu se v Teplicích konaly Dny židovské kultury. Foto Ulpan Teplice (str. 9)

ÚVODNÍK

Vážení čtenáři

Židovské listy se postupem let stávají více a více médiem, které pomáhá formovat otevřené židovské společenství. Jsme rádi, že to řada z vás takto vnímá, že nám to píšete, že nás stále podporujete.

Zázraky se dějí

Minulé číslo se stalo v historii našeho časopisu něčím velmi unikátním. Mezi vzpomínkami na transporty se objevil text Maud Beerové a v rubrice Život kolem obcí byl článek o Židovství a úskalí testování DNA od Lannyho Rosického. Shodou náhod byly oba zařazeny na stejnou dvoustranu. Maud a Lanny se potkali na stránkách ŽL po 66 letech.

První se hned po rozeslání ŽL ozvala Maud Beerová. „Koncem roku 1944 a v roce 1945 až do konce války bydlela v Terezíně moje maminka a mladší sestra v pokoji s paní doktorkou Rosickou a s jejím kojencem Ladičkem. Soudím, že článek psaný Ladičkem, podepsaný Lanny, jsem v těchto Židovských listech právě četla. Sestra a já někdy na paní doktorku a na Ladička vzpomínáme,“ napsala redakci. Samozřejmě jsme ji okamžitě spojili s Ladičkem, který se v Terezíně narodil v dubnu 1944. Byl nadšen, protože se nyní může dozvědět i něco o svém matce a o svém životě v ghettu. I když se nám již v minulosti podařilo propojit různé lidské příběhy, tento byl doposud nejsilnější. Jsme jako redakce rádi, že jsme k něčemu takovému mohli přispět.

Opustila nás řada skvělých lidí

Přinášíme vám ŽL24, které tentokrát bohužel začínají až příliš rozsáhlou Společenskou rubrikou. V posledních měsících nás opustila řada skvělých přátel a osobností. Byli mezi nimi Anna Bittmanová, Zuzana Wachtlová, Koloman Gajan a Jan Horal. Nelze opomenout ani úmrtí prezidenta Václava Havla, jehož vztah k židovské komunitě, židovským intelektuálům a Státu Izrael rozpracujeme v jednom z příštích vydání.

Kolem obcí je stále živo. Občas se skutečně zadaří. Jsme rádi, že můžeme informovat o úspěšném projektu občanského sdružení Ulpan Teplice, které ve stejnojmenném městě loni založilo tradici Dnů židovské kultury. Vivienne Soyková pro ŽL napsala reportáž o návštěvě židovských památek ve Washingtonu D. C. Herec Hanuš Bor se s našimi čtenáři dělí o svůj osobní exkurz do vzpomínek ze setkávání Patriaků a Patriacek.

Je Chanuka vašim svátkem?

V rubrice událostí se ohlížíme za prosincovou Chanukou. Co vlastně čeští židé v prosinci slaví? To je stále otevřená otázka. Budeme rádi, když nám napíšete o tom, jak jste tyto svátky slavili či slavíte. Jana Ondráčková nám poslala vzpomínku na Vánoce a Chanuku v Jeruzalémě v roce 1941. Studentka VŠE Lucie Klicperová popsala druhou část programu iTour, kdy tentokrát čeští studenti vyrazili na návštěvu svých izraelských kolegů. Rádio Svobodná Evropa odhalilo pomník internovaným na Hagiboru v letech 1944–1945. Daniela Tamášová připravila sérii článků o zahraničních událostech ze židovského světa.

Hlavním tématem je pro nás stále otázka izraelsko-palestinských vztahů, jimž se věnovala Delana Mikolášová. Jan Štefan píše o knížce Hitlerovi židovští vojáci, která není jednoduchým čtením. K rozhovoru jsme tentokrát pozvali Michala Stehlíka, děkana Filozofické fakulty UK, s nímž jsme si povídali o plánech na vznik židovských studií. Ředitelé Evropského institutu odkazu šoa jsme se zeptali na výsledky práce dalšího roku této instituce. Jeho odpovědi čtenáře ŽL asi příliš nepotěší.

Kafkové v akci

Naproti tomu věříme, že potěšíme všechny kafkology naším dílem seriálu o židovských sportovcích, v němž se věnujeme příbuzným slavného spisovatele, kteří se proslavili jako úspěšný fotbalista a ragbista. Novinář Pavel Novotný nám poskytl svou svěbytnou výpověď o osudu jedné židovské rodiny, která se v Praze za války ukrývala. Víte, kde leží Trhová Kamenice? V této malé východočeské obci se díky panu Filipu Procházkovi připravuje památník místním obětem holokaustu. Článek o jeho práci naleznete s rubrice Historie.

Fischer o svém otci

V kulturní rubrice přinášíme části z knížky Jana Fischera „Ano, pane premiére aneb Rozhašená země“, které se týkají jeho otce. Věra Dvořáková napsala o pražské prezentaci knížky „Hugo Maisl aneb Vynález moderního fotbalu“. Dlouho jsme se nevěnovali divadlu a jsme rádi, že nyní můžeme přinést článek o představení „Můj soused, můj nepřítel“.

Juraj Eckstein, který publikuje své práce o judaismu v ŽL již dlouhých šest let, se tentokrát zabývá srovnáním postavení žen v židovství, křesťanství a islámu. Naše nábožensky laděné texty jsou tentokrát posílány i o „10 přikázání pro internet“ a úvahu rabína Abramsona nad silvestrem.

Věříme, že se Vám tyto Židovské listy budou líbit. Napíšte nám své reakce a nápady na adresu noviny@seznam.cz.

S přáním klidných dní
Vaše redakce

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

*S úmrtím Václava Havla
Zrodil se v Česku zvláštní den
Říkáme: škoda ho, pravda,
Sami se přitom litujem.*

Tomáš Kafka

Zemřel poslední československý prezident a bojovník za lidská práva

Dne 18. prosince 2011 nás zastihla smutná zpráva, že zemřel Václav Havel. Celý demokratický svět si připomněl jeho význam pro demokratizační proces v Československu, v České republice a dokonce i v Evropě. Byl to velký Evropan. Často vyjadřoval menšinové názory, svými morálními apely zlobil zastánce dravého kapitalismu typu 19. století bez přívlastků. Významným Havlovým znamením se stalo jeho heslo **Žít v pravdě**. Podle mého názoru ho svět začal vnímat teprve jako disidenta, jako autora Charty 77, jako vězně Husákova režimu. V Československu 50. let ho znala hrstka intelektuálů. V té době vyjadřoval své politické názory nejdříve jako čtenář literárních časopisů, později pak již jako člen Svazu spisovatelů. Dnes jsou jeho články z té doby dávno zapomenuty, proto chci na ně upozornit. Již tehdy se Havel svými úvahami o úloze básníka ve společnosti zasazoval o lepší podmínky pro tvorbu spisovatelů, o demokratičtější poměry v Československu.

Václav Havel, básník, dramatik, disident, politický vězeň, státník, začal své názory velmi brzy vyjadřovat. Stěžejní, kromě známých esejů a Dopisu Gustávu Husákovi, jsou dvě knihy rozhovorů, které vedl s Karlem Hvizďalou, *Dálkový výslech a Stručně, prosím*. Ta první kniha vznikala na trase Bonn–Praha v letech 1985 a 1986, tedy v době, kdy Václava Havla arogantní komunistická justice zavírala do vězení, tu druhou napsal v době, kdy již byl prezidentem. Překladatel František Fröhlich ji jednou označil za knihu roku.

V *Dálkovém výslechu* mě zaujala věta, kterou jsem si okamžitě zapamatoval a

kteřá v mé paměti vždy zůstane. Havel své každoměsíční návštěvy u významného českého básníka Vladimíra Holana, kterého obdivoval, brzy zrušil kvůli antisemitským řečem, které Holan vedl. Pro mne touto jedinou větou vyjádřil své odsouzení jakékoliv formy antisemitismu. O srdečném poměru Havla k Židům, o jeho poměru k Izraeli a k židovské kultuře, by měl napsat někdo povolnější. Spíše se budu věnovat tomu, co již téměř vymizelo z paměti mnohých a o čemž dnešní mladá generace ani neví. Zatím zde není prostor k nějakým sáhodlouhým analýzám, proto *„jen stručně“*.

Václav Havel v Dálkovém výslechu vzpomíná také na své literární začátky, na časopisy *Květen* a *Tvář*. Myslím si, že úloha těchto časopisů, které byly po krátké době vydávání komunistickou mocí zakázány, dosud nebyla doceněna. Ačkoliv Havel se dost kriticky vyjadřuje k časopisu *Květen*, pro mne to byla platforma těch nebojácných, kteří právě i Václavu Havlovi umožnili, aby své názory publikoval. *Květen* začal vycházet v roce 1955 (Havel se mýlil, když napsal, že teprve po 2. sjezdu spisovatelů) jako časopis pro mladou literaturu, oficiálně to ale byl měsíčník pro literaturu a umění. Havel píše: „*Pro mne byl ten časopis na jedné straně sice součástí oficiální literatury (většina jeho autorů byli komunisté, byl poplatný oficiální ideologii), na druhé straně jsem cítil, že jeho autoři se přece jenom pokoušejí opustit strohá schémata socialistického realismu a nějak se přiblížit životu.*“⁽¹⁾ Havel, který nebyl členem Svazu spisovatelů, napsal redakci dopis a k jeho překvapení mu jej v *Květnu* otiskli. Byl to dopis o Skupině 42, vyšel v 1. čísle

2. ročníku *Května*. Dle mého názoru ale důležitější a na tu dobu velmi *odvážná* Havlova úvaha o úloze spisovatele vyšla ve 4. čísle 2. ročníku *Května* v prosinci 1956. „*Dopis*“ nesl název *Básník dnešní doby*. To vše uvádím proto, že právě 4. číslo *Května* je nanejvýš zajímavé. Maďarské povstání bylo potlačeno a 2. arabsko-izraelská válka ukončena. *Květen* v tomto čísle otiskl nejen „*dopis*“ Václava Havla, ale také povídku Johany Vondřejcové *Hvězdy nad pohořím*, která začíná větou „**Dobře se žilo v kibucu v poušti...**“ A také zde vyšel Kádrový posudek Karla Čapka českého spisovatele Ivana Klímy. Činnost redakce *Května*, kterou vedl Bohuslav Březovský, se pochopitelně nemohla líbit „*rodné straně*“ a tlak ze strany cenzury na *Květen* se zvyšoval, v červnu 1959 byl časopis zakázán.

V roce 1964, který byl poznamenán obdobím „*tání*“, začíná vycházet kulturní měsíčník *Tvář*. Václav Havel je členem redakčního kruhu, není jeho šéfredaktorem, přesto byl jedním z tvůrčích duchů tohoto časopisu. Již v roce 1965 byla *Tvář* zakázána, obnovena byla v roce 1968 a v nastupující normalizaci za pouhý jeden rok znovu zakázána.

Svou zprávu o začátcích literární, v tomto případě i politické činnosti Václava Havla chci ukončit vtípem a nadějí, že *Židovské listy* se i v budoucnu budou věnovat odkazu velkého Čecha a velkého Evropana.

V době tvrdé politiky Husákova vedení, kdy byl Václav Havel politickým vězněm, koloval mezi lidem politický vtíp:

Dokončení na str. 4

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

Zemřel mecenáš Jan Horal

(23. 2. 1923–3. 11. 2011)

Veterána druhé světové války, hrdinu bojů o Dunkerque, Jana Horala (88) nešlo nikde přehlédnout pro jeho vysokou postavu a zvučný hlas. Byl zapáleným obráncem prezidenta Beneše a dlouholetým mecenášem západních veteránů. Podporoval i celou řadu aktivit židovské pospolitosti, jako např. výroční zasedání Terezínské iniciativy či vydávání ŽL. Horal zemřel v Praze náhle ve čtvrtek 3. listopadu. Řada lidí tomu nemohla uvěřit, protože s ním ještě pár týdnů před smrtí spřádali různé plány.

Jan Horal, původním jménem Hoffmann, se narodil 23. února 1923 v rodině vojenského lékaře ve Stráži u Čopu, která tehdy patřila ke Slovensku. Měl vystudovanu měšťanku a dva roky na užhorodském gymnáziu, když začala okupace. Se skupinou šesti důstojníků československé armády utekl z vlasti hned 16. září 1939. Bylo mu sedmnáct let. Vojáci ho požádali o pomoc, protože uměl slovensky a maďarsky. Na maďarských hranicích je však zadrželi četníci, kteří celou skupinu surově zbili a zavřeli do vězení. Horal vzpomínal, že tehdy uvěřili jejich historce o sezonních dělnících ze Srbska a za pár dní je vyhostili „zpět“ do Jugoslávie. Podle vojenských dokladů vyplývá, že z Bělehradu odjel do Palestiny a dostal se k britské 462. jednotce RASC (Royal Army Service Corps). Zde se mu nelíbilo a několikrát žádal o přeložení k československé jednotce na Blízkém

Jan Horal s baretem jako tankista čs. obrněné brigády. (archiv Post Bellum)

východě. Jeho prosbu velení vyslyšelo až 27. dubna 1943, kdy byl přijat do jednotek pod velením podplukovníka Karla Klapálka. Za tři měsíce byl jako většina vojáků z tohoto praporu transportován lodí Mauretania do Anglie. V říjnu 1944 se jako řidič tanku účastnil útoku čs. obrněné brigády u Dunkerque na německé pozice. Najel na minu a výbuch mu vážně poranil nohu.

Po válce se vrátil do Československa, byl demobilizován a po letních měsících nastoupil na ČVUT. S titulem strojního inženýra utekl před komunisty do Švédska, kde si patentoval několik optických vynálezů a vydělal jmění. Když zjistil, že v komunistickém Československu jeho

spolubojovníci mizí v kriminálech, začal jim pomáhat. Posílal jim léky, lékařské pomůcky a některým i peníze. Stal se z něj největší mecenáš československých válečných veteránů, zvláště letců z RAF. Ti mu poděkovali nabídkou čestného členství ve Svazu letců, které Jan Horal po roce 1989 přijal. Po sametové revoluci se vrátil do Československa a v Praze a Českém Krumlově provozoval hotely. Stal se členem Židovské obce v Praze a účastnil se aktivit židovských spolků. Ve svém pražském Hotelu Duo zřídil klubovnu pro bývalé letce, které zde pravidelně hostil. V roce 2004 mu královna Alžběta II. udělila Řád britského impéria za jeho podporu válečných veteránů.

Poslední rozloučení s Janem Horalem proběhlo v pondělí 28. listopadu ve Velké obřadní síni ve Strašnicích. Po jeho úmrtí o něm některá média mluvila jako o „lži pilotovi“ a propírala tak i některá jeho sporná tvrzení o nasazení v době války. Horal jistě nebyl jednoduchou osobností a klad'asem bez dramatických zápletek, byl však velkorysým člověkem, který měl smysl pro spravedlnost. Pomoc bližním u něj nebyla jen fráze. Pokud někdy fabuloval o své minulosti, tak tím ublížil jen sám sobě. Pro budoucí generace je však z pohledu jeho boje proti nacismu jedno, zda za války řídil tank či letadlo.

Dokončení ze str. 3

„Víš, kdo bude po Husákovi prezidentem?“

„Nevím. Kdo?“

„No přeci Havel, už je v přípravce.“

V té době nikdo nevěřil tomu, že tento vtíp se jednou stane skutečností. Po sametové revoluci parlament, který ještě byl pečlivě vybrán a přísně kontrolován komunistickou stranou a Státní bezpečností, zvolil Václava Havla jednomyslně prezidentem. Všechna tehdy vznikající demokratická uskupení razila heslo **Havel na Hrad**. Lidé chtěli po letech komunistických mocipánů konečně prezidenta, který by jim rozuměl, v představách mnohých

by jejich prezident měl s nimi ráno snídat párek s rohlíkem v automatu Koruna, aby pak odjel přeplněnou tramvají na Hrad pracovat celý den pro blaho národa. Václav Havel tuto jejich představu sice nesplnil, ale na počátku svého prezidentování vystupoval hodně neformálně, chodil v džínách a v zelené parce. Potom mu asi někdo z diplomatického protokolu řekl, že to neodpovídá roli prezidenta, a tak vyměnil džíny a parku za oblek šitý na míru, bílou košili a kravatu.

Čest památce Václava Havla, velké světové osobnosti 20. století.

Denny Stecher

¹⁾ Havel, Václav, Dálkový výslech, Praha 1990, str. 31

Tomáš Jelínek
s využitím textu Post Bellum

Smuteční rozloučení se Zuzanou Wachtlovou

Tato řeč byla přednesena v obřadní síni Židovského hřbitova v Brně 2. listopadu 2011

V okamžiku, ve kterém člověk překročí tu křehkou hranici života a smrti, opouští vše, co ho těšilo, vše, co miloval, co zrodil, co vytvořil.

V okamžiku, ve kterém člověk překročí tuto křehkou hranici, je osvobozen. Končí všechny jeho strasti, bolesti, skončí i namáhavý podzim jeho života, čas, kdy bolestně ubývá sil i vůle k žití.

Vážený pane Petře, pane Michaeli, milá Martičko, vážená truchlící rodino, Vaše milovaná a milující maminka, babička a prababička, vážená a respektovaná dlouholetá členka naší obce, vzácná přítelkyně a družka nás mnohých, paní Zuzana Wachtlová, již tuto křehkou hranici překročila. Prošla branou života a smrti v láskyplné náruči své dcery Marty, v klidu svého domova. Konce lidského bytí bývají různé, tak krásně končí jen život člověka čistého, spravedlivého a bohobojného.

Paní Zuzana Wachtlová se narodila roce v 1920. Její otec, pan Fridrich Herzka, byl obchodní cestující. Rodina to byla, jako většina českých Židů, asimilovaná. Přesto s sebou pan Herzka na svých obchodních cestách vozil modro-bílou pokladničku KKL, do které při každé vhodné příležitosti sbíral peníze na zakoupení půdy v tehdejší Palestině.

Paní Zuzana a její starší sestra Gréta byly obě členkami MACCABI a dalších židovských spolků. Vychodily dívčí školu Vesna a absolvovaly i kurzy šití jako přípravu na vystěhování do Palestiny či Anglie. To se již nad Evropu stahovaly hnědé mraky nacismu. K vystěhování rodiny nedošlo a po různých šikanách byla celá rodina druhým brněnským transportem deportována do Terezína. Zde žili až do

října 1944, poté byly dále deportovány do vyhlazovacího tábora v Osvětimi-Birkenau. To bylo naposledy, co děvčata viděla své rodiče. V té době byla pro nacisty dobrá každá pracovní síla, tedy i židovská, a tak se paní Zuzana i se sestrou dostaly do pracovního tábora Metzdorf, ve kterém

se dočkaly osvobození. S dalšími děvčaty, spoluvězeňkyněmi, si daly slib, že, dožijí-li se osvobození, vrátí se domů pěšky. To také splnily.

Za svého věznění v Terezíně se paní Zuzana letmo seznámila s panem Jiřím Wachtlem, za kterého se po válce provdala a následovala ho do Velkého Meziříčí. Zde společně vedli restauraci, které se dodnes říká u Wachtlů. Jak už to ale v té době chodilo, restaurace byla znárodněna a paní Wachtlová začala pracovat jako úřednice.

Manželům Wachtlovým se narodili 2 synové, Petr a Michal, a dcera Marta. Oba

synové pobývali v roce 1968 v zahraničí a po okupaci naší země v roce 1968 se zpět již nevrátili. Deset let neviděli svoji maminku a maminka své syny. Osudovou shodou se jejich první setkání uskutečnilo v době úmrtí milovaného manžela a tatínka, pana Jiřího.

Paní Wachtlová se neuzavřela světu, vedle potěchy se svými vnoučaty byla vždy ochotná podělit se s mladými lidmi o své zkušenosti z koncentračních táborů. Byl to její veliký přínos pro to, aby se její smutné zážitky již nikdy neopakovaly.

Navštěvovala pravidelně náš klub seniorů, účastnila se pořádaných zájezdů, nechyběla na schůzích, svátečních setkáních ani v synagoze v době vysokých svátků.

Paní Wachtlová si přála být zpopelněna, chtěla tak odejít stejnou cestou jako její rodiče a blízcí a bezpočet dalších. Byl to její každodenní osvětimský zážitek, který v sobě nesla do poslední chvíle života.

Vážený pane Petře, pane Michaeli, milá Martičko, vaše maminka již překročila onu křehkou hranici života a smrti a již nikdy ji nebudete moci obejmout a pohladit, přesto bude stále s vámi, bude ve vás samých. Dala vám svou moudrost, optimismus, píli i trpělivost, obětavost a vaši vzájemnou lásku.

Nechť je H-spodin milostiv její duši a její duše ať je připojena ke svazku živých v zahradě Eden Amen.

Vážení smuteční hosté, vám jménem všech pozůstalých děkuji za to, že jste přišli se s paní Zuzanou Wachtlovou naposledy rozloučit.

Pavel Fried
předseda Židovské obce Brno

**Každý den nové informace! Čtěte zpravodajství ŽL na:
zidovskelisty.blog.cz**

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

Odešel úžasný a pracovitý muž, odešel historik a pedagog Koloman Gajan

(7. 11. 1918–27. 12. 2011)

Koloman se narodil jako sedmé dítě do velmi chudé židovské rodiny drobného obchodníka Edelmanna v malé dědině Hamburek (dnes Brezovička) na rozhraní Spiše a Šariše na východním Slovensku jen deset dní po vyhlášení Československé republiky – 7. listopadu 1918.

Po absolvování šesti tříd obecné školy v rodné obci a dvouleté Talmud-Tora školy v Prešově odešel do Brna, kde za podpory německo-židovské rodiny Fleischerů navštěvoval Spolkové židovské reformní reálné gymnázium. Zde ve školním roce 1939/1940 – a tedy již za protektorátu – i maturoval. Na střední škole se aktivně zapojil do mládežnického sionistického hnutí Techelet Lavan a tento fakt byl zřejmě důvodem jeho zatčení a věznění v Kounicových kolejích v létě 1940. Bylo však rozhodnuto, aby jeho angažovanost v zakázané organizaci řešil Slovenský štát, občanem kterého se 14. března 1939 automaticky stal.

Na Slovensko se však Koloman Edelmann nehodlal vrátit. Věděl, že ve studiu nemůže pokračovat ani tam, a též věděl o štvavém a nenávistném postoji režimu mladého státu vůči Židům. Přihlásil se do kurzu optiky organizovaného Židovskou náboženskou obcí v Brně a koncem roku 1940 se rozhodl odejít na zemědělský statek Míče u Křivokláta do hachšary pro zemědělské dělníky. Zde žil až do 31. března 1942, kdy mu byl doručen příkaz k nástupu transportu do Terezína. Již dávno byl však pevně rozhodnut příkazu neuposlechnout a přejít do ilegality! Ve spěchu, za pomoci členů sionistického hnutí Hašomer Hacair a Techelet Lavan, odjel na Slovensko, a to i v mylném přesvědčení, že zde se deportace ještě neorganizují. Zamýšlel žít v Prešově u nejstarší sestry Ráchel, která byla vdaná za správce místních židovských rituálních lázní. Od konce dubna se nějaký čas ukrýval na půdě mikve, ale když byla sestra s rodi-

nou na podzim 1942 transportována do Osvětimi, odešel k příteli Pavlu Švecovi, v tom čase úředníku prešovského magistrátu, který mu tajně poskytoval přístřeší až do prosince 1944. Ráchel mu ještě před deportací opatřila falešné doklady na jméno Ján Gajan. Příjmení Gajan, jež mu několikrát zachránilo život, přijal po válce i jako vzpomínku na sestru za své.

Foto Kolomana Gajana je pravděpodobně z období, kdy se ukrýval na Slovensku v letech 1942–45.

S novou identitou přijal začátkem března 1943 místo účetního a korespondenta u firmy Zváz východoslovenského drevopriemyslu, s. r. o., v Prešově. Již o měsíc později jej ředitel podniku Karol Miklánek, přesvědčený demokrat a stoupenec obnovy Československé republi-

ky, zasvětil do tajné odbojové činnosti skupiny, která na východním Slovensku všestranně podporovala vojenské a partyzánské odbojové skupiny v čele s kpt. Ludovítem Kukorellim, později sjednocené do jednotky Čapajev. V Prešově zůstal i v době Slovenského národního povstání, resp. německého obsazení města, a nadále díky bezchybné němčině a své osobní statečnosti pomáhal východoslovenskému protinacistickému odboji tím, že riskantně opatroval různé dokumenty z místní feldkomandatury. Koncem října byl donucen odejít do ilegality na Suchou horu, ale již 20. prosince 1944 se vrátil do Prešova, kde byl na ulici, zřejmě po udání, zatčen gestapem. Byl podroben krutému výslechu, ale všechny nadávky, všechno bití bylo zbytečné. Nic a nikoho neprozradil! Po noci strávené v městském vězení byl i s dalšími zatčenými převezzen do věznice Okresního soudu do Kežmaroku, odkud byl 13. ledna 1945 odvezen do Německa. Mezi lednem a květnem 1945 prošel šesti koncentračními tábory v Sachsenhausenu, Bergen-Belsenu, Lauingenu, Landsbergu, Kauferingu a Allach-Dachau. Nejhorší podmínky byly v Bergen-Belsenu, v lágru v Lauingenu onemocněl tyfem, ale naštěstí se vyléčil. V koncentračních táborech poznal strašné zacházení s komunisty, ale též jejich odpor, což jej později motivovalo ke vstupu do komunistické strany, jejímž členem byl až do roku 1969.

Po válce začal studovat historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, přičemž z úcty k francouzským maquistům, se kterými se setkal v táboře v Landsbergu, studoval též francouzštinu. Po studiích

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

zůstal pracovat na univerzitě, a to až do léta 1970, natrvalo se usadil v Praze, oženil se. Profesionálně se věnoval historii dělnického hnutí, později mezinárodním vztahům ve 20. století.

V událostech roku 1968 viděl naději pro československou demokracii, značně se angažoval mezi studenty i v osobních rozpravách s mnoha kolegy a bývalými spolubojovníky z doby války. Okupace vojsky Varšavské smlouvy pro něho byla nepřijemným zklamáním, ale nikoli velkým překvapením. Za normalizace měl zákaz publikační a pedagogické činnosti ve svém oboru a jeho spoluautorství a hlavní redakci rozsáhlé syntézy *Dějiny novověku III–IV* (1973–74) kryl proto svým jménem prof. Jaroslav Charvát. Od r. 1971 působil jako lektor jazyků v Parku kultury.

Po roce 1989 několik let znovu přednášel na FF UK. Věnoval se zejména moderním světovým a československým dějinám, dějinám česko-německých a česko-francouzských vztahů, osobnosti a dílu T. G. Masaryka. V devadesátých letech převzal profesor Gajan předsednictví Masarykovy společnosti. Nebyla to náhoda, vždyť již mnoho let předtím vykonával čestnou funkci moderátora schůzí společnosti. Aktivně podporoval mnohé projekty, které vedly nejen ke zpřístupnění nových historických faktů, ale především představovaly novum ve své podstatě, jako je i problematika rezistence československých Židů v letech druhé světové války, zosobněná v projektu *Židé v boji a odboji*. Zapojil se rovněž do obnovy aktivit židovských spolků. Jako odbojář působil ve Sdružení židovských vojáků a odbojářů. Jako akademik byl zakládajícím členem Spolku akademiků Židů (SAŽ), kde několik let působil ve funkci místopředsedy. Byl příznivcem a podporovatelem aktivit Židovské liberální unie v ČR.

Prof. PhDr. Koloman Gajan, DrSc., byl za své aktivní kariéry historika často posudky „*Gajan je málo bojovný, málo průbojný, málo bolševický*“. V dnešním kontextu to jsou slova chvály. Poznala jsem jej jako statečného muže poznamenaného životními zkouškami, hledajícího poznání a v křížových situacích cestu menšího zla. Poznala jsem jej jako muže pokojného, vyrovnaného a uvážlivého. Jsem ráda, že jsem jej poznala.

Zlatica Zudová-Lešková

Statečná žena Anna Bittmanová

(24. 11. 1929–29. 11. 2011)

MUDr. Anna Bittmanová zemřela pět dní po svých 82. narozeninách, v úterý 29. 11. 2011. Kdo ji znal, těžko se s hollým faktem smíruje. Měla jsem to štěstí: pozdní přátelství, když se povede, bývá výjimečné. Životní zkušenost, zralost a perspektiva blízkého obzoru dovedou sblížovat a rozumět do hloubi duše.

Válku přežila Aniččina rodina zčásti ve sběrném táboře v Seredi, zčásti díky pomoci příslušníků židovského sionistického hnutí Hašomer Hacair v lesních bunkrech v Nízkých Tatrách. Když se tehdy dospívající, tvrdě zkoušené dívce podařilo dohnat nezaviněnou mezeru ve vzdělání, vrhla se do studia medicíny na lékařské fakultě v Praze, vdala se a medicínu pak dostudovala v Košicích. Srdce ji však táhlo zpět do Prahy, kde již za studíí jako většina přeživších propadla kouzlu komunistické vize spravedlnosti a nápravy světa a také poznala Ladislava Bittmana, tehdy studenta vysoké školy politické, budoucího agenta komunistické rozvědky. Anička se znovu provdala, zvolila obor chirurgie a první zkušenosti sbírala v benešovské nemocnici a v nemocnici Na Bulovce. Postupně přicházelo prozření: politické procesy, internace řádových sester, které znala z nemocnice, znovu antisemitismus. Začátkem 60. let, už s dcerou a synem, následovala manžela do východního Berlína, pracovala v nemocnici a z pracovních důvodů tam zůstala i po jeho služebním návratu do Československa. Manželství se posléze rozpadlo a v r. 1968 se Anička s dětmi vystěhovala do Izraele.

Po příjezdu do Erecu začala hned pracovat jako lékařka v Nahariji, později zakotvila v Poria u Tiberias. Často operovala vojáky zraněné v izraelsko-arabských válkách. Za pochodu se musela naučit ivrit, stejně jako děti, na které měla málo času. Přesto úspěšně vystudovaly, dcera medicínu, syn se stal vojenským pilotem. Dceru Kateřinu neminula dvouletá vojenská služba, o které dodnes mluví se samozřejmostí vlastní všem Izraelcům. Přesto ji hned po r. 1989 přepadla touha po původní domovině, přesídlila do Pra-

MUDr. Bittmanová byla uznávanou operátkou. Na snímku je zachycen i MUDr. Yoram Levy, který se tehdy zaučoval na jejím oddělení. Dnes patří mezi nejznámější a nejvyhledávanější plastické chirurgy v Německu.

hy a otevřela si gynekologickou ordinaci. Syn zůstal dnes již jako pilot dopravních letadel v Izraeli.

Za nějakou dobu se vrátila i Anička. Obstarala si malý domek v Uhříněvsi a díky rekonstrukci žila v moderním prostředí, ale relativní osamělosti poslední etapu svého pestrého a občas nelehkého života. Tam jsem v ní hned po první návštěvě našla vzácnou přítelkyni, sdílnou i se zájmem naslouchající, nesmírně otevřenou, vzdělanou a moudrou. Obdivovala jsem její kulturní i politický rozhled – zdroje, z nichž čerpala, byla prakticky jen média a pravidelný styk s dcerou, která ji často navštěvovala a poslední léta zajišťovala celodenní pečovatelské služby. Obdivovala jsem její životní sílu: prodělala před léty nádorové onemocnění, o kterém mluvila s odzbrojující vírou v dobré konce, trpěla jinými zdravotními problémy úměrnými vyššímu věku, nikdy si nestěžovala, nebylo v ní trpkosti a její srdce bylo živé, plné radosti i lítosti – a statečnosti, do posledních dnů. Ráda by se byla alespoň na dálku dočkala kontaktu se svým bývalým manželem, který po r. 1968 jako československý agent přeběhl na západ a dodnes žije v USA. Na konci života se odpouští, ale to Aničko, pokud vím, dopřáno nebylo. Snad má již zasloužený klid v zemi izraelské, kam bude převezena urna s jejím popelem.

Olga Dostálová

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

ČTENÁŘI NÁM PÍŠÍ

Stolpersteine mají smysl

Nepochopila jsem, oč jde v článku „Všechno je jinak aneb o jednom domku v Radějovicích“ (ŽL 23). Se Stolpersteine jsem se setkala zhruba před deseti lety v Hamburku, když jsem se vydala po stopách svých vzdálených příbuzných. Bratranec Hans Leipelt byl jako organizátor Bílé růže popraven v dubnu 1945, jeho matka zahynula ve vězení, babička v Terezíně. Umisťování kamenů na paměť těch, kteří odešli, aby se nevrátili, nezakládá žádné restituční nároky. Má jen připomenout, že tady kdysi žili lidé, spoluobčané, známí, jejichž život skončil. Protože většinou nemají žádný hrob ani náhrobní kámen, protože jejich popel vyletěl komínem, zdálo se mi smysluplné a správné, že nebudou zapomenuti.

Ani u nás nemá tento akt žádný jiný smysl než upomínku a snad vysvětlení generacím, které už holokaust nezažily, a proto nechápu rozčilení autorky. Žijeme v době, která paměť potřebuje.

ŽL přeji všechno dobré. Čtu je se zájmem. **A. T.**

Židovské listy rádi čteme

... přeji vše dobré při vytváření ŽL, které vždy rád čtu. Rád bych se dožil jasného nebe nad zastíněnou zemí i světem okolo, ale pořád vidím menší či větší mráčky, jimiž sluníčko někdy více, jindy méně prosvítá. **E. J.**

••••

... pozdravujeme všechny, kteří se podílejí za těžkých podmínek na vydávání tak výborného a potřebného časopisu, jakým jsou ŽL. Sledujeme je a posilují nás v naději, že židovská komunita v Česku neskončí směrem, který jí byl vnucen.

Také s jistými obavami sledujeme vnitro- a zahraničně politický vývoj v Izraeli. Zhoršující se vztah velké části západní veřejnosti k této zemi...

Máme dobré i špatné poznatky z našich častých cest do Izraele a z rozhovorů s našimi tamními přáteli... vyplývá z nich nejistota z budoucnosti a kritika pravicové vlády... **Z&M**

Šalom v ohrožení

Vedoucí kuchyně musel odejít DOHODOU!

Je málo evergreenů na pražské židovské obci v průběhu posledních dvou desetiletí, kterým její funkcionáři a pracovníci věnovali více energie než otázkám kolem košer stravování. Co je košer? Ale hlavně, kdo je košer! Těch různých komisí, diskusí a tahanic bylo nespočteně. Nyní má obec nový skandál. Téměř na hodinu musel odejít vedoucí restaurace Šalom, protože v kuchyni bylo nalezeno maso od rabinátem neschváleného dodavatele.

Dle informací ŽL to mělo být drůbeží maso pro recepci izraelské ambasády, které si vedoucí restaurace opatřil u firmy King Solomon, jež v minulosti běžně na akce velvyslanectví košer potraviny poskytovala. Avšak pražský rabinát a představitelé obce jsou s jejím majitelem v posledních letech ve sporu, a tak nepatří King Solomon ani mezi schválené dodavatele. K překvapení vedení pražské obce se však za vyhozeného pracovníka, který není členem komunity, postavily desítky pravidelných strávníků restaurace Šalom a sepsali petici. Nešlo jim ani tak o „košer“ pseudoargumenty, jako o lidskou stránku věci. Vedoucí restaurace má krátce před důchodem. Petice se však setkala s hysterickou reakcí předsedy obce, který dle očitých svědků hrubým způsobem obvinil organizátora petice z toho, že pracuje na zakázku firmy King Solomon.

V pátek 23. prosince k tomu předseda a tajemník vydali prohlášení, v němž uvedli, že „neodpovědné a nepochopitelné jednání vedoucího pracovníka je zcela nepřijatelné. Závažné porušení obecných a interních předpisů ohrozilo pověst košer restaurace Šalom. Mimořádně závažné pochybení pan VP uznal a po vzájemné dohodě byl jeho pracovní poměr ukončen DOHODOU.“ Razantní byl i rabin Sidon, který se již dříve na jednání reprezentace nechal slyšet, že lidsky s vedoucím restaurace cítí, ale musí trvat na jeho odchodu.

Kdy představitelům pražské židovské obce dojde, že ve způsobu řešení konfliktů se pozná morální síla společenství? V permanentním ohrožení je totiž stále především pověst jimi řízené náboženské společnosti.

Vyšly Slavistické reminiscence Jiřího Fraňka

*V říjnu 2011 vydala Národní knihovna – Slovanská knihovna publikaci **Slavistické reminiscence** Prof. PhDr. Jiřího Fraňka, CSc. Jde o průřez statí včetně jeho zamyšlení nad židovskou asimilací, které k publikování připravili Jiří Honzík, Zdeňka Fraňková a Věra Dvořáková. Knížku je možno si zakoupit v knihkupectví Academia a přes internetový prodej Kosmas. Dne 30. prosince uplynuly 4 roky od smrti profesora Fraňka.*

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

Úspěšná premiéra Dnů židovské kultury v Teplicích

Ve dnech 23.–26. listopadu proběhl na různých místech v Teplicích první ročník Dnů židovské kultury – Teplický cimes. Nad povedenou akcí občanského sdružení Ulpan Teplice převzaly záštitu izraelské velvyslanectví a Gymnázium Teplice. Ve středu 23. listopadu byla v aule Gymnázia Teplice ve spolupráci se Sdružením židovských vojáků a odbojářů a Historického ústavu Akademie věd zahájena výstava Židé v boji a odboji. Ta byla pro teplickou veřejnost k vidění až do konce kalendářního roku. Na vernisáži – a stejně tak na ostatních akcích – se podávalo tradiční židovské jídlo, které se ocitlo i v názvu Dnů židovské kultury – Teplický cimes. Po vernisáži byl v rámci Filmového klubu promítnut film rumunského režiséra Radu Mihaileana Koncert s úvodním slovem studentky katedry filmových studií Filozofické fakulty UK Praha Ruth Ben Hadar.

Další den se stala dějištěm kulturní akce knihovna v Lipové ulici, kde byl Teplický cimes oficiálně zahájen projevem Jakuba Mráčka z obecně prospěšné společnosti Pro polis a přednáškou Terezy Gafny Váňové na téma Židovské zvyky a tradice, která se díky charizmatice přednášející setkala s velkým ohlasem.

V pátek večer se opět otevřela brána teplické knihovny, aby přivítala téměř stovku posluchačů přednášky Radka Spály, vedoucího Odboru kultury památkové péče Krajského úřadu v Ústí nad Labem. Přednáška s projekcí dobových materiálů se zabývala teplickým židovským ghettem.

V sobotu akce vrcholila v prostorách Jazz Clubu přednáškou Daniela Zisse o architektuře Tel Avivu a večer v sousedním Za-

Robert Appel za občanské sdružení Ulpan Teplice zahajuje první ročník Dnů židovské kultury v Teplicích.

hradním domě vystoupila na úplný závěr izraelská klezmer-punková skupina Kreuzenshtern and Parohod, která zaujala velmi netradičním hudebním projevem.

Celkově navštívilo akce Teplického cimesu přibližně 350 lidí, z nichž většinu tvořili mladí, a tak se občanské sdružení Ulpan Teplice, které akci pořádalo, nemusí bát, že by v případných dalších ročnících nemělo diváky a posluchače...

Jiří Řehák
učitel teplického gymnázia

Pražská židovská obec vyměnila šéfredaktora Obecních novin

Prosincové vydání Obecních novin (ON) poprvé připravil nový šéfredaktor Petr Balajka. Komunitní zpravodaj, který začal vycházet v roce 2004, nejprve řídila Jana Dráská. Po puči na pražské obci ji nahradil Milan Kalina, který svými „loajálními“ texty budoval „dělnou atmosféru“ kolem nového vedení. Ukázalo se však, že i přes svůj patolízalský styl se vedení pražské obce po letech znelbil.

Jaká jsou fakta? Tajemník a předseda Židovské obce v Praze (ŽOP) informovali na stránkách listopadových ON, že Kalina po letech dobré práce odchází ze zdravotních důvodů. Kalina, který ještě vydání připravoval, k tomu připsal, že se necítí tak špatně, aby ON nemohl dělat. Jasně tak naznačil, že neodchází dobrovolně. Za těch šest let to byla jedna z mála výjimek,

kteřá poukázala na problém, který na ŽOP je. Nový šéfredaktor byl již před časem osloven vedením ŽOP, aby předložil novou koncepci ON. „Zpočátku určitě budu pokračovat v ustálené podobě, ke změnám v rozsahu zatím nedojde. Co se týká obsahu, chtěl bych, aby byly ON čtivější,“ řekl ŽL Balajka. Chce uveřejňovat více rozhovorů se zajímavými lidmi, ať už přeživšími, nebo z oblasti kultury a vědy. Plánuje i užší spolupráci s jednotlivými organizacemi. Změny v rozpočtu se zatím neplánují.

Petr Balajka se narodil v roce 1958. Absolvoval bohemistiku na Filozofické fakultě UK. Před rokem 1989 pracoval jako nakladatelský redaktor. Dnes vedle ON působí i jako šéfredaktor časopisu Dia život. Pod pseudonymem Petr Eidler vy-

dal i několik detektivek jako Kritická noc, Jáma, Muž na špinavou práci, Sebranka. Pod vlastním jménem vyšel v roce 2006 jeho román Viktor a Lady ze Shalottu.

Dle všech dostupných informací se zdá, že ŽOP si vybrala odborně i morálně vhodnějšího šéfredaktora, který by mohl úroveň ON skutečně povznést. Jeho nevýhodou je, že se členem komunity stal teprve asi před pěti lety. Většinu historických diskusí, témat a problémů tak nezná. Pro řadu domácích šifřů bude jednoduché mu všet bulíky na nos. Výsledek jeho práce bude hodně záležet i na tom, co Balajku do novin ŽOP přivedlo a zda pro ON získá alespoň nějakou nezávislost. V nadcházejících měsících, kdy již na ŽOP stoupá předvolební horečka, se vše dozvíme. **TJ**

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

Historie židovské komunity ve Washingtonu D. C.

Když jsme si v 90. roce prohlíželi New York poprvé a byli nadšení sbírkami krásného umění, naši známí nám opakovaně říkali: „... to musíte ještě vidět Washington, to teprve budete nadšení sbírkami“. Jsme rádi, že se nám letos v létě sen o tom, že bychom měli vidět i Washington, splnil. A potvrzujeme, že pokud si chcete doplnit ucelený obrázek o sbírkách krásného umění v Americe, ano, je to taková ohromná sbírka a tolik galerií, muzeí, ale i architektonických počínů, že to stojí za to. Ale cestu si připravte předem. Vždyť dnes stačí brouzdat po internetu a dobře se připravit na nejméně týdenní pracovní dovolenou ve Washingtonu; a přidejte 2 až 3 dny navíc, chcete-li pro srovnání vidět i nedaleký Baltimore, který svou přístavní polohou má odlišnou historii města, a ta se samozřejmě odráží i ve skladbě jak sbírek, tak i architektonických pamětihodností. Washington jsme obdivovali od božího rána do pozdních večerních hodin a s „elegancí jen nám vlastní“ (tedy s houževnatostí „jako za mlada“) jsme chtěli vidět co nejvíce, využít každou chvíli; na odpočívání nebyl čas a přípravu z domova jsme hojně využívali nejen organizačně, kdy je kde otevřeno, ale i kombinačně. A tak jsme také navštívili význačná židovská místa.

Předem jsme se objednali na prohlídku do Staré synagogy, kterou v roce 1975 velmi přiléhavě nazval Wolf Von Eckardt ve Washington Postu „... milou a milovanou malou budovou“; nyní již slouží jen jako muzeum a provoz této všestranně cenné a ceněné budovy – muzea – zajišťuje: Jewish Historical Society of Greater Washington, Lillian & Albert Small Jewish Museum, na čísle 701, Fourth Street, NW, Suite 200, Washington, DC 20001; telefon: (202) 789-0900; www.jhsgw.org; e-mail: info@jhsgw.org. Zsvěceným i trpělivým průvodcem byl historik, pan David Mc Kenzie. A je na místě zmínit, že toto muzeum bylo stěhováno podobně jako kostel v Mostě; a také, že je čeká v nedaleké budoucnosti další stěhování. Původní stavba – Original Adas Israel Synagogue (L. & A. Small Jewish Museum), byla vybudována v roce 1876, na čísle 701, na 3. severozápadní ulici (NW); po strastiplných letech hledání stálého místa, kde by se mohly modlit, se 38 rodin složilo na synagogu, a to v době

stoletých oslav země; ortodoxní bohoslužbu, která trvala 3,5 hodiny, poctil svou návštěvou i tehdejší prezident USA Ulysses S. Grant. Synagoga byla činná do roku 1906; poté sloužila postupně různým čtyřem církvím, ale byly zde obchody (včetně jednoho řeznictví, v němž se prodávalo vepřové maso a přý i výborné uzenky i jiné výrobky z vepřového masa).

Nejstarší budova synagogy ve Washingtonu byla na dnešní místo přesunuta z rohu 6. a G ulice až v roce 1969. A tuto synagogu – dnes muzeum – čeká v nedaleké budoucnosti ještě jedno stěhování. Dnešní návštěvníci mohou vidět vystavené exponáty, které přiblíží doby minulé (exponáty jsou sbírkou, která začala v roce 1960), čas od času se zde oddává, slouží se bar a bat micva, ale také jsou pořádány odborné přednášky nebo jen slouží zájemcům o kulturní dědictví.

Budova, ve které sídlí společnost The Jewish Historical Society of Greater Washington, byla postavena také roku 1876, také na čísle 701, ale Čtvrté ulice, rovněž severozápadně (NW), jako rohová budova; pro zajímavost tato budova sloužila také jako holičství, byla pronajímána jako nájemní byty, sídlil zde židovský krejčovský salon.

Čínská komunita má bohoslužby v budově z roku 1852, na rohu 5. a G ulice, severozápadně (NW). V původně presbyteriánském kostele byly slouženy bohoslužby v Ohev Sholom synagoze (a to od 1906 do roku 1960), pak zde byl Corinthian-ský baptistický kostel (od roku 1960 do roku 2006), a konečně, čínská komunita tu sídlí dodnes, a to od roku 2006. Zajímavostí je, že architekt této budovy, Thomas Ustick Walter, je také autorem Dómu i křidel Capitolu z 50. let 19. století.

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

Dům Bernarda Schlosberga, ruského imigranta, postavený v roce 1896, v čísle 819, na Šesté severozápadní ulici (NW), majitele obchodu s oděvy, který svou kariéru začínal během 1. světové války prodejem tkaniček, navrhl známý místní architekt A. B. Mullet.

Tzv. Historická synagoga byla postavena v roce 1906, v čísle 600, I ulice, severozápadně (NW) byla v druhém domě – Adas Israel (který sloužil od 1908 do 1951); jeho design má kombinaci motivů jak maurských, tak i románských a byzantských. Pro zajímavost okno – růžice v průčelí – bylo rekonstruováno na základě jedné černobílé svatební fotografie z roku 1949.

Větší baptistický kostel Nové naděje, postavený v roce 1898 na čísle 816, Osmé ulice, severozápadně (NW), má také zajímavou historii; Washingtonská Hebrew Congregation konvertovala metodistický episkopální kostel na synagogu již v roce 1863 a teprve později původní budovu přestavěla do rozšířené současné podoby, a to v roce 1898.

Isaac Levy a syn postavili dům – malířskou firmu na čísle 1015, Sedmé ulici, severozápadně (NW) a ta na této adrese existovala do roku 1940. Rodina žila v patře nad obchodem. Nápis na budově je viditelný dodnes.

A konečně obchodní dům Lansburger's, vlastněný Židy, který sdružoval několik domů na Sedmé ulici a F, E a D, a dále mezi Sedmou a H a I je dnes domem, ve kterém sídlí Shakespearova divadelní společnost a originální nápis na fasádě domu na Osmé ulici je stále vidět.

A dům Johna Hockmayera, původně německého hokynáře, postavený v roce 1888, na čísle 719 Šesté ulice (NW), byl přestavěn na společenský dům, kde se pořádaly bankety v roce 1893 a slouží dnes jako dědictví Německo-americkému centru USA. A jen pro zajímavost dodejme, Simon Wolf, židovský prominent 19. století, byl advokátem právě tohoto významného klubu.

Nyní už jen shrnutí: počínaje začátkem 19. století Sedmá ulice ve Washingtonu byla hlavní obchodní ulicí. Sto let, od 50. let do 1950, byla i hlavním centrem washingtonské židovské komunity. Na počátku, během Občanské války (1861–63) se městská populace zdvojnásobila a židovská vzrostla desateronásobně – na dva tisíce. A vývoj pokračoval, jak patrně z výše uvedeného, a samozřejmě „pokrok o krok“ se nezastaví, pokračování přenecháme příběhům, které žijeme a které jsou zachycovány ústní historií a zpracovávány historiky – odborníky.

Vivienne Soyková

Daleké ohlédnutí za letošní vzpomínkou na Patrii

Pavel Bor na vzpomínkovém setkání v roce 1997. (archiv autora)

Můj otec výborně plaval, miloval vodu a rád se do ní vrhal po hlavě. Poslední šipku do studené Vltavy jsme si spolu skočili v létě 1999, tátovi bylo osmdesát. (Tehle „vodní“ detail nezmiňuji, jak brzy pochopíte, náhodně.) V listopadu téhož roku pak naposledy řečnil na setkání „Patriáků“ a na Nový rok 2000, tedy ten křesťanský, zemřel.

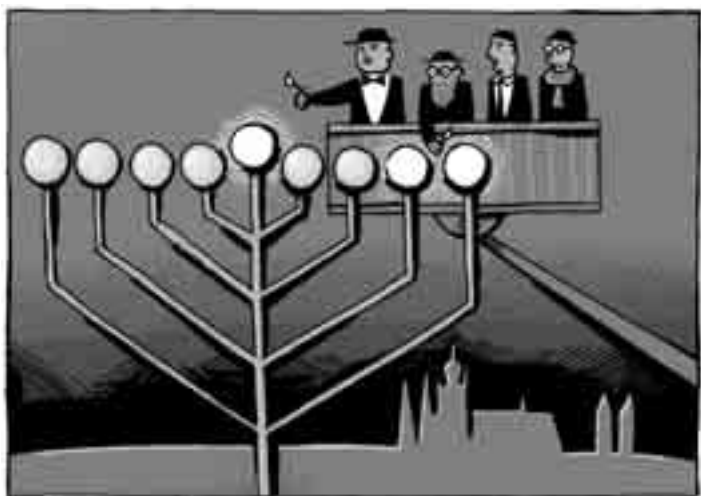
Co byla tragédie lodi Patria, jistě čtenáři ŽL vědí. Proto tahle vzpomínka je záměrně subjektivním, zcela osobním exkurzem; velmi osobní byly ostatně i osudy těch, co na Patrii pluli. To „pluli“ je smutná ironie, loď Patria, přeplněná židovskými uprchlíky, ztroskotala 25. listopadu 1940 v haifském přístavu, aniž se svými pasažéry urazila jediný metr. Utopilo se více než 270 lidí. Jak mi táta vyprávěl, musela to být hrůza, strašlivá panika, o životě a smrti rozhodovalo hlavně štěstí. Přežili neplavci, zahynuli zdatní sportovci, utopily se děti, zachránili rodiče, nebo naopak. Můj otec štěstí měl, skočil z velké výšky do moře – loď se naklonila, mohlo to být prý i 15 metrů – a plaval. Na břehu se šťastně setkal se svými dvěma bratry a bratranec. Všichni měli na sobě jen trenýrky, ale zachránili se. Pak následovala internace v Atlitu, vstup do britské armády, Tobruk, El Alamein, cesta do Anglie kolem Afriky... Byl by z toho krásný cestopis, jen nebýt války. Ale můj otec Pavel, tehdy ještě Edelstein, měl prostě štěstí a přežil. Stejně jako jeho bratři Otto a Hanuš i bratranec Karel Löwy.

Na každoroční setkání Patriáků na pražském Novém židovském hřbitově, vždy poslední listopadovou nedělí, jsem s rodiči chodil odmalička. Scházelo se jich tam hodně a byli tehdy vlastně ještě mladí. Letos tam z těch „autentických“ byla jen jedna paní, na Patrii malá holka. Poslední dospělá Patriačce, paní Pavlů, zdravotní stav poprvé nedovolil zúčastnit se. Není už tedy žádný skutečný survivor, který by zavzpomínal. Krátce promluvil rabín Sidon, krátká modlitba a rozchod. My, děti Patriáků, dnes už sami rodiče i prarodiče, jsme si podali ruce a řekli „tak, zase za rok“. Já pak se svou rodinou zašel ke hrobu svých rodičů a vzpomínal na to, jak pěkně osobně, emotivně uměl můj táta na patriáckých setkáních mluvit. A znovu jsem si vybavil, že opakovaně vzpomínal na jakéhosi malého kluka, kterého na přeplněné Patrii bylo všude plno, všichni ho znali, byl to takový malý židovský maskot – syn pluku té náhodné lodní pospolitosti. Můj otec nevěděl a nikdy se nedozvěděl, jestli ten klouček přežil. Bylo to takové jeho celoživotní „mučivé tajemství“. Před několika dny to bylo 12 let, co už to ví...

Hanuš Bor

UDÁLOSTI

Zapalování chanukových světel se neslo v duchu vzpomínek na Václava Havla

Tradiční veřejné zapalování chanukových světel na pražském Palachově náměstí, které organizuje Chabad Prague, se letos odehrávalo na druhý den svátku, ve středu 21. prosince. Shromáždění asi dvou stovek lidí bylo současně i velmi důstojnou připomínkou úmrtí prezidenta Václava Havla. Letošní ceremonie s typickým závěrečným výstupem se zdvižným vozíkem se zúčastnili pražský primátor Bohuslav Svoboda, bývalý premiér Jan Fischer, americký velvyslanec Norman Eisen a jeho izraelský kolega Jakov Levy. Novinkou byla přítomnost bratislavského rabína Barucha Myerse s rodinou. Všichni řečníci našli v chanukovém příběhu řadu paralel ze života Václava Havla. S ohledem na státní smutek se letošní zapalování obešlo bez písní a tance. Chabad Prague vydal na počest zesnulého prezidenta Václava Havla pamětní kalendář.

Komu je určen pomník na Hagiboru?

V úterý 29. listopadu byl slavnostně odhalen pomník v areálu Rádia Svobodná Evropa (RFE). Je na něm nápis „Na památku mladých židovských sportovců, kteří zde závodili, všech internovaných a zotročovaných v letech 1944–45 a všech bojujících za svobodu i lidskou důstojnost“. Akce se zúčastnili prezident RFE Steven Korn, primátor Bohuslav Svoboda, manželka amerického velvyslance Lindsay Kaplan, zástupci pražské židovské obce a členové Terezínské iniciativy.

Podle Jany Hokuové, mluvčí RFE, se nápad na vznik památníku zrodil při jednom setkání prezidenta RFE a amerického velvyslance. „Steven Korn a pan velvyslanec Norman Eisen spolu jednou obědvali a shodli se, že by bylo hezké nechat udělat pomník všem, kdo Hagiborem prošli. Oba mají židovské předky, a když se dozvěděli o historii tohoto místa, nápad se zrodil,“ řekla Hokuová ŽL. Dle jejího vyjádření pak byla ustavena interní skupinka lidí z RFE, zástupců pražské židovské obce a amerického velvyslanectví, která připravila koncept pomníku. Jeho výroba byla svěřena firmě BAT DESIGN. Komu je však pomník skutečně určen? Zatímco formulace o židovských sportovcích je jednoznačná, pak vyjádření o internovaných a zotročovaných v letech 1944–45 umožňuje více interpretací, protože zde byli postupně internováni židovští, čeští, ruští a němečtí vězni. S upřesňujícím dotazem jsme byli mluvčí RFE jen odkázáni k textu na pomníku s tím, že jde o všechny internované.

Pomník RFE tak může být skutečně velmi revoluční, i když tomu neodpovídá složení pozvaných na slavnostní odhalení. V letech 1939–42 bylo sportoviště na Hagiboru spravováno referátem pro tělesnou výchovu Židovské náboženské obce v Praze. Tehdejší židovská mládež sem chodila trávit volný čas a působil tu milovaný Fredy Hirsch. I po zrušení tohoto referátu byl pravděpodobně Hagibor využíván židovskými dětmi i v dalších letech 1943–44. Ve staré budově dnešního domova seniorů pražské židovské obce fungoval tzv. *Tagesheim*. To se změnilo v létě 1944, kdy zde byl postaven pracovní tábor pro židovské míšence. Od února 1945 tábor fungoval jako sběrné místo pro poslední terezínské transporty a paralelně byl i internačním táborem pro židovské míšence a protektorátní příslušníky tzv. árijského původu žijící ve smíšených manželstvích. Mezi nimi bývají často zmiňováni třeba herec Oldřich Nový či spisovatel a kreslíř Ondřej Sekora. Po osvobození Prahy byl objekt tábora asi

měsíc využíván Rudou armádou pro Rusy, které chtěl Sovětský svaz repatriovat. Poté zde fungoval internační tábor pro Němce a české kolaboranty.

Na pozemku, kde dnes stojí pomník a budova RFE, bylo před válkou sportoviště Ž. S. K. Hagibor Praha (Hagibor obklopen kruhem věrného členstva, vždy úspěšně vpřed!), jehož pozemek patřil židovským nadacím. V období po roce 1989 za doposud plně nevyjasněných okolností, kdy se dokonce mluvilo i o korupci, židovská obec přišla o šanci získat tento pozemek v restituci zpět. Na pomníku by tak klidně mohl být i dovětek „na památku ukradeného židovského majetku, který nebyl nikdy vrácen“.

Pokud máte zájem se na pomník jít podívat či tam položit kamínek, pak musíte předem zavolat paní Hokuové, která zařídí vstupní formality s ochrankou. Nachází se totiž v jednom z nejvíce strážných objektů v Praze.

Tomáš Jelínek

UDÁLOSTI

Vánoce a Chanuka v Jeruzalémě v roce 1941

Všechno bylo jinak... úplně jinak

Psal se rok 1941. Ano, nespletla jsem se. Mně bylo šest a chodila jsem do 1. třídy české školy v Jeruzalémě. Malé děti vytěsní hrůzné vzpomínky, a tak si moc nepamatují, jak jsme se vlastně do Palestiny dostali.

Vím, že jsme odjeli (rodiče a já) z Prahy za pět minut dvanáct. Vzdálený příbuzný nám poslal indická víza. Do Indie jsme se už nedostali. Zastavili nás ve Vídni. Tam si pamatuji paní Grund mit dem Hund – moje první zkušenost s pejskem. Byl to bílý pudl a paní bytná na nás byla moc hodná. Taky si pamatuji na telefonát od dědečka, který nám oznamoval, že babička Růženka skočila pod vlak, protože se právem bála Němců. Dědeček Emil byl pak jedním z mála členů rodiny, kteří se vrátili. Jenže tenkrát jsem tomu moc nerozuměla, vlastně vůbec. Z Vídně do Záhřebu a odtamtud lodí s tisíci dalšími uprchlíky do Palestiny. Jedna z mála lodí, která dojela. Na to si nevzpomínám vůbec. Bylo mi pět. V roce 1941 jsem začala chodit do školy. Tatínek měl něco jako modrou knížku – nebyl doma odveden (měl žaludeční vředy), a tak se okamžitě dal do služeb českého konzulátu v Jeruzalémě jako zpravodaj. Uměl několik cizích jazyků, a tak obstarával odposlouchávací službu a spojení s londýnskou vládou. Kousek vedle zuřil Tobruk. Nebylo to zdaleka tak úžasné, jak popisoval nedávný film. Vím od tatínka, že tam mezi českými vojáky bylo velmi mnoho antisemitismu.

Navíc Hitler podepsal smlouvu s vrchním muftím Jeruzaléma – to je něco jako muslimský papež. Ta představa, že Hitler vyhraje v poušti, byla úděsná – v Palestině tehdy byly tisíce uprchlých evropských Židů. Ale to vím všechno od tatínka. Nás děti se to blahodárně nějak netýkalo, o to se česko-židovští rodiče bedlivě starali. Chodili k nám vojáci „na opuštěném“ a dospělým vyprávěli. Byli moc fajn. Vánoce – Chanuka se nějak slavily dohromady. V české škole to byly české Vánoce pro české děti – židovské i árijské. Nikdo to nerozlišoval. S koledami a stromečkem. I doma jsme všichni měli stromečky – tedy umělé. A aby neshořely od pravých svíček, stál vedle stromečku vždycky džbán s vodou. A dárečky naděloval Mojžíšek. O hrůzách v Evropě rodiče věděli, my děti vůbec ne. Vlastně jsme tam tehdy na tu dobu měly celkem spokojené dětství. My, děti, jsme nevěděly, že ty děti, které se nedostaly pryč, zahynuly strašnou smrtí. To nám řekli až po válce. A pochopily jsme to mnohem později.

Jenže brzy začalo nějak všechno skřípat. U Tobruku sice Spojenci vyhráli, ale Židé z armády vyprávěli své zážitky. Někteří v Palestině zůstali. Jiní

odtud rychle odjžděli do Anglie. Naši byli vždycky hlavně Češi a tatínek se sionismem nesouhlasil. Chtěl se po válce vrátit domů. Tehdy, o Vánocích 1941, prošel složitým rozhovorem. To, že byl Žid a pracoval na českém konzulátě, ba dokonce byl masarykovec, mu sionisté a ortodoxní židé nemohli odpustit. Na rozdíl od rabína Sidona rozhodně nechtěl zemřít v Jeruzalémě. Byli jsme naprosto asimilovaná česko-židovská rodina. A tak se nechal přeložit na český konzulát do Bejrútu. Těžko jsem se loučila s českou školou, kamarády a úžasným ředitelem panem Klečatským.

A tak jsem oslavila jenom jedny opravdu české Vánoce v emigraci – v české jednotřídce, v Jeruzalémě, před rovnými sedmdesáti lety. Dnes už to není britský mandát Palestina, ale stát Izrael a všechno je jinak. I když ten skrytý strach, co bude zítra, je tam stále. Dětské vzpomínky jsou růžové, a tak jsem ráda, že je mám. Jad Vašem procházím s hrůzou, když slyším jména dětí, které se nikdy nedožily dospělosti, s dojetím a vděčností všem těm, kteří nám, několika málo českožidovským dětem, umožnili strávit klidné svátky uprostřed války.

Jana Ondráčková

Šťastná Weinuka, Chánoce či Vánuka?

Taky jste během Chanuky dostali SMS s přáním pěkných Chánoc? Čeští Židé mají již celou řadu výrazů pro období, kdy se vánoční svátky prolínají či navazují na Chanuku. Tentokrát nám Štědrý den připadl na pátý chanukový svátek. Zatímco za první republiky vysvětloval pan Roubíček panu Kohnovi, že má doma vánoční strom kvůli služebně, po válce se tato vánoční rekvizita stala součástí většiny židovských rodin. Události spojené se Slánského procesem pak asi mnohde vytlačily i samotnou Chanuku a zbyly jen „svátky míru“. Chanuka paradoxně v českých židovských rodinách po roce 1989 posílila své postavení, což je dáno obecně svobodným rozvojem židovské pospolitosti, proti němuž se nestaví stát. Jak vidí toto období třetí poválečná generace, ukazuje obrázek, který vznikl spontánně v jedné lékařské ordinaci. No, hlavně doufám, že jste všichni měli bohatého Mojžíška ☺!

TJ

UDÁLOSTI

BEZPEČÍ NAD ZLATO

aneb Izrael na vlastní oči a uši

Zpráva o česko-izraelské studentské výměně – 2. díl

O Izraeli jako turistické destinaci se dočtete v mnoha zdrojích od internetu až po turistické knižní průvodce. Málokdy jsou v nich zmíněny stinné stránky běžného života v Izraeli. Nedožvíte se z nich osobní názory Izraelců na jejich stát a kulturu. A nikdy vám nedají možnost pocítit atmosféru dané země na vlastní kůži. Já jsem nepotřebovala ani internet, ani knižní průvodce. Měla jsem kolem sebe třináct izraelských studentů, díky kterým jsem Izrael viděla zcela jinými očima, než kdybych se tam vydala s cestovní kanceláří.

Díky projektu iTour ČR – Izrael 2011 třináct českých a třináct izraelských vysokoškoláků strávilo pohádkové dva týdny poznáváním obou zemí – první týden koncem srpna v ČR, druhý týden o dva měsíce později v Izraeli. Již v průběhu první části iTour v ČR jsme v našich izraelských hostech našli výborné přátele (viz ŽL 23). Při naší cestě do jejich země jsme pak naše pouta už jen upevňovali.

Nebyli to arogantní mladí Židé a hulvátí, jak jsem byla varována. Toto varování mě zaskočilo o to víc, že pocházelo od člověka pohybujícího se v pražské židovské komunitě. Mohl mít pravdu? Ano, ale v případě naší skupinky se mýlil, protože jsme se setkali jen s velmi přátelským přístupem.

Láska a rakety

V Izraeli a na Izraelcích mě toho překvapilo mnoho. U málokterého z pětadvacetiletých Čechů pozoruji tak velký zápal pro historii i současné dění ve státě jako u Izraelců. Z náboženského koloritu si berou za své již jen některá pravidla. Přesto se po chvíli přemýšlení a váhání shodnou na tom, že si jako svého manžela/manželku nedokážou představit člověka bez židovského vyznání. Většina z naší české skupiny se později v letadle shodla, že to zavání předsudky. Jedna moje česká kamarádka (nežidovka) ale plánuje svatbu se svým izraelským přítelem, a proto tak trochu vím, co všechno se za tím skrývá např. z pohledu dětí, které se jim jednou narodí. Proto jsem pro toto tvrzení měla pochopení.

Láska, přátelství a osobní život jsou společným tématem pro všechny národy, takže nebylo divu, že jsme je probírali důkladně. Druhým top tématem byly samozřejmě diskuse o bezpečnosti a armádě v Izraeli. Letěla jsem do Izraele absolutně bez obav z případných bombových útoků.

Pyramida přátelství na pláži v Tel Avivu. (archiv autorky)

Věřila jsem našim přátelům, že by nás nevzali na nebezpečná místa. A médii zase někdy zazlívám, že dělají z komára velblouda, protože občas vykreslují situaci černěji jen kvůli větší čtivosti. Musím však přiznat, že jsem se trochu mýlila.

Prvním zakolísáním mojí sebejistoty byl dopad několika palestinských raket na Aškelon, který se nachází 50 km od Tel Avivu, kde jsme v tu chvíli pobývali. O incidentu jsme se paradoxně nedozvěděli od Izraelců, ale od našich rodičů, kteří úzkostlivě sledovali jakoukoli zmínku o Izraeli v televizi. Co mi ale zcela otevřelo oči, bylo něco jiného. Vraceli jsme se z výletu na sever země a vyndávali jsme všechny naše věci ze zavazadlového prostoru. Autobus odjel, všichni se svými batohy na zádech připraveni jít domů po

náročném výletu. Všimla jsem si, že malá skupinka našich Izraelců o něčem diskutuje a nevypadalo to na jejich oblíbenou diskusi o politice. Když jsem přišla blíž, vysvětlili mi, že diskutují o opuštěné tašce na chodníku kousek od nás. Myslela jsem si, že je to taška našeho řidiče autobusu, tak jsem navrhla, že se podíváme dovnitř a ověříme si to. Přišlo mi úplně přehnané volat kvůli tomu policii, jak navrhovali. Když jsem ale viděla jejich vyděšený pohled v reakci na můj návrh, začalo mi to docházet. Úplně se zhrozili! Vždyť by tam přece mohla být bomba! Podobná situace s neznámým zavazadlem se nám stala ještě dvakrát, jen už jsem se poučila a nikdy jsem nenavrhlá se do tašky podívat... Když k tomu přidám výlet do Golanských výšin, kde jsme se pohybovali

UDÁLOSTI

v těsné blízkosti minových polí, a ozbrojený doprovod, který jsme s sebou měli jako při všech výletech mimo Tel Aviv, tak se můj pohled na Izrael trochu změnil. Kdykoli bych se do Izraele vrátila, jen už asi nebudu tak naivní a slepá. Trocha obezřetnosti neuškodí.

V uniformě izraelské armády

A téma armáda? Vždycky bylo co probírat. Pro nás Čechy, kde branná povinnost byla jen na rok (doby, kdy byla dva roky, si pamatujeme jen matně), jen pro muže, a i tak se každý modrou knížkou spíš chlubil, bylo zpočátku těžké pochopit naprostou samozřejmost, s jakou Izraelci do armády jdou. Měli jsme mezi sebou izraelské ženy, které velkou část své služby strávily v kanceláři, na druhou stranu jsme mezi sebou měli tři muže, kteří v armádě sloužili šest let a zažili boje proti nepříteli. Nedokázala jsem si některé z našich přátel představit v zelených uniformách a v armádě při vojenském výcviku, zejména droboučkou éterickou blondýnkou vysokou cca 145 cm. Když pro nás ale jednou večer Izraelci připravili překvapení v podobě malého armádního výcviku, přikázali nám nasoukat se do uniforem a pocítit alespoň část z atmosféry, která panuje v izraelské armádě, přešel nás humor. Z nás Čechů nikdo nikdy nezažil takovou disciplínu, a to to byla jen hra. Celý večer jsme pak probírali ve skupinkách různá témata týkající se izraelské armády – dokázali nám vysvětlit, proč Izrael armádu nezbytně potřebuje. Vysvětlili nám i důležitost výměny jednoho izraelského vojáka za stovky Palestinců (před naším odjezdem do Izraele byl vydán zpět Gilad Šalit, takže to bylo horké téma) – i když ne všichni s výměnou souhlasili. Na druhou stranu ve chvíli, kdy jsme pochopili pozitivu armády, nám nastínili i negativní stránky tak velké armády, jakou disponuje Izrael.

I když jsme v Izraeli strávili jen týden, mohu říci, že jsme se o této zemi dozvěděli, co jen šlo. Spousta mých českých kolegů básnila o tom, jaké by to bylo nádherné v Izraeli žít – v té nádherné zemi s mořem (a to hned několika), krásnými horami, teplem a v neposlední řadě přátelskými lidmi. Ano, i pro mne to byl největší zážitek mého života a hned bych tam jela zpět. Ale jen na návštěvu. Ať kdokoli nadává na poměry v naší zemi, jsme tu v relativním bezpečí, které bych za nic nevyměnila...

Lucie Klicperová

Brusel:

Náměstí před Evropským parlamentem nese jméno ženy, která přežila Osvětim

Agora Simone Veilové – tak se jmenuje nové náměstí před hlavní budovou Evropského parlamentu v Bruselu, které vzniklo nedávnou dostavbou dvou protilehlých objektů tohoto 751členného sněmu. Slavnostní „křest“ náměstí proběhl 30. srpna a kromě řady významných hostů se jej ve svých 84 letech osobně zúčastnila i Simone Veilová, přeživší šoa a přesvědčená Evropanka.

Narodila se roku 1927 v jihofrancouzském Nice do rodiny židovského architekta. V březnu 1944 byla tehdy sedmnáctiletá Simone Jacob spolu s matkou a jednou sestrou deportována do Osvětimi-Březinky, odtud pak do Bergen-Belsenu, otec a bratr do Litvy. Zahynuli všichni kromě Simone a její druhé sestry, která přežila koncentrační tábor Ravensbrück, kam se dostala jako členka francouzské *Resistance*.

Po válce Simone Jacob vystudovala právo a politické vědy a provdala se za spolužáka ze studií Antoina Veila. Svou kariéru započala jako právnička na ministerstvu spravedlnosti a současně se začala angažovat v politice a zejména v boji za práva žen.

V osmdesátých letech působila jako ministryně zdravotnictví ve vládách Jacquese Chiraca a Raymonda Barreho. V této funkci prosadila ve Francii legalizaci snazšího přístupu žen k antikoncepci a umělého přerušování těhotenství.

V prvních přímých volbách do Evropského parlamentu v roce 1979 získala mandát poslankyně a již na jeho prvním zasedání byla zvolena předsedkyní EP – jako první žena od vzniku celoevropského sněmu v roce 1952. Tuto funkci zastávala do roku 1982. Jako poslankyně pak v EP působila až do roku 1993. Pracovala v řadě výborů včetně podvýboru pro lidská práva a zastávala funkci předsedkyně frakce liberálních demokratů. Veilová jednou uvedla, že právě vlivem osobních zážitků během druhé světové války a zejména holo-

kaustu se z ní stala pevná stoupenkyně evropské integrace.

Poté se vrátila do francouzské národní politiky, kde opět působila jako ministryně a v letech 1998–2007 byla členkou *Ústavní rady*. V roce 2008 byla jako šestá žena v historii zvolena členkou prestižní *Francouzské akademie (Académie française)* založené v roce 1635 legendárním kardinálem Richelieu. Akademie sestává ze 40 členů, kteří spolu s titulem „*nesmrtelní*“ (tj. volení na doživotí) obdrží v duchu historické tradice zelený oblek s typickými olivovými výšivkami na klopě a symbolický meč. Na meči Simone Veilové je kromě hesla Francouzské republiky (*Svoboda, rovnost, bratrstvo*) a Evropské unie (*Jednota v rozmanitosti*) vyryto i její osvětimské číslo – 78651.

Organizace a vlády řady zemí včetně Izraele vyznamenaly Simone Veilovou prestižními cenami za její dlouholeté angažmá v boji za práva žen, dětí, seniorů, imigrantů a obětí válek.

Simone Veilová, jež je podle průzkumů veřejného mínění jednou z nejpopulárnějších a nejuznávanějších osobností francouzského veřejného života, se trvale zasazuje o péči o památku obětí šoa – nejen v rodné Francii, ale i v dalších evropských zemích. V lednu 2005 byla jedním z hlavních řečníků na pietním shromáždění v Osvětimi při příležitosti 60. výročí osvobození tábora. Je čestnou předsedkyní francouzské nadace „*Fondation pour la Mémoire de la Shoah*“ (Nadace pro uchování památky šoa).

Daniela Tamášová

UDÁLOSTI

Centrum Simona Wiesenthala vyhlásilo druhou fázi operace „Last Chance“

Efraim Zuroff, ředitel jeruzalémské pobočky Centra Simona Wiesenthala, oznámil 14. prosince na tiskové konferenci v Berlíně zahájení druhé části „Operace Poslední možnost“ (Operation Last Chance). Jde patrně o poslední pokus postavit před soud spravedlnosti dosud unikající nacistické zločince, jejichž počet se pohybuje v řádu stovek. Podnětem této nové kampaně je rozhodnutí mnichovského zemského soudu, který letos na jaře odsoudil Ukrajince Johna Demjanjuka k pěti letům odnětí svobody (kvůli vysokému věku do vězení nenastoupil). Tento verdikt představuje významný precedens, jelikož se nezakládá – jako dosud – na předložení konkrétního důkazu o Demjanjukem vlastnoručně provedené (-ých) vraždě (-ách), nýbrž na jeho příslušnosti k pracovníkům vyhlazovacího tábora Sobibor. Díky tomuto justičnímu průlomů lze nyní obžalovat jakéhokoliv příslušníka SS či vyhlazovacího tábora, aniž by jeho vina musela být prokázána očitým svědkem.

Před deseti lety ohlásil Zuroff 1. část zmíněné „Operace Poslední možnost“ a za poskytnutí informací vedoucích k dopadení válečných zločinců byly vypsány odměny. Během kampaně bylo vypátráno 603 podezřelých, z čehož ve 103 případech probíhají v současnosti vyšetřovací řízení příslušných státních prokuratur. V některých zemích ovšem tato řízení vážnou: v Litvě „leží ladem“ 46 případů, v Lotyšsku 14. Podle ratingu zpracovaného Cen-

trem Simona Wiesenthala jsou tyto dvě země hodnoceny nejhůř. Trestní řízení proti válečným zločincům tam beznadějně vážnou, což Efraim Zuroff přisuzuje především „absenci politické vůle“.

Ostrou kritiku vyjádřil Zuroff i na adresu Rakouska, které odmítá vznést žalobu proti dozorkyni vyhlazovacího tábora Majdanek s tím, že se provinila pouze „pasivním napomáháním ke genocidě“.

Z desíti nejhledanějších nacistických zločinců žije pět zcela nerušeně v Německu, např. Klaas Carl Faber a Gerhard Sommer. Oba byli odsouzeni za vraždu nizozemským, potažmo italským soudem, ale německé úřady proti nim ani nezačaly proces, ani je nevydaly. Přesto získalo Německo v ratingu Centra Simona Wiesenthala známku 2, což je zdůvodněno tím, že v Německu se sice najdou spolkové země, které absolutně nejsou ochotny zahájit vyšetřování (totiž všechny východoněmecké země), v ostatních ale pracují velmi angažovaní státní zástupci.

V nyní zahájené druhé části operace byla odměna za poskytnutí užitečné informace zvýšena až na 25 000 eur. „Stáří jejich zločiny neumenšuje,“ uvedl Zuroff na tiskovce. Nedávná série vražd spáchaných nacistickou teroristickou skupinou v Německu podle něj ukazuje, jak krvavou stopu fašistické zločiny za sebou zanechaly.

V současné době probíhá na různých místech světa na 1900 přípravných, resp. vyšetřovacích řízení prokuratury proti domnělým nacistickým zločincům z období druhé světové války. Poměr mezi vyšetřovanými podezřelými a dosud vnesenými soudními rozsudky je 100:1.

Peres na historické návštěvě Vietnamu

Izraelský prezident Šimon Peres se vydal v poslední listopadové dekádě na šestidenní návštěvu Vietnamu na pozvání svého tamního protějšku Truonga Tan Sanga. Perese doprovázela šedesáticenná bezpečnostní a podnikatelská delegace tvořená zástupci předních izraelských podniků z odvětví infrastruktury, komunikací, financí, špičkových technologií, vodohospodářství, zemědělství a vědy.

Jednalo se o historicky první návštěvu vysoce postaveného izraelského politika od zahájení diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi v roce 1993.

Prezident Peres se setkal se špičkami vietnamské politiky včetně prezidenta Truonga Tan Sanga, premiéra Nguyena Tan Dunga a ministra obrany Phunga Quang Tranha. Na programu měl řadu jednání o aktuálním blízkovýchodním vývoji i o ekonomické a technologické spolupráci i podpis několika bilaterálních dohod.

UDÁLOSTI

Izraelští studenti zvítězili v Mezinárodním mistrovství univerzit v debatování

Bratři a současně studenti matematiky a informatiky na univerzitě v Tel Avivu Omer (26) a Sella (22) Nevovi vybojovali na letošním Světovém mistrovství univerzit v debatování (World Universities Debating Championship – WUDC) v kategorii „angličtina jako druhý jazyk“ zlatou medaili. Obhájili tím izraelské prvenství z loňského roku, kdy na „olympiádě v debatování“, jak je tato akademická soutěž přezdívána, v Botswaně zvítězili studenti Michael Shapira a Meir Yarom z haifské univerzity. Letošní klání probíhalo od druhé poloviny prosince 2011 do začátku ledna 2012 ve filipínské metropoli Manile za účasti soutěžících ze stovek univerzit z celého světa.

WUDC je nejen největším debatním turnajem světa, ale také jedno z nejvýznamnějších mezinárodních studentských utkání, které se koná pravidelně každým rokem v době studentských zimních prázdnin. V posledních letech se jej – v závislosti na kapacitě hostitelské univerzity – účastní zpravidla na 150 až

400 týmů, tj. dvojic. Včetně rozhodčích a porotců se tak počet účastníků pohybuje mezi 500 až 1000.

Debaty, které se řídí přísnými a poměrně komplikovanými pravidly, jsou vedeny v tzv. britském parlamentním formátu a v jedné místnosti soupeří vždy současně dva týmy za „vládu“ a dva za „opozici“. Soutěž sestává z devíti přípravných kol a čtyř vyřazovacích, tj. z osmifinále (do něhož letos postoupilo 32 týmů), čtvrtfinále, semifinále a nakonec velkého finále. Tématem letošního finále byla „Etika vědců zabývajících se klimatickými změnami“. Právě v této akademické debatě porazili Omer a Sella Nevovi své protivníky z Malajsie, Německa a Nizozemska.

Trenér izraelského týmu a rovněž šampion debatní olympiády z roku 2009 (spolu se svým studijním kolegou Urim Merhavem) Joni Cohen-Idov komentoval vítězství svých svěřenců pro deník Haaretz slovy: „Je to ten nejlepší pocit, jaký můžete vůbec zakusit. Coby Izraelec jste

zvyklý, že se na vás lidé dívají s nedůvěrou, kamkoliv přijdete, máte potřebu se neustále jen ospravedlňovat a obhajovat. Zvítězit v disciplíně, která není o ničem jiném než o dialogu, je fenomenální, protože máte pocit, že reprezentujete víc než jen sebe nebo svou instituci. Máte pocit, že ukazujete světu jinou stránku Izraele, kulturní, vtipnou, přívětivou, mírumilovnou. (...)

A když Vám gratulují studenti z Pákistánu, Malajsie či Jordánska, když můžete zamávat svou vlajkou a nechat se oslavovat studenty, kteří obvykle proti Izraeli demonstrovají, máte pocit, že opravdu děláte pro svou zemi a mezinárodní porozumění něco důležitého.“

Úspěšnost Izraelců v této disciplíně připisuje Cohen-Idov jednak tvrdé přípravě, jednak kultuře diskutování, která má v Izraeli dlouhou tradici, ačkoliv Izraelská debatní společnost („Siah Vasig“) vznikla teprve před 20 lety: „Izraelci mluví, debatují, argumentují a přou se rádi – dělají to pořád, bez ohledu na soutěže...“ dodává Cohen-Idov.

Bernard-Henri Lévy:

V Maďarsku zvoní umíráček svobodě

Hamburský deník Die Welt otiskl počátkem ledna článek prominentního francouzského filozofa a esejisty Bernarda-Henri Lévyho (1948) pod názvem „To, co se děje v Budapešti, se týká celé Evropy“. Lévy, jenž se často vyjadřuje k dění ve své zemi i v zahraničí, a to zejména se zřetelem na ochranu lidských práv (v minulosti například poukazoval na diskriminaci Romů v Evropě, turecké popírání arménské genocidy či pronásledování křesťanů v některých islámských zemích), si tentokrát vzal na mušku současnou situaci v Maďarsku. Podle něj tam řádí protidemokratická ideologie, která je neslučitelná s evropskou myšlenkou. Z jeho textu pro čtenáře ŽL vybíráme:

„Uprostřed Evropy je dnes země, jejíž vláda se snaží umlčet média, demontuje sociální systém a zdravotnictví, kriminalizuje chudé a zpochybnuje práva, která

jste považovali za dávno etablovaná, jako například právo na umělé přerušování těhotenství.

Je to země, která dává průchod nejotupělejšímu šovinismu, nejotřelejšímu populismu a čím dál tím otevřenější nenávisti vůči Romům a Židům. Jako v nejtemnějších dobách evropského kontinentu se právě oni stávají obětími beránky všeho, co nefunguje.

Je to země, která hodlá ve jménu zásady přínaléžitosti, již nelze označit jinak než jako zásadu etnickou či rasistickou, uzákonit volební systém, o němž jsme se domnívali, že zanikl spolu s nacismem. Ta země se jmenuje Maďarsko. A Evropa v tomto případě mlčí.

(...)

Faktem je, že v Maďarsku zůstává poměrně aktivní opozice, která minulý

týden v čele se spisovatelem Györgyem Konrádem uspořádala demonstraci na podporu demokracie – a tím i na podporu evropské myšlenky, protože to vychází nastejno.

Přesto je nesporné, že toto tyranské, protievropské a fašizující zbloudění zavdává důvod ke starostem.

A obávám se, že bychom na poplach neměli zvonit pouze v Maďarsku, ale i ve zbytku kontinentu v těchto časech finanční a hospodářské krize, (...) kdy, uvěříme-li demagogům, je radno hodit evropskou myšlenku do starého železa.“

V závěru svého svolání Lévy vyzývá vlády, opozice, evropské politiky na levici i na pravici, aby tvář v tvář situaci v Maďarsku nemlčeli, ale aby ji jednoznačně a silně odsoudili. „Protože i jim a jejich národům tam zvoní umíráček svobody.“

Dvoustranu připravila D. T. dle zahraničních zdrojů

TÉMA

Jak růžová je budoucnost izraelsko-palestinských vztahů?

Když prezident Palestinské samosprávy Mahmúd Abbás předstoupil v září roku 2011 před Valné shromáždění OSN, aby přednesl oficiální žádost o plné členství Palestiny v této organizaci, upírala se na něj pozornost celého světa. Pokud by Abbásova žádost uspěla, znamenalo by to faktické uznání palestinské státnosti. Vzniknou v Palestině po více než šedesáti letech dva státy? Co by to znamenalo pro Blízký východ? Tyto a podobné otázky zaměštávaly po několik týdnů hlavní světová média a byly předmětem nespočtu diplomatických jednání. Jak to však vypadá s budoucností palestinského státu s odstupem několika měsíců?

Velká diplomatická bitva

Je známo, že Palestinci potřebují získat podporu alespoň devíti z patnácti členů Rady bezpečnosti OSN, přičemž ani jeden z pěti stálých členů – Spojených států, Francie, Velké Británie, Ruska a Číny – nesmí při hlasování využít svého práva veta. Na sklonku roku 2011, tedy téměř tři měsíce po Abbásově ostře sledovaném vystoupení na půdě OSN, se zdá, že na diplomatickém poli jsou karty již rozdány – a to v neprospěch palestinského návrhu. Otazníky okolo možné palestinské státnosti tak ubývají. Alespoň v diplomatické rovině.

Proč je tedy najednou všechno tak jasné? Administrativa amerického prezidenta Baracka Obamy totiž oznámila svůj záměr využít práva veta v případě, že by se Palestincům přece jen podařilo získat oněch potřebných devět hlasů členů Rady bezpečnosti. Drtivá většina světových médií tak celou záležitost považuje prakticky za uzavřenou i proto, že Francie a Velká Británie – další dva stálí členové Rady bezpečnosti – deklarovaly teprve nedávno své stanovisko zdržet se hlasování. To v reálu znamená jejich jasné „ne“ palestinské žádosti. Diplomatické týmy Ruska a Číny jsou naopak podle očekávání připraveny vyslovit „ano“. Avšak ani mocné rusko-čínské spojení nemůže vyvážit veto Spojených států. Přestože samotné hlasování v Radě bezpečnosti ještě neproběhlo, někteří vysoce postavení představitelé Palestinské samosprávy už nyní potichu přiznávají, že ani oni sami

s úspěchem své žádosti od začátku nepočítali. To ostře kontrastuje se sebevědomými projevy palestinských zástupců před několika měsíci. Jak je to možné?

Vetovat, či nevetovat?

Málokdo si dnes už vzpomene, že když v květnu roku 2011 Mahmúd Abbás oficiálně oznámil svůj záměr přednést žádost o plné členství Palestiny v OSN, diplomatická konstelace byla velmi odlišná. Izraelské ministerstvo zahraničí v čele s Avigdorem Liebermanem muselo v létě vynaložit značné úsilí, aby úspěšné diplomatické tažení Palestinců alespoň přibrzdilo, jelikož zastavit je úplně bylo k nelibosti Izraele v daný moment už prakticky nemožné. Jádrem tehdejších izraelských obav vystihuje výrok Gabriely Šalevové, bývalé velvyslankyně Izraele při OSN: „Palestinci jsou ve velmi dobré pozici, mohou pouze vyhrát – ať už na půdě Rady bezpečnosti či Valného shromáždění. Obávám se, že Spojené státy nemusejí využít svého práva veta.“

Byl to právě Bílý dům, kdo způsobil izraelským diplomatům nejhlubší vrásky. Americký prezident Barack Obama totiž ve svém květnovém projevu podpořil palestinskou snahu vyjednávat o hranicích před rokem 1967, tedy před šestidenní válkou. Netanyahův kabinet byl Obamovým výrokem nemile překvapen. Mezi Washingtonem a Jeruzalémem znatelně zhoustla atmosféra. Izraelský premiér však nebyl v pozici, aby si mohl dovolit trucovat. Právě naopak. Odletěl tedy co nejdříve na oficiální návštěvu Spojených

států, aby se tak pokusil zažehnat hrozící ochlazení vzájemných vztahů.

Nervozita izraelské diplomacie pramenila také z nejasného postoje dalšího významného hráče na mezinárodním poli – Evropské unie. Diplomaticky nejsilnější státy starého kontinentu – Velká Británie, Francie a Německo – se rozhodly zvolit vyčkávací taktiku. Palestinskou žádost o plné členství v OSN proto otevřeně nezamítly, ale ani ji nepodpořily. Netanyahu si ani v tomto případě nemohl dovolit riskovat. Izraelské diplomatické mise v Evropě dostaly jasné instrukce, aby přesvědčily vlády svých hostujících zemí o nutnosti nepodpořit palestinskou snahu o vlastní stát. Izraelský premiér své diplomatické týmy podpořil sérií oficiálních návštěv evropských metropolí. Při svém „evropském turné“ nevynechal ani Prahu. Intenzita a rozsah izraelského diplomatického snažení jen dokazují, jak velké byly izraelské obavy, že by Abbás mohl na půdě OSN uspět.

Abbásův životní moment

Zatímco měli izraelští vrcholní diplomaté plné ruce práce s odvracením možné diplomatické porážky na mezinárodním poli, Mahmúd Abbás se naopak těšil velké pozornosti světové veřejnosti. Je obdivuhodné, jak rychle dokázal prezident Palestinské samosprávy přehodit pomyslnou výhybku mezinárodního zájmu od právě probíhajícího arabského jara zpět ke klasice blízkovýchodní politiky – izraelsko-palestinskému konfliktu. Poukázal tak na stagnující mírový proces, který

TÉMA

od slavnostního představení konceptu *Cestovní mapy k míru* v roce 2002 žádné velké úspěchy ve vzájemných izraelsko-palestinských vztazích nezaznamenal.

Abbás, který byl v minulosti podle mnohých analytiků pověstný spíše užíváním velmi diplomatického jazyka a nepříliš charizmatickým projevem, byl v letošním létě najednou jako vyměněný: na mezinárodní politické scéně vystupoval velmi sebevědomě, jasně formuloval palestinské požadavky a přesvědčivě apeloval na světovou veřejnost. Palestinský prezident, který letos oslavil své 76. narozeniny, se za svou politickou kariéru ještě netěšil tak velké podpoře jak v zahraničí, tak i u samotných Palestinců. Navíc se mu podařilo zdatelně znervózňit i izraelské politické špičky. Chemi Šalev, komentátor izraelského deníku Haarec, výstižně přirovnal Mahmúda Abbáse k řidiči sedícím za volantem rozjetého auta, přičemž americká a izraelská diplomacie jsou podle něj jako srny uprostřed silnice, které jsou paralyzovány silnými světly Abbásova vozu a neschopné pohybu.

O palestinském řidiči, jeho spolujezdci a propadlém řidičském průkazu

V euforii z palestinských diplomatických úspěchů však Šalev a jiní zapomínají na to, že vedle řidiče sedí nebezpečný spolujezdec a že Abbásův řidičský průkaz by mohl být podle západních standardů považován dokonce za neplatný. Abbásova strana Fatáh totiž ještě před počátkem diplomatického tažení obnovila vzájemné vztahy s radikálním hnutím Hamás, jež ovládá pásmo Gazy. Představitelé Fatáhu i Hamásu argumentují, že jejich hlavní motivací je v předvečer státnosti sjednotit palestinský lid. V čem je tedy problém? Hamás dodnes neuznal existenci Státu Izrael a zatím nic nenaznačuje tomu, že by svůj postoj plánoval v nejbližší době změnit. Rakety dopadající z pásma Gazy na území Izraele jsou toho jasným důkazem. Spojené státy i Evropská unie navíc hnutí Hamás shodně pokládají za teroristickou organizaci.

A platnost Abbásova řidičského průkazu? V květnu 2008 prezident Palestinské samosprávy oznámil, že pokud nedojde k posunu v jednáních s Izraelem, do šesti měsíců odstoupí ze své funkce. To se však nestalo. V lednu 2009 navíc Abbásovi oficiálně vypršelo volební období. Matador palestinské politiky ani tehdy nezaváhal a unilaterálně oznámil

prodloužení svého mandátu o další rok s odkazem na palestinskou legislativu, která mu údajně tento krok umožňuje. Abbásův krok napadlo hnutí Hamás se solidním argumentem, že prezidentské pravomoci má v takovém případě dočasně převzít mluvčí Palestinské legislativní rady. A výsledek? Píše se konec roku 2011 a Palestinská samospráva má stále stejného prezidenta. Údajně se jedná pouze o dočasné řešení do příštích prezidentských a parlamentních voleb, prozatím naplánovaných na květen roku 2012.

Dva státy – jeden nekonečný příběh?

Palestinská žádost o plné členství v OSN, tedy o uznání palestinské státnosti, je další kapitolou v nekonečném příběhu, který má k happy endu – ke vzniku dvou států na území historické Palestiny – stále ještě daleko. Celý příběh začal jednoho sychravého listopadového rána roku 1947 na stejném místě, kde v září 2011 stanul za řečnickým pultem Abbás – v budově Valného shromáždění OSN v New Yorku. Tehdy Valné shromáždění přijalo známou rezoluci č. 181, podle které měly v oblasti Palestiny vzniknout dva státy – židovský a arabský. Jeruzalém a jeho širší okolí se měl stát oblastí pod mezinárodní správou. Arabské země tuto rezoluci odmítly respektovat. V květnu roku 1948 vojensky napadla koalice pěti arabských států nově vzniklý Stát Izrael a dějiny se začaly ubírat jiným směrem.

O návrat tematiky palestinské státnosti na mezinárodní půdu se postaral Jásir Arafat, tehdejší vůdce Organizace pro osvobození Palestiny. V roce 1988 přednesl před Valným shromážděním žádost o mezinárodní uznání deklarace o nezávislém palestinském státu s Jeruzalémem jako jeho hlavním městem. Zasedání Valného shromáždění muselo být mimořádně přesunuto do švýcarské Ženevy, neboť Spojené státy odmítly Arafatovi udělit vízum. Arafatův diplomatický pokus tehdy podpořilo téměř sto členských států OSN v čele s arabskými zeměmi, Sovětským svazem a jeho satelity. Bílý dům poté ocenil Arafatovo veřejné odsouzení terorismu, které ve svém projevu rovněž zmínil, a poprvé v historii souhlasil se zahájením diplomatického dialogu s Organizací pro osvobození Palestiny.

Izraelsko-palestinský mírový proces zažil svůj vrchol v polovině 90. let, kdy se obě znesvářené strany dohodly na vytvoření Palestinské samosprávy, která bude

reprezentovat palestinský lid na Západním břehu i v pásmu Gazy. Izraelská Strana práce, tehdy pod vedením Jicchaka Rabina, dokonce historicky poprvé nevyloučila možnost vzniku samostatného palestinského státu – zatím pouze v daleké budoucnosti. Pravice naopak odmítala o něčem podobném vůbec slyšet. Měla co dělat, aby se vůbec sžila s realitou existence Palestinské samosprávy. Ve stanovách Likudu bylo jasně uvedeno, že se strana otevřeně staví proti existenci samostatného palestinského státu.

Co bude dál?

Palestinská i izraelská diplomacie urazily od 90. let v otázce palestinského státu velký kus cesty. O palestinském státu nyní otevřeně mluví už i izraelská pravice, což by bylo ještě před deseti lety prakticky nemožné. V roce 2001, při příležitosti výročí bitvy u Latrunu, Ariel Šaron poprvé veřejně souhlasil s tím, že je velmi pravděpodobné, že v budoucnu vznikne samostatný palestinský stát. Jeho strana Likud, kterou v 70. letech zakládal, jej za tento výrok tvrdě odsoudila. Mezi největší kritiky Šarona patřil ambiciózní Netanyahu, který tehdy patřil k jestřábnímu křídlu Likudu. Šaron však nepropadl politické nostalgii či panice a několik let po projevu v Latrunu založil novou stranu Kadima, která se k myšlence dvou států pro dva národy stavěla pozitivně.

O osm let později na půdě izraelské Univerzity Bar-Ilan přednesl předseda Likudu a současný izraelský premiér svůj klíčový projev, ve kterém poprvé veřejně nevyloučil možnost vzniku samostatného palestinského státu. Tímto mužem nebyl paradoxně nikdo jiný než Netanyahu, který se ještě před pár lety neváhal ostře střežovat do Šarona za ta stejná slova, která teď, v roce 2009, pronášel on sám. Je více než zřejmé, že debata o podobě budoucího palestinského státu v sobě stále skrývá řadu kontroverzí a bolestných politických kroků. Změna izraelského politického diskurzu je však patrná na první pohled.

Palestinská samospráva rovněž urazila na cestě k vlastní státnosti dlouhou cestu. Velmi pozitivně je v tomto ohledu hodnocen především obsáhlý plán palestinského premiéra Saláma Fajáda nazvaný příznačně „Ukončení okupace, založení státu“ na období 2009–2011. Fajádovým cílem je přenechat diplomatické kolbiště prezidentu Abbásovi a naopak se zaměřit

TÉMA

v souladu s Cestovní mapou k míru na praktické stránky budování palestinských institucí „zezdola“ tak, aby byly schopny následně převzít moc v budoucím palestinském státě.

Pod vedením Fajádova kabinetu tak v současnosti probíhá rozsáhlá reforma policie, soudnictví a veřejných financí. Životní úroveň obyvatel Západního břehu se rychle zvyšuje díky kvalitnější zdravotní a sociální péči. Palestinská samospráva začíná ve spolupráci se zahraničními investory vytvářet moderní industriální parky. Tyto změny pozitivně hodnotí nejen palestinské firmy, ale slova uznání má tentokrát i Izrael. V sousedství palestinského státu, který je schopen zajistit bezpečnost a sociální a ekonomickou stabilitu, vidí svou lepší budoucnost

také Izraelci. Obdiv vyjadřuje i mezinárodní společenství – naposledy třeba ústy Generálního tajemníka OSN Ban Ki-moona. Ki-moon na konci listopadu ve svém projevu veřejně pogrataloval představitelům Palestinské samosprávy k pokrokům při budování palestinské demokracie.

Ačkoliv na sebe v posledních měsících palestinství představitelé upoutali pozornost velkým diplomatickým tažením na mezinárodním poli, které jim přineslo i důležité členství v organizaci UNESCO, uznání palestinské státnosti na půdě Rady bezpečnosti OSN je zatím v nedohlednu. V cestě stojí vyřešení statusu Jeruzaléma, otázka budoucnosti židovských osad na Západním břehu a palestinské právo návratu. Složitost celé situace zhoršuje také

ostřelování jihu Izraele islámskými radikály, kteří stále častěji přísluší k novým nebezpečným organizacím, nad kterými nemá kontrolu ani samotný Hamás.

Změna diskurzu v izraelské politice a systematické budování demokracie v případě Palestinské samosprávy však jasně indikují, že postupná spolupráce především v ekonomických oblastech je možná. Okázalé diplomatické kroky představitelů obou stran, doplněné často o výhrůžky, prosby či ultimáta, tak nemusejí nutně reflektovat pozitivní změny diskurzu, ke kterým postupně dochází v izraelské i palestinské společnosti. Nezbývá nám než věřit, že budoucnost vzájemných izraelsko-palestinských vztahů má šanci alespoň trochu zrůžovět.

Delana Mikolášová

Jak se žilo židovským míšencům v nacistickém Německu

*Do rukou se mi dostala kniha amerického historika Bryana Marka Rigga *Hitler's Jewish Soldiers (Hitlerovi židovští vojáci)* vydaná poprvé v roce 2004 vydavatelstvím University Press of Kansas. Zabývá se postavením židovských míšenců (mischlingů) v nacistické třetí říši a vysvětluje problém s definováním a charakterizováním židovství, nacistické pohledy na židovství, dopad norimberských zákonů na postavení židovských míšenců i běžný život jednotlivých mischlingů v dobách nacismu. Především ale to, jak se jednotliví židovští míšenci sami vnímali a jak se v tomto tragickém období chovali. Někteří z nich se za zvláštních okolností ocitli v řadách Wehrmachtu. Autor publikace těžil z četných rozhovorů, které nabízejí retrospektivní pohled pamětníků, a tak se dovídáme konkrétní příběhy, což je na této publikaci vůbec nejzajímavější. Riggova publikace nabízí specifický pohled na věc. Situace židovských míšenců v nacistickém Německu zatím nebyla v českých překladech probírána. Tento text nejenom že je historické povahy, ale představuje i sociologickou a částečně psychologickou studii. Místy zahrnuje filozofické úvahy, jindy má zase, díky četným citacím a popisům situací, podobu takřka beletristickou.*

V řadách německé armády

Autor, který měl sám mezi předky jak Židy, tak Němce, bojující ve Wehrmachtu, se pokusil zmapovat situaci německých *mischlingů*, především těch, kteří se za zvláštních okolností ocitli v jeho řadách. Jak uvádí, bylo jich více než 150 000. Podle norimberských zákonů nesměli Židé nadále působit v německé armádě, ale o míšencích v nich žádná podobná zmínka nebyla. A tak němečtí poloviční

či čtvrtinová Židé vstupovali do Wehrmachtu dokonce proti své vůli. Pravda je, že dle dodatkového říšského zákona z roku 1941 museli oficiálně *mischlingové* prvního i druhého stupně z řad německého vojska vystoupit, ale je také pravda, že tisícům z nich se dostalo výjimky (*Genehmigung*) a zůstali pod křídly Wehrmachtu až do konce války. Ti, kteří měli největší štěstí, dostali buď díky protekci, nebo zfalšovaným dokladům osvědčení

o německé, tedy árijské krvi. Většinou v armádě zůstávali, aby zachránili vlastní životy i životy svých příbuzných. Jiní jako asimilovaní Židé tak činili z německého patriotismu, někteří z nich byli dokonce přesvědčenými nacisty. A nemálo z nich se stalo významnými důstojníky. Jmenujme některé: poloviční Žid Erhard Milch byl polním maršálem a klíčovým mužem Luftwaffe, čtvrtinový Žid Bernhard Rogge jako admirál nosil Rytířský

TÉMA

kříž s „dubovou ratolestí“, plukovník a poloviční Žid Walter H. Hollaender byl vyznamenán Rytířským křížem za zásluhy v bitvě u Kurska. Poloviční Žid Helmut Wilberg byl generálem Luftwaffe, veterán z první světové války a poloviční Žid Johannes Zukertort byl rovněž generálem. Například fotografie polovičního Žida Helmuta Goldberga byla pro jeho modré oči nacistickými novinami zneužita jako portrét ideálního německého vojáka. Jak se tito *mischlingové* většinou domnívali, jejich záslužná služba v armádě by mohla vést k tomu, že by je jejich kamarádi i celá společnost přijali za „normální“. Aby někdo mohl obdržet ocenění *Ritterkreuz*, musel v boji předvést chrabré vystupování, vedoucí k významným činům.

Cítujme z knihy: „*Jak uvádí generál Johannes Steinhoff, který byl zároveň slavným stíhacím esem a později generálem Bundeswehru, tři z jeho kolegů byli částeční Židé a navíc získali Ritterkreuz. Byli to kapitán Siegfried Simsch (95 sestřelů), nadporučík Oskar „Ossi“ Romm (92 sestřelů) a šikovatel Rudolf Schmidt (51 sestřelů). Uvážíme-li, že dobře známá stíhací esa z amerického letectva měla na kontě jen nějakých 20 sestřelů, musíme říci, že jejich úspěchy jsou poměrně strhující. Polní maršál Walther Model, který byl v roce 1943 velitelem 9. armády, doporučil 14. července 1943 podplukovníka a polovičního Žida Waltera Hollaendera na Ritterkreuz. 5. a 6. července měl Hollaender na jih od města Orjol nedaleko Dimitrovsku s úspěchem vést svůj 195. útočný pluk 6 kilometrů do mohutně bráněných nepřátelských pozic. K této situaci došlo během bitvy u Kurska, kterou známe také jako Operaci Citadela (Zitadelle). Hollaenderovo mužstvo se ocitlo v první linii a podařilo se mu zlomit odpor nepřítele. Jeho pluku se podařilo dobýt několik nepřátelských pozic a zneškodnit dvacet jedna tanků. Model prohlásil, že právě za vydatného přispění Hollaenderova pluku zachránil pravé křídlo 9. armády a odřízl Sověty od dodávek. 20. července 1943 Hollaender obdržel Ritterkreuz.“*

Otec proti synovi

Mnozí si své působení ve Wehrmachtu zdůvodňovali tím, že chrání své rodiny. Dočasně tak mohli poskytovat ochranu svým rodinným příslušníkům, do období let 1940 až 1941, kdy byli z Wehrmachtu vylučováni. Podle autora knihy poloviční Žid Hans Meisinger prohlásil: „*Z faktu, že jsem byl vojákem armády třetí říše, jsem*

pochopitelně neměl dobrý pocit. Tyto rozporné emoce se dnes dají jen stěží popsat. Samozřejmě, že jsem pro to měl své důvody. Tím, že jsem dělal to samé, co ostatní Němci, jsem poskytoval ochranu své matce (Rose) před hrozbou, která nad ní neustále visela. Po mém propuštění z armády vzala tato ochrana za své.“

Někteří poloviční Židé bojující ve Wehrmachtu mohli za nešťastných okolností narazit v boji na své židovské příbuzné, kteří pro změnu bojovali ve spojeneckých armádách. Otec *Gefreitera Hanse-Geerta Falkenberga* Richard Albert emigroval koncem třicátých let do Anglie a změnil si jméno na Mountfalcon. Jeho syn po válce zjistil, že jednotka Wehrmachtu, v které bojoval, se během francouzského tažení v roce 1940 utkala v boji s jednotkou jeho otce. Podle autora nejeden z pamětníků řekl, že díky vyloučení ze společnosti, obzvláště po propuštění z Wehrmachtu, získal na Hitlera a jeho politiku kritičtější pohled. „*Helmut Krüger má za to, že díky své židovské matce začal věci vidět v jasnějším světle. Jak tvrdí, v jiném případě by asi vstoupil do NSDAP nebo do SS. Bývalý německý kancléř Helmut Schmidt, který byl za války nadporučíkem v Luftwaffe, jen doplnil Krügera, když připustil, že nebyl jeho židovského dědečka, mohl se stát nacistou. Právě kvůli pronásledování jejich rodin a jich samotných se mnozí naučili nenávidět nacistický režim. Například Hans Koref se zprvu cítil být roztrpčen, když v roce 1936 zjistil, že jeho dědeček byl Žid, ale později se díky svému židovskému původu naučil nenávidět Hitlera, kvůli kterému získal označení „podčlověk“. Většina *mischlingů* tak pro vědomí o jejich židovském původu a díky související perzekuci postupně zaujímala k Hitlerovi a nacistickému režimu kritický postoj.“*

Většině míšenců se ale v německé společnosti dostávalo příkoří a diskriminace. „*Jednotliví *mischlingové* brzy zjistili, že je nacisté připravili o jejich práva. Nacisté jim například odepřeli běžně nakládat se svým občanstvím. *Mischlingové* nesměli zastávat úřední funkce. Stejně jako Židům jim byly ukládány otřesné tresty za poměry s *árijskými* partnery. Tento zločin, který se nazýval *Rassenschande* (hanobení rasy), byl nacisty volně interpretován a dané jednotlivce postihoval v mnoha rovinách. Poloviční Žid a několikrát raněný vysloužilý Wehrmachtu Werner Eisner byl deportován do*

*Osvětimi, protože měl poměr s *árijkou*. Pro spáchání *Rassenschande* dotyčný nemusel mít nutně jen pohlavní styk s *árijským* protějškem. Německý Žid Dr. Hans Serelman byl v říjnu 1935 deportován do koncentračního tábora, protože daroval krev „nežidovi“, aby mu zachránil život. Dopustil se zločinu *Rassenschande*. Zapřísáhlý nacist a Ernst Bergmann se dostal do potíží s úřady díky tomu, že žil v jednom domě s *mischlingem*, se svým synem Dieterem.“*

Na odboj nebylo pomýšlení

Navzdory tomu ale byli *mischlingové* k Německu většinou loajální. Málokdo z nich byl ochoten riskovat život vzdorováním režimu. Přesto se někteří z nich takovou myšlenkou zaobírali. „*Například členové skupiny Bílá růže anebo ti, kteří 20. července 1944 podpořili odbojové skupiny. Nicméně ve většině případů *mischlingové* neměli žádnou možnost vzdorovat a ani se nepodíleli na činnostech těchto několika málo skupin, protože na sebe nechtěli upozorňovat. Uvědomovali si, že jakýkoliv jejich přečin by byl hodnocen mnohem přísněji. Takovým případem je osud polovičního Žida a bývalého vojáka Erika Blumenfelda, který byl za své protihitlerovské aktivity odsouzen gestapem a následně deportován do Osvětimi.“*

Následující komická příhoda ilustruje na typickém příkladu, jak nacistická představa židovského vzhledu poznamenala pohled společnosti. „*Marine-Oberbaurat a čtvrtinový Žid Franz Mendelssohn při své návštěvě večírku přišel do vstupní haly spolu s jakýmsi neupraveným „*árijským*“ šlechticem malé a obtloustlé postavy. Vrchní číšník, aniž by se informoval, uvedl obtloustlého muže jako Mendelssohna, zatímco štíhlého, vysokého a pohledného Mendelssohna zaměnil se zmíněným šlechticem. Když personál uvedl věci na pravou míru, dostal tím do rozpaků nejen okolostojící, ale zejména samotného Mendelssohna.“*

Ačkoliv podle nacistických zákonů nebyli němečtí Židé a *mischlingové* považováni za sto procentní Němce, většinou se jimi cítili být. Nemohli se začít považovat za někoho jiného jen proto, že to nacisté tak chtěli. Iracionalita nacistického práva byla zjevná. Navzdory tomu většina *mischlingů* cítila povinnost důsledně dodržovat zákony, ačkoliv zasahovaly do jejich přirozených práv. Stejně jako většina jejich německých vrstevníků byli vychováváni k tomu, aby jednali v souladu s právním řádem. Význačný

TÉMA

německo-židovský filozof Moses Mendelssohn ve svém díle *Jerusalem* napsal: „I ten, kdo necítí povinnost dodržovat zákony, se jimi musí řídit, jakmile byly jednou schváleny.“ *Kdyby Mendelssohn věděl, co se stalo jeho potomkům za nacistické nadvlády, musel by změnit názor. Nicméně jeho pohled na věc ukazuje, jak většina lidí za časů nacismu zákony vnímala. Jakmile tu jednou bylo úřední ustanovení, bylo zkrátka nutno se mu podřítit.“*

Rozvod: zbabělost či hrdinství

Takzvané rasové důvody často vedly k rozvodům. Někteří árijci v tomto těžkém období neměli kuráž postavit se za své partnery. Naproti tomu existovali židovští partneři, většinou ženy, které obětavě požádaly o rozvod s vědomím, že by to mohlo výrazně pomoci jejich protějškům a hlavně dětem. Nacističtí úředníci doporučovali árijcům, aby se se svými židovskými partnery rozvedli. „I když nacisté těmto árijským manželům či manželkám tvrdili, že by rozvod mohl jejich židovským protějškům ulehčit situaci, opak se ukázal být pravdou. Tito židovští partneři tak ve skutečnosti přišli o své chráněné postavení, které souviselo s „privilegiem smíšeného manželství“, a posléze byli ve většině případů deportováni, zejména po roce 1941. Například matka Roberta Brauna se rozvedla s jeho otcem a odsoudila jej tím k okamžité deportaci do koncentračního tábora v Drancy ve Francii. Opustila jej kvůli svému strachu a také kvůli doporučení gestapa, podle kterého by to oběma manželům ulehčilo situaci.“ Někteří se rozvedli se svými židovskými manželkami jenom formálně, což jim umožňovalo i nadále žít se a své rodiny, protože mohli zůstat ve svých zaměstnáních. Mezi židovskými protějšky byli ale i tací, kteří došli k rozhodnutí spáchat sebevraždu. „Často cítili vinu za zátěž, kterou způsobili svým rodinám. Svou sebevraždu odůvodnili tím, že to zkrátka bude nejlepší řešení pro jejich rodiny.“

Někteří z árijských rodičů zavrhlí své vlastní děti. „Když byl voják Peter Scholz z rasových důvodů z Wehrmachtu propuštěn, rozhodl se navštívit svého otce Julia Scholze. To už byli jeho rodiče několik let rozvedeni. Pro *mischlingy* bylo čím dál těžší najít práci, a tak se Scholz domníval, že by mu jeho zámožný otec, i když byl *lakomec* a *antisemita*, mohl pomoci v jeho situaci. Jejich diskuse se nakonec zvrhla v hádku, během níž Peter nazval svého otce zba-

bělcem, protože se neúčastnil bojů v první světové válce. Rozzúřený otec vstal a křičel: „Vypadni, ty Žide! Ven, špinavej Žide!“

V kleštích osudu

Mischlingové si zvykali na to, že byli perzekuováni nejen oni sami, ale i jejich rodinní příslušníci. Přesto většinou nedokázali předvídat, jaké nebezpečí na ně čeká. Mnozí z nich, stejně jako většina Němců, věděli o deportacích, ale nevysvětlovali si je jako součást systematického vyvražďování Židů. „*Georg-Friedrich Müller, který obdržel od Hitlera Genehmigung, navštívil své příbuzné právě té noci, kdy byli deportováni. Jak říkal, o osudu, který na ně čekal, nevěděl až do konce války. Müller měl právě dovolenou z fronty, když ve vycházkové uniformě zašel do berlínského bytu své židovské sestřence. Zaklepal na dveře a až po chvíli váhání mu jeho příbuzní otevřeli. S výjimkou asi deseti lidí byl celý dům prázdný. Jak uvedl, celá atmosféra naháněla strach. V jedné místnosti už čekaly celé tři generace, od nemluvněte hrajícího si mezi zavazadly až po starou šedovlasou babičku, která si nervózně pohrávala se svým šátkem. Všichni na sobě měli židovskou hvězdu. Müller ještě té noci odešel a od té doby své příbuzné už nikdy nespatriil. Tehdy ještě nevěděl, jaký osud na ně čekal. Až po válce zjistil, že byli všichni zavražděni.“*

Po válce se mnozí vojáci Wehrmachtu židovského původu nesetkávali právě s pochopením jejich šileného osudu. „*Hermann Lange se pokoušel vysvětlit jednomu ruskému vojákovi, že už není voják, nýbrž poloviční Žid a že jeho matka a babička zahynuly v koncentračních táborech. Rus nejevící zájem o jeho vysvětlování, měl našťastí vypotřebované náboje, když přiložil pistolí k jeho hlavě a zmáčkl spoušť. Ne všichni měli takové štěstí jako on. Poloviční Žid a bývalý voják Karl Helmut Kaiser byl chladnokrevně zastřelen nedůtklivými ruskými vojáky, když se jim snažil vysvětlit svou situaci.“*

Někteří neteční árijští příbuzní *mischlingů* po skončení války populisticky změnilí své postoje. Většina Němců zčistajasna začala tvrdit, že neměla nic společného s nacistickými zvěrstvy a ani nepodporovala Hitlera. Spojenci jim však většinou uvěřili jen v případě, pokud mohli opřít svá tvrzení o svědectví někoho z Židů. Pro árijské příbuzné proto bylo velkým plusem, když Spojenci začali na *mischlingy* pohlížet jako na Židy. Svými slovy to potvrdil i Heinz Puppe: „*Moji*

árijské příbuzné mě v dobách třetí říše zcela ignorovali... po zániku tisícileté říše však najednou byli celí horliví po tom, aby mě mohli vidět. Ejhle, trochu jsme se spletli. Milý Heinzi, odpusť nám a na vše zapomeň. Nemohl jsem jim odpustit a ani na to zapomenout. Svých bolestných zážitků se už nezabavím... Vzpomínky nelze jen tak vymazat.“

Chtěli si především zachránit holý život

Když jsem si knihu Bryana Marka Rigga „*Hitler's Jewish Soldiers*“ vybral pro svůj bakalářský překlad, obával jsem se, aby můj záměr nebyl špatně pochopen. Smyslem této studie není hledat senzace a hrát do karet notorickým antisemitům, ale naopak díky znázornění pravdivých lidských příběhů poukázat na to, co všechno může znamenat židovský osud. Podobným případem je film *Europa Europa (Ich war Hitlerjunge Salomon)* o Židovi Shlomo Perelovi, který zfalšoval svou identitu, sloužil ve Wehrmachtu a stanul v řadách Hitlerjugend, aby si zachránil život. Podobně jako Perel se zachovaly desetitisíce míšenců a několik set Židů. Chtěli si především zachránit holý život a pomoci svým rodinám. Navíc, kde jinde dospěla asimilace tak daleko jako v osvícenském Německu? Jak napsal historik Martin Gilbert: „*Mnoho německých Židů se nepovažovalo o nic méně za Němce než jejich křesťanští krajané.*“ Mnozí z nich ztratili kontakt s židovským dědictvím, když se podíleli na vývoji německé společnosti, bojovali jako němečtí vojáci ve válkách a přispívali svým podílem německé kultuře. Němečtí Židé, a tím spíše židovští míšenci, byli pak zpravidla šokováni tím, že by najednou nemohli být plnohodnotnými Němci, za které se považovali. Nacisté podsouvali árijcům špatný obrázek o Židech a židovských míšencích a nabádali je, aby se jich stránili. Ti, na něž se norimberské zákony přímo vztahovaly, se je většinou nepokoušeli vyvracet. Nemohli předvídat, co pro ně budou v budoucnosti znamenat, a v tomto autoritářském státě ani neměli žádnou možnost opozice. Ačkoliv podle nacistických zákonů nebyli němečtí Židé a *mischlingové* považováni za stoprocentní Němce, přesto se jimi většinou sami cítili být. Nemohli se začít považovat za někoho jiného jen proto, že to nacisté tak chtěli.

Jan Štefan, autor je studentem Fakulty humanitních studií UK v Praze

ROZHOVORY

Filozofická fakulta UK zakládá Centrum židovských studií

„Budu velmi rád, pokud se podaří centrum založit a připravit od zimního semestru 2012/2013 kvalitní cyklus přednáškové činnosti,“ říká děkan Michal Stehlík.

Proč se FF UK rozhodla založit Centrum židovských studií? Kdo s tímto nápadem přišel?

Jedná se o aktivitu, která vychází z dlouhodobých akademických aktivit FF UK. Konkrétně se jedná např. o účast FF UK v české akademické delegaci na izraelských univerzitách, která proběhla v květnu 2010. V rámci této mise byly představeny návrhy základních součástí FF UK ohledně spolupráce s místními univerzitami, které zároveň posloužily jako orientační materiál k účasti v Centru židovských studií či v konečném důsledku jako prvotní impulz k jeho založení. Nezačínáme od nuly. Jen za poslední rok proběhlo na půdě FF několik připomínkových akcí 70. výročí systematických deportací židovského obyvatelstva z Čech a Moravy. Byla též připravena výstava s názvem Vytěsňená elita jako součást programu Rok svobody slova, která připomínala osudy německých židovských akademiků ve 20. století. Konkrétní aktivita ohledně centra pak přišla primárně od našeho zahraničního oddělení, které začalo úžeji spolupracovat s kolegy z hebraistiky a začalo rozvíjet ideu letních židovských studií. Následovalo několik jednání, kterých jsem již byl účasten, a zdálo se mi, že je velká škoda nevyužít širšího potenciálu fakulty. Nakonec se podařilo soustředit šest pracovišť fakulty s různorodými aktivitami, které však mají jednoho jmenovatele – židovské dějiny, literaturu, kulturu, filozofii...

Kdy začne toto pracoviště fungovat? Kdo zde bude působit? Jakou bude mít akreditaci?

Předpokládám založení pracoviště v lednu roku 2012. Existuje již návrh statutu a předpokládám, že po všech nutných krocích uvnitř instituce skutečně dojdeme v lednu k založení. Chtěl bych na tomto místě upozornit, že nemám na mysli vznik nějakého dalšího fakultního samostatného pracoviště, jde mi o zastřešení aktivit s podobnou či stejnou tematikou a vytvoření platformy pro mezioborovou spolupráci a také získávání

grantových prostředků pod jednou značkou. Pokud jde o akreditaci, aktuálně je v akreditačním procesu např. navazující magistr

Michal Stehlík je děkanem Filozofické fakulty UK od roku 2005. Nyní chystá vznik Centra židovských studií. (foto Jan Vermouzek)

židovských dějin pod Ústavem českých dějin FF UK. Záležitost nějaké samostatné akreditace mezioborových židovských studií je spíše výhledem do budoucna.

Pro jaké studenty – bakalář, magistr, doktor – je Centrum židovských studií plánováno? Jaké programy zde budou nabízeny? Jaký zájem očekáváte?

Vzhledem k tomu, kolik pracovišť se do centra zapojí, předpokládám podchycení všech stupňů vysokoškolského studia, i když osobně vnímám jako hlavní cílovou skupinu navazující magistry a studenty doktorského studia. Nechceme stavět centrum jako nějakou lacinou komerční aktivitu, stále ještě chceme držet vysokou kvalitu značky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Jak jsem již řekl, je zde hned několik pracovišť s různorodými aktivitami. Počítám s přednáškovými cykly s oborovými

tématy hebraistiky, filozofie, dějin, literatury, kultury, ale zároveň je zde i silný badatelský směr, jako např. téma české literatury holokaustu či formování identit národů střední Evropy v posledních dvou stoletích. Zájem očekávám poměrně velký, již několik přednáškových akcí, kterých se přípravný tým ujal, mělo velký úspěch.

V dnešní době nemůžeme opominout ani otázku financí. Jaký je rámcový rozpočet centra? Z čeho bude financován?

V počátečním období jsme připraveni poskytnout centru investici z fakultních zdrojů, ale do budoucna vidím jako nutnost zajištění externích financí. Ať již půjde o přípravu komerčního letního kurzu či dalších možných komerčních kurzů a samozřejmě nelze opomenout nutnou grantovou aktivitu, a to včetně mezinárodních nadací. Počáteční rozpočet vidím do půl milionu korun, další aktivity se ovšem musejí rozvíjet dle získaných externích prostředků.

S kým bude centrum spolupracovat doma a v zahraničí? V rámci akademické obce a případně i mimo ni.

Zcela logicky jsme oslovili Židovské muzeum v Praze, kde jednáme o zapojení do činnosti centra i účastí zástupce muzea přímo v radě centra. Dalšími přirozenými partnery jsou některá další česká akademická pracoviště. Pokud jde o zahraničí, jsou zde dobré kontakty na izraelské a americké vysoké školy, přičemž tuto spolupráci chceme ještě zintenzivnit.

Jaké jsou plány centra na první rok?

Budu velmi rád, pokud se podaří centrum založit, připravit od zimního semestru 2012/2013 kvalitní cyklus přednáškové činnosti, rozběhne se navazující magistr židovských dějin, bude se pokračovat v badatelských projektech na téma literatury holokaustu, na téma identit střední Evropy a zároveň se připraví letní komerční kurzy. Myslím, že toho není zrovna málo, a budu jen doufat, že se většina plánů podaří zrealizovat.

Tomáš Jelínek

ROZHOVORY

Ohlédnutí za dalším rokem Evropského institutu odkazu šoa

„Ne výdělek, ale osud obětí je v centru naší pozornosti,“ říká v rozhovoru pro ŽL ředitel Jaroslav Šonka, když byl dotázán na spolupráci s americkým advokátem Faganem.

V lednu má za sebou ESLI již dva roky své existence. Co se podařilo v letošním roce za Vašeho vedení? Konala se letos nějaká jednání poradních orgánů? K jakým tématům?

Bylo nutné nastartovat práci poradního sboru, který je jedinečný, ale do tohoto okamžiku nebylo vidět, jak vypadá jeho komunikace. S předsedy pracovních skupin jsme začali pilovat systém komunikace. Ovšem členové a členky Poradního sboru spolu komunikují velmi intenzivně – tady se nic nemění. Jen to musíme dát do určitého systému a využívat této komunikace soustředěně. Vedle naší nové webové prezentace (www.shoahlegacy.org) máme i pět intranetových prostorů, se kterými nyní budeme zacházet. Všichni naši experti mají komunikaci kolem celého světa rychleji docházet k závěrům, které budeme moci prezentovat.

Při našem posledním rozhovoru jste říkal, že ESLI chce v anonymizované formě prezentovat nedokončené restituční případy. Jak jste s tímto procesem daleko?

Na zmíněném webu máme patřičné oddělení. Už debatují s několika případy – je nutné, aby prezentace měla srozumitelnou a charakteristickou formu. První případ, který jsme však ještě neprezentovali, je restituce rodiny Mendelssohnů, zastoupené známým Julíusem Schoepsem. Jde mimo jiné i o Picassův obraz Madame Soler v bavorských sbírkách. Napsal jsem bavorskému ministerskému předsedovi, jak si celou věc vysvětluje: Spolkové zákony vše řeší jasně – jak to, že v Mnichově jde vše pomaleji? Zajímavé je, že Madame Soler prodal do mnichovských sbírek známý židovský mecenáš Berggruen. Jsem velmi zvědav, jak se celá věc bude

řešit. A rád se se čtenáři našich stránek o výsledek podělím.

Před časem jste společně s předsedou dozorců rady Tomášem Krausem jednali s americkým advokátem Faganem. Kdo schůzku inicioval? O čem jste jednali? Budete s ním na nějakém projektu spolupracovat?

Fagan je rozporuplná osobnost a ESLI s ním nespolupracuje a nebude spolupracovat. Nebylo to také žádné oficiální setkání. Považuji však za důležité vědět, co tento člověk podniká. Po kontaktech se ptal on, a to v celé Praze, v médiích apod. Jednoduché odmítnutí kontaktu by půso-

bilo křečovitě. Jeho aktivita totiž může mít jak pozitivní, tak kontraproduktivní výsledky – viděno z naší pozice. Protože se o ten pozitivní směr mám úředně starat, nemohu úmyslně setrvat v nevědomosti. Faganovy aktivity jsou opravdu jen na okraji toho, o co se snažíme my. My nechceme vydělávat, nehledáme skandály, ale snažíme se přispět k tomu, abychom se k našim cílům přibližovali veřejně konsenzuálním stylem spolu s početnými partnery, na které se spoléháme. Ne výdělek, ale osud obětí je v centru naší pozornosti.

Tomáš Jelínek

Letošními mistry Izraele v tenisu jsou Dudi Sela a Julia Glušková

Pravidelní čtenáři naší sportovní rubriky si jistě vzpomenou na kritiku daviscupového mužstva Izraele, které prohrálo utkání o postup do světové skupiny s Kanadou. Psali jsme, že Dudi Sela má zenit své výkonnosti za sebou a že by Izrael měl vsadit na mládí. To se ale nedaří.

Letošní tenisové mistrovství Izraele, které je v pořadí 64., ve středisku v Raana na vyhráli „obvyklí podezřelí“ Dudi Sela a Julia Glušková. Dudi Sela se dost nadřel při postupu do semifinále, mladý Dekel Bar kladl odpor, Sela ho porazil až po velkém boji 7:5, 6:3. V semifinále Sela vyřadil Amita Inbara v třísetovém utkání 3:6, 6:3, 6:2. Ve finále se střetl s Amirem Weintraubem, který, považován za velkou naději izraelského tenisu, toho moc neukázal, Dudi Sela přesvědčivě vyhrál první set 6:2, ve druhém Weintraub kladl větší odpor, ale také tento set vyhrál Sela 7:5.

U žen Shahar Peerová (víte, že její dědeček Jozef Eckstein pochází ze Žiliny?) kralovala na trůnu již pět let. Letos ji porazila Julia Glušková 6:3, 6:4. Peerová v semifinále porazila Ofri Lankriovou 6:1, 6:1. Glušková v boji o semifinále smetla Liby Mešovou 6:0, 6:1 a v semifinále si poradila se spoluhráčkou z FedCupu Keren Šlomovou 7:6, 6:4. Glušková ve finále ukončila pětileté „kralování“ Peerové, porazila ji 6:3, 6:4.

Australian Open 2012 se hraje od 16. 1. do 29. 1. 2012, bude zajímavé, kolik tenistů z Izraele se do soutěže přihlásí a kolik jich bude hrát hlavní soutěž.

HISTORIE

Židovští sportovci

4. díl

Erich a Martin Kafkovi

děda a vnuk, fotbalista a ragbista

V úvodním díle tohoto seriálu psal Denny Stecher o tom, jak se stále ještě ve veřejnosti traduje, že Židům chybí „pohybový gen“. I když se při pohledu na výsledky izraelských sportovců v zahraničí často zdá, že to může být pravda, tato naše rubrika přináší řadu příkladů, které dokládají pravý opak.

Domácím prototypem kavárenského Žida a nespportovce, který maximálně trpí depresemi, je spisovatel Franz Kafka, i když kafkologové dokládají, že tomu ani v jeho případě tak nebylo. Letošní mistrovství světa v ragby se stalo příležitostí pro domácí objev, který jistě ocení všichni milovníci díla Franze Kafky. Jindřich Šídlo z Hospodářských novin přinesl reportáž o Erichu a Martinovi Kafkových, příbuzných slavného spisovatele.

Erich Kafka (ani z dochovaných dokumentů není jasné, zda se narodil v roce

1901 nebo 1902) pochází z Žatce a byl za první republiky profesionálním fotbalistou, hrál za klub pražských Němců DFC Praha, potom za Teplice, a dokonce dvakrát za německý výběr. Jeho nadějně kariéře zabránila věčně zraněná kolena. Tato zjištění jsou velmi cenná, protože se jeho jméno nepodařilo redakci ŽL v žádné poválečné sportovní publikaci najít. Ani v nedávné knížce Františka Steinera „Fotbal pod žlutou hvězdou“ o něm nenajdete zmínku. Erich Kafka totiž Terezínem neprošel.

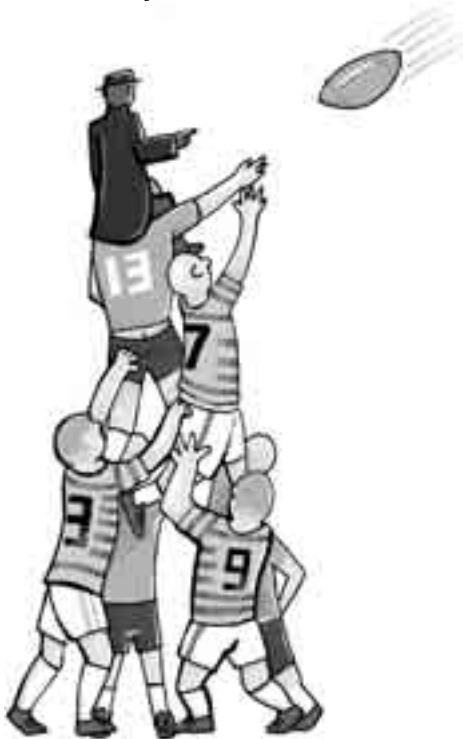
Když musel zanechat fotbalu, našel obživu coby obchodní cestující v chebské firmě Langhammer. Těsně před válkou se řízením osudu dostal až do Českého Těšína. V roce 1939 byl zařazen do Niského transportu, ale podařilo se mu utéci do Lvova, který byl na tehdejší území Sovětského svazu. Po několika letech práce v továrně a složité cestě po Sovětském svazu se v roce 1943 přihlásil do Československého bojového pluku. O rok později se stal členem II. paradesantní brigády, kde poznal svou pozdější ženu, Polku Vilmu Mastellovou. Spolu pak prošli frontou v Karpatech a Slovenským národním povstáním v takzvaném pochodu smrti, několikátýdenním pochodu přes hory. Erich Kafka byl následně na základě udání zatčen v Českém Těšíně, kam se dostal poté, co boje na Slovensku skončily. V rodině je uchována vzpomínka, že jej tam poznal jeden z německých vojáků, jeho někdejší fotbalový soupeř, a vlastně ho pak nechal utéci. Sportovní

Erich Kafka byl vojákem Svobodovy armády. Na snímku je zachycen v srpnu 1945 v uniformě podporučíka dělostřelectva. (archiv rodiny)

přátelství mu tak zachránilo život. Erich Kafka bojoval u Buzuluku a Dukly. Je nositelem Československého válečného kříže a nejvyšších sovětských vyznamenání. Příběh židovského fotbalisty a člena bojové paradesantní jednotky by vydal jistě na román a je shodou náhod, že byl alespoň rámcově popsán díky vnukovi Martinu Kafkovi, o kterého projevil zájem média v souvislosti se zmiňovaným mistrovstvím světa v ragby.

Martin Kafka (narozen 1978) je dnes reprezentační trenér českého ragbového týmu a sportovní ředitel České ragbové unie. Češi v tomto sportu patří

HISTORIE

výkonnostně někam do čtvrté světové desítky, přičemž mezi prvními patnácti dvaceti týmy a zbytkem světa zeje obrovská díra a zápas mezi mistry světa z Nového Zélandu a českou reprezentací by čistě teoreticky – protože v našem světě se nikdy nepotkaly a asi ani nepotkají – skončil zhruba 400:0. Martin Kafka ale náleží k té šťastnější generaci českých ragbistů, která někdy v letech 2002–2004 dokázala hrát vcelku vyrovnané zápasy i s týmy druhého evropského sledu, jako jsou Rusko, Rumunsko či Gruzie, které se probjovaly na letošní světový

šampionát. Martin hrál s číslem 10 na pozici útokové spojky, což je klíčový hráč, který na hřišti určuje taktiku a musí v pravou chvíli tým držet svými přesnými kopy a body z nich. Jeho kvality zjevně o hodně přesáhly český rozměr, dvakrát byl nejlépe bodujícím hráčem španělské ligy, vrcholné období zažil v sezoně 2003–2004, kdy hrál za tým Castres ve francouzské nejvyšší lize, která je obecně uznávána jako jedna ze tří nejlepších na světě. Výkon Martina Kafky je zhruba na stejné úrovni, jako když český fotbalista šéfuje hře týmu z anglické Premier

League nebo hokejista nastupuje v první pětce v zaoceánské NHL. Nebylo mu ještě ani třicet, když musel s ragby skončit: rozbité kotníky mu už nedovolily víc než závěrečnou sezonu v Japonsku. Od roku 2007 řídí Martin Kafka, který vystudoval francouzskou a španělskou lingvistiku a nedávno si dodělal nejvyšší francouzskou trenérskou licenci, český národní tým, odsouzený zřejmě nadlouho k porážkám i s průměrnými evropskými týmy.

Tomáš Jelínek s využitím článku Jindřicha Šídla „Slavná DNA, Popis jednoho zápasu“, Hospodářské noviny

Po stopách jednoho dopisu

Novinář Pavel Novotný se před časem rozhodl pátrat podle obsahu dopisu „tety“ Františky po osudech domovníka Šichy a Marianny „Mitzi“ Pollakové, která jako Židovka protektorát přežila díky tomu, že používala dokumenty paní Marie Šichové, manželky onoho pražského domovníka. Během války dokonce Mitzi pracovala v německém ústavu pro duševně nemocné. Manželé Pollakovi, kteří se rozhodli nenastoupit do transportu, do konce války žili v ilegalitě a později se vystěhovali do USA.

Toho dne jsem se začel do tetina dopisu, který na mě vypadl z krabice od čokolády. Začel navždy.

„Drahá Regino! S nesmírnou radost jsem četla Tvůj zlatý dopis, plný láskou a radostí. Brečela jsem na poště – proč? Srdce mě bolí, když vzpomínám, jak jsem se bála, že i tam u tebe by se mohlo – Bůh chraň – něco přihodit. Vždyt celá rodina je nevěstná, sestry nevím kde. Bratr ku štěstí se vrátil nedávno z „Dachau“. Byl v Brně na „Špilberku“ – v Praze „na Pankráci“ a v Terezíně na pevnosti. Ještě jsem ho neviděla – ale má být zle pořízený. Standa – zlatíčko – bojím se, že se jiz nevrátí. Poslední zprávu od něho obdržel přítel před rokem. Byl tehdy v Drážďanech v koncentráku. Paní Winternitzová s dceruškou nevěstná, její syn byl popraven v Terezíně. Z celého domu – asi 50 lidí – znáš vrátila se sl. Heisová a, kterou znáš a manželé Polákové, které skrýl po celou dobu náš statečný domovník Šicha. Bydlím zatím u Meierových. Jakmile do-

Poválečné svatební foto Františky a Bruna Donathových. (archiv autora)

stanu byt – pojedu do Brna a za Tebou a pak se se mnou vrátíš do Prahy. Pomocí mých přátel se zase změníš do dřívější já a pre jsem se moc nezměnila (až na ty

prošedilivé vlasy). Napiš prosím – brzo, dřív než já (byla jsem znovu v Terezíně a znovu se tam na několik dní vrátím). Jede již autobus z Brna k Vám? Co dělá

HISTORIE

„skautování“ ? Drahá, jsem stále smutná, brečela bych celý den. Pozdrav manžela a dětí. Líbá Tě Tvůj Františka.“

Františka vlastně nebyla moje vlastní, pokrevní – nebo jak to ti všichni formalisté říkají – teta. My jí tak doma přesto říkali. Dopis, který poslala mé pramátě Regině, nejlepší přítelkyni, psala 16. června 1945. Františka (na) rozená jako Groszová, po určitý čas Grosingerová a nakonec Donathová, se narodila 29. září 1903 v moravském Hodoníně. Později žila v Liptáku, Brně, Praze. A zemřela v Izraeli. Prošla koncentračními tábory, často se smála i plakala. Někdy zároveň. Česky mluvila ráda, jistější si byla v němčině.

Nemýlila se, když o ztracených přátelích psala jako o nevěstných. Provdali je ještě mladé za smrt, které teta vyklouzla z náruče...

Byli jsme zvláštní čtveřice, u snídaně v alpském hotelu. V Československu kraje 80. let nežily jogurty s ovocem. S kusy opravdového ovoce! Patrně všechny emigrovaly do Německa. Má drobná, krásná, snědá, milá, věčně pokašlávající matka jedla jako kolibřík a občas umravňovala i mě, (tehdy i teď) tlustého chlapce. Tentokrát smutnými očima hleděla jinam. Strýc Bruno, manžel mé tety, jedl rozvázně, pozorně, byl jindy tékal nejen očima, ale jakoby celým tělem. A Františka mi dala první koncentračnickou a vlastně i židovskou lekci: kousek chleba, který nedoedla, pozorně zabalila do ubrousku. Vložila do kabelky. S dvěma kostkami cukru.

„Zná cenu jídla,“ zašeptala mi matka. „A ty se pořádně najez!“

Teta Františka děti neměla. Pro celý život jí to zakázali nacisté. Vyprávěla mi s něhou v očích o třinácti židovských měsících. O tehdy již zesnulé pramátě Regině, která nedala jinak, než že Františku doprovodí až k nacistickému transportu do strašných časů. Hovořila o Židech, Izraeli. Až později jsem se dozvěděl, že mně i matce nabídla život v emigraci. Má statečná matka Věra odmítla: myslela na Prahu, manžela staršího syna, mého bratra.

Navic tušila, že zanedlouho odejde tam, kde přestane kašlat. Byl žertovala, že bronchitida, která jí zabila, s ní bude třást i v urně.

„Milý pane Novotný, obdrželi jsme

smutnou zprávu, nás naše drahá Věruška bohužel navždy opustila a vyslovíme náš soustrast. Nemáme slova jako hluboko také nás tato ztráta zasahla. Snad víte, jak jsme ji milovali. Obdrželi jsme tuto smutnou zprávu opožděně, jelikož dopis došel obyčejnou poštou a ne leteckou. Nevíme, zda li můžeme někomu pomoci Vám a nebo Jirku nebo Pavla a prosíme, abyste nam napsal co bychom mohli pro Vas učiniti. Prominte špatnou gramatiku. Srdečně Vás všichni zdravíme. Vaše teta

se z Brna odhlašuje a uvádí adresu opět Betlémská v Praze...“

Aj, milostné trable se tedy nevyhnuly ani tetě Františce. Z Brna se rovněž dozvídám, že v roce 1921 měla Františka nejmeně tři sourozence. Grete, Rosu a Hanse, patrně toho, který měl „zle pořízený“ válku přežít. A že žily s tetinou matkou Helenou, která tehdy byla vdovou.

Vím také, že tetin otec Alois, původem z Horních Uher (tento název Slováci slyší

Manželé Pollakovi po válce. (zdroj NA)

Frantiska a strýček Bruno Donath, 1, Metudella Street, Jerusalem.“

To byl poslední dopis, který jsme z Izraele dostali. Rozlepený a zkontrolovaný komunistickými úřady, jako všechny ostatní. Datován je k 15. říjnu roku 1983. Sbohem, mami. Ahoj, teto...

Jak těžké bude najít, prohlédnout si, vstřebet život mé tety Františky? A statečného domovníka Šichy – ta tři slova z tetiny dopisu mě fascinovala, nepouštěla.

„Ve vašem případě se můžeme odpíchnout od sňatku.“ (Díky, magická krabice od čokolády, žes' opatrovala datovanou svatební fotografii tety Františky a Bruna!) „Jakmile v pobytové evidenci zjistíte adresu, v archivu najdou více,“ dodává sympatická, důkladná archivářka.

Má pravdu. Z Brna, kde se teta Františka a pramátě Regina seznámily, přišla brzy tato zpráva: „... Františka Grosingerová, roz. Grossová, bydlela na Jezuitské 25, poté je hlášena v Praze na ul. Betlémská 12 (jako vdaná), poté opět v Brně na Jezuitské 25 (v rozvodu). K 19. 3. 1941

neradi), byl nejprve vrátným v cihelně, později obchodníkem. Že její matka Helena, rozená Böhmová, pochází z Mohelnice. Že se strýček Bruno, za kterého se Františka roku 1946 v Praze provdala, narodil Hynkovi a Rudolfině, rozené Zifferové. A že žili v Karlíně.

O těch lidech jsem zkrátka nevěděl vůbec nic...

Ptám se, ku*va, byli jste někdy v archivu?!?

Zmocnila se mě euforie, tělem, mozkiem se řítit adrenalin. Měl jsem pocit, že mi ty zažloutlé protokoly, fotky a výpovědi někdo prostě sebere. Jako v obleženém Sarajevu, bombardovaném Bejrútu, na revolucí rozeřvaném káhirském náměstí, i v archivu jsem byl deptán nadšením i strachem. Že až příběh skončí, bude mě kus chybět.

Otevřel jsem toho požehnaného dne najednou desítky krabic od babiččiny čokolády, což se asi nemá. Zažloutlé kusy papíru vybarvily svět, který nikdy nebyl černobílý, jakkoli si takový přejeme.

HISTORIE

Po badatelně se rozběhl nezvladatelný domovník Šícha, který pomohl židovským manželům Pollakovým přežít protektorát. Proč asi? Proč?

Spoza rohu na něj pohrdlivě patřila paní Pollaková (Panička? Echt národovec by patrně dodal vídeňská fuchtle.), která si nerozuměla se služebnou (Znáte je, venkovské husy, je na ně třeba přísnost!). A milovala život v pražských kavárnách až do doby, než ji od elegantního stolku vyhnaly norimberské zákony.

Tiše ze stránek vyklouzl pracovitý obchodník pan Pollak, který se – až na „židovské vzezření“, jak výslovně uvádí jedna z listin – nejen že ničím neprovinil, ale zřejmě ani nevybočil.

Klidně se pozdravil s jiným elegantním obchodníkem, panem Beckem, kterého v těžkých dobách kdosi (kdosi?) pro jeho neárijský původ vydíral.

Až na konec počkala a po špičkách do archivní studovny vstoupila moje dobrá teta Františka. Nikomu zřejmě neublížila, nikdo ji nežaloval. Kdyby v dubnu roku 1948 nevyplnila „Žádost na všeobecnou občanskou legitimaci“, archiv by ani neznal její fotografii. A zapomnělo by se jednou provždy, že Františka byla 154 centimetrů vysoká, přiměřeného (nikoli tedy židovského!) nosu a velmi, velmi smutných, tmavohnědých očí...

Slyšte příběh Marty Vejražkové, „manželky výrobce brašnářského zboží“ (snad brašnáře?), která se setkala s domovníkem Šíchou. Když nesla účet manželovu zákazníkovi do lednového Karlína, kde pan Šícha jistý čas domovníkoval.

„Měla sebou psíka, který byl opatřen košíkem (Jo, šrktám, paní Vejražková, a píšu, že Váš pes měl náhubek) i známkou a domovnice domu (Jako paní Šichová? – Tak, pane inspektor!) ji v průjezdě zadržela a vytknula ji, proč vodí do domu psa,“ zapsal dne 12. ledna roku 1931 na karlínské služebně Sboru uniformované strážce obvodní inspektor Rafael Kolář.

„Vejražková jí řekla (Domovnici? – Komu jinému, pane inspektor!), že pes v domě nic neudělá a že ho nemá kam dáti. Na to šla po schodech do I. poschodí. Když zvonila u dveří, vyřítíl se na ni domovník Bohuslav Šícha, bytem tamtéž, uchopil Vejražkovou za ramena, rval ji po schodech dolů (Jo, rval, jinak se to říct nedá!) a udeřil ji několikrát rukou do

obličej, rozbil jí nos, až silně krvácela,“ líčí karlínské drama protokol.

„Vůbec s ní (Se mou, pane inspektor! Manželkou výrobce brašnářského zboží) zacházel tak surově, že ho jeho, k tomu přihlížející manželka okřikovala slovy: Muži, co to děláš.“

Policejní lékař posléze shledal její zranění „co lehká“. Považte ale ten šok, který paní Vejražková utrpěla.

O půldruhého roku později se ovšem na policii obrátila sama Marie Šichová. S trestním oznámením. „... v poslední době vyhrožuje jí často zabitím, kteroužto výhrůžku dne 10/VII. 1932 opět opakoval a skutečně po ní hodil sklenici. Šichová jelikož muž v poslední době dělá dojem člověka duševně chorého a jest velmi popudlivý, má před ním vážné a odůvodněné obavy.“

Co na to sám Bohuslav Šícha? „... dozrává, že vyhrožoval své manželce zabitím. Činil tak v rozčilení a připouští, že mohl by svojí hrozbu v rozčilení uskutečnit a že v rozčilení nemůže za sebe ručiti... Příčinou jeho rozčilení jest to, že pozoroval důvěrnější styky své manželky s podnájemníkem Kobou, kuchařem..., který se od nich před krátkým časem na jeho naléhání vystěhoval.“

Mimochodem, v rozčilení odešel námi (policií?) sledovaný domovník – jak ostatně sám udává – do karlínského hostince paní Šusterové, kde vypil osm piv. Posléze odešel domů, převlékl se do svátečního a šel opětovně do restaurantu, tentokrát do podniku pana Susse. Kde mu, prý bezdůvodně, odmítli nalít, pročež ztropil výtržnost.

Inu, byl to zvláštní člověk i domovník, ten Šícha. A to zdaleka není všem příběhům konec...

„Důvěrně se dovídám: V Praze Vršovických Ruská ul. č. 58 bydlí Mitzi Pollaková, bývalá rakouská státní příslušnice, která nyní obdržela československou příslušnost. Jmenovaná se zdržuje v Praze již 20 let a neumí vůbec česky. Táž jest velmi hovorná a při rozhovorech prohlašuje: Češi utlačovali Němce, proto se utvořila strana SdP, jelikož jim vzali možnost žít. ČSR vymizí stejně z mapy Evropy. Podle informátora roztrušuje tyto řeči velmi často i po kavárnách.“

Jak patrně ze spisu, český policejní agent Jaromír Jirásek vykonával svou práci – sběratele drbů, znalce pavlačí

a ochránce republiky – odpovědně. Zpráva nese datum 18. červenec 1938. Za půltřetího měsíce se Evropa shodne na Mnichovské dohodě. Radikální strana českých Němců SdP naplní, překoná představy o autonomii. Za půl roku přijmou Češi vlastní protizidovské zákony, které pak Němci v protektorátu jen utuží.

Vrcholí čas národů, ras, cizáků. Starých, opravdových i čerstvě vymyšlených křivd. Láska a soucit odcházejí do ilegality (některých) srdcí zpozdlých prosfáčků. Cynici plakali, spojená havěť všech ras a národností se drala k moci. A někteří stále nevěděli.

„Oba jmenovaní (tedy manželé Pollakovi) se veřejného politického života neúčastňují..., jsou však německo-nacionálního smýšlení,“ informuje nás informátor. Kdo to byl? Trafikant odnaproti? Číšník zezdola? Profesionál z ulice? Jak přišel na nápad prověřit rodinu židovského obchodníka?

Na udání? „Žijí ve velmi dobrých poměrech. Pollaková odjela snad nyní do hotelu Hrebenka do Vysokých Tater.“ Závist?

Brzy se má Marianna Pollak (připravená o české -ová) přesvědčit, že meziválečné Československo, jakkoli malicherné, nacionalizující a zkorumpované, mělo jistý půvab. Kavárenským hostům sice naslouchalo, ale nekádrovalo je co do původu.

„Výše jmenované protektorátní příslušnice Marianna Pollak, rozená Eppsteinová, a Edith Rudolfová byly 9. 7. 1940 zastíženy v árijském oddělení kavárny Berger v Praze II. Obviněné jsou Židovky. Uvedly, že jim bylo známo nařízení, podle kterého je Židům návštěva árijských restaurací a kaváren zakázána.“ Tolik zpráva pražského gestapa z 13. července roku 1940, které tímto předává případ k dořešení české policii. Ta 15. července převezla Mariannu Pollak z Bartolomějské, celý číslo 11, ke Krajskému soudu. Zpět na cestu dostala 5 korun, 5 klíčů na kroužku a dvě peněženky – tedy vše, co měla u sebe. Zanedlouho je Marianna doma. Tedy, v bytě. Tehdy nebyla Židovka doma nikde.

Ukázka je z připravované knihy Pavla Novotného „Moje teta Františka a statečný domovník Šícha“.

HISTORIE

Nový památník v Trhové Kamenici obětem holokaustu a zapomenutým příslušníkům RAF

Pozapomenuté příslušníky Royal Air Force (RAF) a oběti holokaustu z východočeské obce Trhová Kamenice připomene nový památník, který by měl být odhalen v září tohoto roku. Doplní ten stávající, věnovaný obětem druhé světové války – padlým partyzánům a popraveným politickým vězňům. Za celou iniciativou stojí nadšenec do letectví Filip Procházka.

Na mechanika Adolfa Doubala, tlumočnicka Karla Bergmana, Marii Alinčovou, Josefu Flaschnerovou, Karla Kische, Maxmilianu Neumana, Jiřího Reiningeru, Rudolfa Votického a jednotlivé členy rodin Bergmanových, Fuchsových, Reitmanových, Sternových, Vohryzkových a Weissensteinových (celkem více než čtyři desítky osob) si tak budou moci znovu vzpomenout jejich sousedé a sourodáci. Oba příslušníci RAF, Doubal a Bergman, po válce odešli opět do zahraničí a na jejich zapomenutí měl podíl i komunistický režim, a tak o nich doposud vyšla jen několikařádková zmínka. Ostatní jmenovaní se v Trhové Kamenici narodili, žili a pracovali tam nebo z ní odjeli do koncentračních táborů. Protože mnozí z nich žili po svém narození jinde, či tam přišli jen za prací, a pak se museli odstěhovat, zapomnělo se na ně. Vědělo se jen o těch usedlých – Bergmanových, Fuchsových a Weissensteinových a Marii Alinčové.

Jejich osudy ale byly po desetiletí, stejně jako jména dalších sousedů, zahaleny tajemstvím. Nové informace a jména našel Filip Procházka díky čtyřem letům pátrání v desítkách archivů ve čtyřech zemích. Zmizelí sousedé dostali jména, u většiny z nich jsou dnes známé i jejich osudy. Vytesání jejich jmen do kamene má být trvalou připomínkou, že žili na Českomoravské vrchovině. Navíc Procházka plánuje v příštím roce vydání dvou publikací, věnovaných jak oběma příslušníkům RAF, tak trhovokamenickým Židům.

Památník by měl být odhalen 2. září 2012 u příležitosti 110. narozenin Karla a Greta Bergmanových na náměstí před školou v Trhové Kamenici. Rozpočet je odhadnut na 70 tisíc korun s tím, že bude financován z grantů, sponzorských darů, příspěvku městyse a vlastních peněz Filipa Procházky.

Karel Bergman

2. 9. 1902 Trhová Kamenice
– 14. 9. 1983 Londýn

Karel Bergman se narodil 2. 9. 1902 v Trhové Kamenici čp. 36, v rodině továrníka, starosty a mecenáše Maxmilianu Bergmana. Po absolvování obecné a měšťanské školy vystudoval obchodní akademii a od dvacátých let byl prokuristou a posléze majitelem vlasářské firmy Jindřich Bergman a syn, která zaměstnávala mnoho lidí z Trhové Kamenice a okolí a dodávala vlasové sítky i anglické královně. Aby se vyhnul nebezpečí, které po okupaci hrozilo Židům, odešel v roce 1939 do zahraničí. Jeho vojenská kariéra začala 30. 3. 1941, kdy byl zařazen do československé branné moci jako voják, respektive AC2 (aircraftman 2) RAF. Po necelých dvou měsících byl zařazen do 312. stíhací perutě, ve které sloužil jako tlumočnický téměř do konce roku 1943, kdy byl přeřazen k Velitelství stíhacího letectva. Tam působil až do konce války. Tu ukončil v anglické hodnosti seržanta a v československé jako nadporučík letectva. Za svou účast ve druhé světové válce mu byla udělena Vyznamenání za dobrou službu, Československá vojenská

Manželé Anna a Karel Bergmanovi na nedatovaném snímku. (archiv Filipa Procházky) medaile Za zásluhy II. stupně a Československá medaile za chrabrost. Byl jediný z rodiny trhovokamenických Bergmanů, který přežil holokaust. Po válce odešel do exilu podruhé, tentokrát kvůli nebezpečí komunismu, a to již s manželkou Annou a její dcerou Evou, které se vrátily z koncentračních táborů. Ve Velké Británii, kde se usídlil, pracoval v textilní továrně, jejímž se stal posléze majitelem.

Karel Bergman zemřel 14. září 1983 na londýnském letišti a jeho popel byl rozptýlen na židovském hřbitově v Dřevíkové.

Z podkladů Filipa Procházky, který realizuje nový památník, připravila redakce.

HISTORIE

Vánoce na Hagiboru

Bylo to smutného roku 1944. Protože jsme podle norimberských zákonů neměli dostatečný počet arijských předků, trávili jsme jako méněcenná rasa Vánoce v koncentračním táboře Hagibor, oddělení od ostatního světa vysokým drátěným plotem a SS hlídkou na strážnici.

Pražský Hagibor byl poslední stanicí před turínským ghettem, kam nás také počátkem ledna 1945 odtransportovali. Z Terezína do té doby nepřetržitě odcházely transporty vězňů do německých koncentračních táborů v Polsku, odkud, jak jsme všichni věděli, nebylo návratu. To strašné vědomí na nás působilo tísnivě a o Vánocích se tíha v srdcích zdvojnásobila.

Domov ... Zůstali tam naši nejdražší, manželé a děti, po kterých se stýskalo nejvíce.

Když jsme na Štědrý večer přišli do nevytopené jídelny a spatřili tam krásný stromek, který spoluvězni ověsili vánočními ozdobami, zdrtil naše srdce nevýslovný stesk. Hořkými slzami jsme skrápěli „slavnostní večeři“, krušinku a malý vuřtík,

kteřou nám naši věznitelé poskytli. Malá skupina odvážně zazpívala u stromku tlumeně „Kde domov můj“ a dojati jsme odcházeli do studených ubikací, abychom pod pokrývkou vyplakali svůj stesk po domově, po dětech, po svobodě. A přece jsem věřili, že přijde, že musí přijít.

Text Marty Formánkové pro soutěž SPB, srpen 1966

Nejdelší a nejstarší turistická stezka na světě?

Ambiciózní projekt chystá americká Harvardova univerzita na Blízkém východě. Přípravuje turistickou trasu s názvem Abraháмова stezka, která má sledovat cestu biblického praotce před zhruba čtyřmi tisíci lety. S nápadem přišel harvardský profesor antropologie William Ury v roce 2004, který energicky pokračuje v jeho realizaci, napsal v listopadu loňského roku izraelský deník Ha-arec.

Abrahám se podle židovské tradice narodil v chaldejském městě Ur v dnešním Iráku, odkud i s rodinou odešel do tureckého Cháranu. Muslimská tradice zase tvrdí, že se narodil v turecké Urfě nedaleko Cháranu. V Cháranu stezka každopádně začíná a v současnosti se už vyznačuje. Vede do tureckého města Gaziantep a odtamtud na jih a přes hranice do syrského Aleppa. Dalším bodem je Damašek, odkud poutník pokračuje do Jordánska a tamější metropole Ammánu. Dál vede do Jericha na území palestinské samosprávy a do Nábulusu, Jeruzaléma a Hebronu, kde je Abrahám pohřben. Odbočky této hlavní trasy pak ještě sledují Abrahámovy cesty po Iráku a Izraeli.

Ury vychází z Knihy Genesis, kde stojí: „(Abrahám) vzal svou ženu Sáráj a Lota, syna svého bratra, se vším jměním, jehož nabyli, i duše, které získali v Cháranu. Vyšli a ubírali se do země kenaanské a přišli tam.“ Stezka nesleduje Abrahámovy kroky úplně přesně, což ani není možné. Ury chce vytvořit kulturní trasu, kudy mohou chodit i jezdit turisté s touhou po

poznání Abrahámovy dědictví i krajin spojených s abrahámovským mýtem. Stezka bude dlouhá 1200 kilometrů a podle harvardského týmu ji málokdo projde celou. Jde však o to poskytnout lidem kulturní zážitek a nabídnout seznámení s místními kulturami, tradicemi a obyvateli i jejich pohostinností, která je podle Uryho součástí Abrahámovy dědictví.

Sám Ury celou trasu z Cháranu do Hebronu procestoval hned dvakrát a zanechala v něm hluboký dojem. Jeho akademickou specializací je řešení konfliktů a krizí a Abraháмова stezka by podle něj mohla přispět k řešení vleklého konfliktu na Blízkém východě. Řada lidí, kteří části trasy prošli, svou pouť zahájili s nejrůznějšími předsudky vůči místním obyvatelům a vrátili se s úplně jinými názory, tvrdí Ury. Připomíná také, že všechny zúčastněné země chtějí a potřebují turisty a příběh Abraháma fascinuje lidi na celém světě, třebaže každý tuto postavu vidí jinak. Pro židy a křesťany je to praotec Židů a pro muslimy Ibrahim, prorok islámu a předek Mohameda.

Izrael už pracuje na segmentu stezky mezi městy Beerševa a Arad v Negevské poušti. Na trase, která povede i beduínskými vesnicemi, bude mimo jiné k vidění tradiční Abraháмова studna, která je v současnosti pro návštěvníky zavřená. O syrské a jordánské trase se listu Ha-arec nepodařilo nic zjistit, protože tamější úřady neodpověděly, a irácká pobočka stezky nemá e-mail, píše autor článku. Zato Palestinci a Turci reagovali s nadšením. Na Západním břehu Jordánu má stezka už tolik tras, že projít je trvá 30 dní. Protíná území palestinské samosprávy ze severního Džanínu do jižního Hebronu a jen vloni po ní prošlo na 2000 turistů. Nejoblíbenější je část z Nábulusu do Hebronu, která pěšky trvá dva týdny. Poutníci však s sebou musejí mít zvláštního průvodce. Přesávají v místních domácnostech, a poskytují tak obživu místním obyvatelům, napsal Ha-arec.

Gita Zbavitelová,

psáno pro rubriku Svět viděný internetem ČRo 6

HISTORIE

Něco z historie pracovního tábora na Hagiboru

Pokud dnes jedete tramvají po Vinohradské ulici v Praze, těžko se věří tomu, že v místě, kde dnes stojí budova Rádia Svobodná Evropa, byl koncem války pracovní tábor. V bývalém areálu Židovského sportovního klubu Hagibor Praha, jenž byl váženým členem světového svazu Makabi, byly postaveny dřevěné baráky, kterými v letech 1944 až 1945 prošlo na 3 tisíce lidí. Zatímco oni přebývali a pracovali za drátěným plotem pod dohledem stráží SS, z druhé strany ulice bydleli Pražané ve svých domovech.

Tábor byl pod správou Židovské rady

Světová válka, kterou nacistické Německo rozpoutalo, vyžadovala ohromnou mobilizaci hospodářského potenciálu Německa, jeho spojenců, ale především ekonomickou exploataci okupovaných zemí. Součástí nacistické hospodářské politiky byla tak nucená a otrocká práce. S tím, jak nacistům docházel dech v bojových operacích, byla v roce 1944 na území protektorátu Čechy a Morava zavedena totální mobilizace všech práce schopných osob. Za této situace vydává nacisty řízený *Ústřední úřad pro uspořádání židovské otázky* rozkaz, na jehož základě začala v červenci 1944 *Židovská rada starších*, která byla nástupnickou organizací pražské židovské obce, stavět na Hagiboru pracovní tábor. Dle pokynů měl být vybudován na ploše fotbalového hřiště, volejbalových hřišť a cyklistického oválu. Výstavbu provádělo technické oddělení *Židovské rady starších* a o zařízení tábora se postarala její hospodářská správa.

Tábor vznikl v poměrně krátkém čase mezi 13. červencem a 20. zářím. Na jeho

výstavbě se pracovalo bez přestávek každý den v 11hodinových směnách. Ještě deset dní před dokončením se do něj nastěhovalo 65 žen z oblastí mimo Prahu. Poslední objekt byl dokončen až v říjnu. Z deseti dřevěných baráků jich bylo sedm určeno k bydlení. Zbývající tři byly pracovní. Dle projektů byla zamýšlená kapacita tábora asi 1500 osob. Správní zázemí tábora a kuchyně se nacházely ve staré budově dnešního seniorského centra. Zařízení obytných baráků pocházelo částečně ze skladů *Treuhandstelle*, a šlo tedy o majetek ze židovských domácností, který byl lidem zabaven před transportem. Nákup a doprava potravin i technického materiálu byly zajišťovány hospodářskou správou *Židovské rady starších*. K 31. prosinci 1944 bylo v táboře 697 mužů a 607 žen. Na nucené práce byli do tábora nasazení muži a ženy ve věku od 35 do 65 let, kteří podle nacistických rasových kritérií patřili mezi židovské míšence prvního a druhého stupně. Několik stovek žen z Prahy do tábora každodenně pouze docházelo a večer se mohlo vrátit ke svým rodinám. Většina nuceně nasazených však nemohla tábor opustit, a byla tak na Hagiboru uvězněna. Celý areál včetně dnešního domova seniorů byl oplocen a tábor byl strážěn vojáky SS, kteří dle poválečných zpráv měli k dispozici i kulomet.

Slída pro německý válečný průmysl

V pracovním táboře na Hagiboru byla zřízena provozovna na zpracování slídy pro potřeby německého válečného průmyslu. Slídárnu provozovala společnost *Glimmerspalterei G. m. b. H.* Tábor.

Ve dvou barácích byl třísměnný provoz a práce byla náročná. V táboře byly nedostatečné přiděly jídla a vězni strádali. Dle jejich poválečných výpovědí byly špatné i hygienické podmínky, a potýkali se tak se zdravotními potížemi. Příslušníci SS je navíc fyzicky napadali a šikanovali, v některých případech docházelo i k vědomému týrání vězňů.

V 90. letech jsem jako pracovník prezidentské kanceláře hovořil s jednou bývalou vězeňkyní, která tehdy telefonovala z Velké Británie kvůli otázkám odškodnění. Popisovala těžké pracovní podmínky při práci se slídou a zmínila i své trauma ze znásilnění.

Koncem ledna bylo z Hagiboru odvezeno do ghetta v Terezíně 1056 osob. Ve stejné době se do Terezína přesunula i slídárna. Tábor na Hagiboru byl pak využíván především jako shromaždiště pro další terezínské transporty. Byl hlídán příslušníky SS až do osvobození.

Tomáš Jelínek

Podpořte vydávání Židovských listů!

Židovské listy vycházejí již šest let především díky trvalé finanční podpoře čtenářů a obětavé práci řady členů o. s. Magen.

Prosíme, pošlete své příspěvky na
č. ú. 1966267349/0800 u České spořitelny

ŽIDOVSKÝ KALENDÁŘ

ŽENA V JUDAISMU

(srovnání s křesťanstvím a islámem; část 1)

Místo úvodu anekdota: Rabbi Jonathan Eibenschütz (1690–1764; někdy psán i Eybeschütz; rod pocházel z Ivančic na Moravě, odtud příjmení) působil v letech 1715 až 1741 v Praze. Říkalo se, že měl styky s biskupem Hasselbauerem a vedl s ním náboženské disputace. Tento si jednou postěžoval: Vy Židé chováte k nám nepřátelství, dokonce odřikáváte denně díkuvzdání za to, že vás Bůh neučinil gójem. Na to rabbi: My žehnáme Hospodinu i za to, že nás neučinil ženou^{*1)}; je však naší povinností manželky milovat, ctít a vážit si jich.^{*2)}

Rabbi Jonathan měl zřejmě na mysli výrok talmudu, jako: ... muž bez ženy není člověkem, nepozná štěstí a není na něm požehnání... (TB jevamot 63a). Kdo svou ženu jako vlastní tělo miluje a jí více než sebe ctí, o něm praví Písmo: ... a jeho stan je pln míru a požehnání (TB jevamot 62b). Navždy ať je muž dbalý uctění své ženy, neboť jenom kvůli ní panuje v jeho domě požehnání (TB bava mecia 59a). Člověk ať jí a pije méně, než mu poměry dovolí, ať se obléká tak, jak to odpovídá jeho poměrům, avšak ať ctí manželku a děti nad své poměry (TB chullin 84b) apod.

K tematice se nejlépe přiblížíme citacemi z hebrejské bible. **1. kn. Mojžišova 1,27:** *I stvořil Bůh člověka k obrazu svému; k obrazu Božímu stvořil ho; muže i ženu – stvořil je.* Tato tradice dovoluje myslet na „androgyna“, který byl „rozdělen“. Jiná tradice, počínající veršem/pasuk **2,7** téže knihy tóry, pokračuje líčením stvoření ženy „z žebra/boku“ muže (pasuk **21 až 24**), přičemž její pozice vůči muži je obsahem pasuku **2,18:** *I pravil Hospodin Bůh: není dobře, aby byl člověk samotný; učiním mu pomoc po boku jeho... kenegdo* – což lze přeložit i jako: ... *k protějšku jeho tj. jemu rovnou.* K tomu existuje pěkný výklad: žena nebyla stvořena z noh muže – aby mu sloužila, ani z hlavy – aby mu vládla, nýbrž z jeho „žebra/boku“ – aby mu byla rovnou. Perikopa má ke konci pasuk krásné náplně – **24:** *Proto opustí muž otce svého i matku svou a lpí na ženě své a [oba] stanou se tělem jedním.* Páté přikázání Desatera/aseret hadibrot (**2. kn. Mojžišova 20,12** a **5. kn. Mojžišova 5,16**) zní: *Cti otce svého a matku svou...* – není psáno: cti rodiče; matka/žena je výslovně jmenována. Kdo by kriticky poukázal na

druhé místo, toho třeba odkázat na **3. kn. Mojžišova 19,3:** *Každý matku svou a otce svého mějte v úctě...*, kde je pořadí obrácené. Problémem se zabývá talmud a tvrdí, že syn více ctí a miluje svou matku než otce, jehož se spíš „bojí“... (TB kiddušin 30b/30a). V téže knize tóry, pasuk **18,22**, čteme: *maca` išah maca` tov...*; kdo našel ženu, našel dobro/něco dobrého. Bylo by však proti realismu tóry zavírat oči před existencí žen jako Sókratova Xantippa, která si však tuto zlou pověst nezasloužila. Citujeme knihu **Kohelet 7,26:** *umoce` anij mar mimmavet et ha-išah...*; *a nacházím, že trpčí než smrt je žena...*^{*3)}. I v **Mišleji 31,30** se najdou kritická slova na adresu marnivé ženy: *Ó, šal je líbeznot, marnost krásy – bohobojná žena je chvályhodná.* Dvě knihy tóry nesou jména slavných žen: Rut, která zbudovala dům Davidův, a Ester – zachránkyně národa v době nouze. **Megillat Ruth** se čte v synagoze o svátku šavuot, **Megillat Ester** o svátku purim. Čtená jsou i jiná jména žen v hebrejské bibli; především naše pramatky Sarah, Rivkah, Rachel a Leah – vesměs ženy vyznačující se silou osobnosti. Jejich příběhy jsou vypsány v **1. kn. Mojžišově**^{*4)}. Vedle Rivky, aktivně zasahující do osudu svých synů – upřednostňovala mladšího Ja'akova před prvorozeným 'Esavem, jelikož poznala jeho význam pro budoucnost Jisraele – je postava praotce Jicchaka méně výrazná. Mirjam, sestra Mošeho, má v bibli důstojnost prorokyně (Mirjam hanevijah **2. kn. Mojžišova 15,20-21**); po překročení Rákosového moře/jam suf vede rej žen s tancem a zpěvem k oslavě Hospodina. I jiné prorokyně se uvádějí: Chuldah (**2. Královská 22,14; 22,8-20; 2. Letopisů 34,22-28**), příbuzná proroka Jeremijah, které vě-

novala pošta Izraele r. 1984 známku; dále Noa'djah (**Nechemiah 6,14**) a jiné (viz např. **Ješa'jahu 8,3; Jechezk'el 13,17**). Podobně i NZ zná prorokyně: Hanna z kmene Ašerova (Lk 2,20); čtyři blíže nejmenované ženy-prorokyně (Sk 21,9) a j. Ani porodní báby, Šifra a Pua (**2. kn. Mojžišova 1,15-21**), nesmějí být opomenuty. Sabotovaly faraonův příkaz utratit hebrejská batolata mužského pohlaví a tím zachránily i život Mošeho. Je zajímavé, že Hagar (**1. kn. Mojžišova 16,2-16** a j. m.), matka Jišmaela/Ismaila, praotce Arabů (sura 19,54), není v koránu jmenována. Rachav (**Jehošua' 2; 6,22-26**), žena pochybné pověsti, poskytla ochranu hebrejským zvědům v Jerichu, za což byla i s rodinou odměněna. Je jmenována i v NZ (Žd 11,31; Jk 2,25) a dostala se i do rodokmenu Nazaretského (Mt 1,5 a Lk 3,32). Tam našla své místo i Tamar (Mt 1,3), snacha Ja'akovova syna Jehudy, jejíž „román“ je líčen v **1. kn. Mojžišově, kap. 38**. Dcera Davidova, rovněž Tamar, sestra 'Avšaloma a její příběh (**2. Samuelova 13,1-22**) – byla znásilněna polobratrem – našel cestu i do světské literatury^{*5)}. Na základě její tragédie zakázali talmudští rabíni, aby prodléval muž o samotě s cizí ženou v jedné místnosti (TB sanhedrin 21b). Zvláštní místo zabírá Devorah (**Soudců 4,4**), žena-prorokyně, která byla dosti moudrá, aby vládla nad Jisraelem jako soudkyně/šoftah, a dosti chrabrá k tomu, aby vedla muže do boje. Měla také dosti nadání, aby písní (**kap. 5**) oslavila pomoc Boží za vítězství svého vojevůdce (Barak ben 'Avino'am) nad nepřítelem, králem kenaanským, jehož vojevůdcem byl Sisra'. Židovská žena měla zaručené právo dědit po otci a to v biblických dobách nebylo samozřejmé (případ dcer Celof-

ŽIDOVSKÝ KALENDÁŘ

chada – **4. kn. Mojžišova 27,8**:... *Zemře-li někdo a nemá syna, přenešte dědictví jeho dceři jeho*). Vyjmenovaná galerie ženských postav hebrejské bible si nečiní nárok na úplnost⁶⁾. Ať ji tady zakončí Mošeho žena, Cippóra (**2. kn. Mojžišova 2,21; 18,2-5**), která aktivně zasáhla do biblického děje – viz jedno z těžko srozumitelných míst tóry: **4,24-27**. Zde se hodí připomenout, že příslušnost k Jisraeli se definuje po linii žen-matek.

V talmudu se chválí manželka rabbi Me'ira, Beruriah, učená na poli tóry. Obdivuje se její ostroum... prý se dovedla za pouhý den naučit 300 halachot (TB pesachim 62b; halachah je náboženský corpus juris; zde uvedený počet se vztahuje na jednotlivé „paragrafy“). Její otec, rabbi Chananja ben Tradjon, byl popraven Římany, protože učil tóru, což bylo za císaře Hadriana zakázáno. Beruriah žila začátkem 2. stol. obč. letopočtu ve městě Tiberias (hebr. tverjah); v té době to bylo centrum židovské učenosti. Zúčastňovala se diskuse rabínů ve věcech halachy a její názory byly muži respektovány (TB berachot 10a; TB eruvin 53b). Rabbi Me'ir byl žákem rabbiho 'Akivy'ben Josefa. Oba jmenovaní tannaim měli to společné, že jim manželky umožnily studium tóry a stát se tak významnými učenici (TB gittin 4a připisuje autorství každé anonymní mišny rabbi Me'irovi, což je dokladem jeho významu). V takové souvislosti se uvádí jedna z ceněných zásluh židovských žen a matek, že totiž posílají manžela a děti do synagogy studovat tóru a čekají na jejich návrat (TB berachot 17a). Tato tradice pokračovala po staletí a v kruzích ortodoxie přežívají její zbytky dodnes. „Ekonomicky“ zdatné manželky se starají o výživu rodiny a jsou hrdé na to, že umožňují svým mu-

žům věnovat se studiu tóry, což z hlediska moderního judaismu není zrovna v této formě žádoucí, zejména v Izraeli, kde to často jde ruku v ruce s odmítnutím služby v armádě. Beruriah neměla šťastný život, ztratila dva syny; její smrt je zaznamenána v TB avodah zarah 18b. Ani tato žena, podobně jako Devorah a Chuldah, nešla později kritice mužů (TB megillah 14b; TB ketubot 23a). Přesto se vysoké postavení ženy promítlo i do denní praxe. Hlava tradiční židovské rodiny v rámci domácího erev šabbat-obřadu recituje hymnus ke chvále manželky (**Přísl. /mišlej 31,10-31**). Počáteční pasuk zní: *'ešet chajil mij jimca'*... *Ženu statečnou kdo nalezne, daleko nad perly cena její*⁷⁾. V judaismu je žena osvobozena od konání micvot, které jsou vázány na čas (např. tefilin, recitace šema' jisra'el... – mišna berachot III, 3; mišna kiddušin I, 7). To není diskriminace, nýbrž právní opatření zohledňující zaneprázdněnost žen při výchově malých dětí a vedení domácnosti, jehož účelem je zabránit kolidování dvou povinností. Je to také výrazem vysokého ocenění funkce ženy v rodinném životě, již se dává přednost před plněním na pevný čas předepsaných micvot. Pro takový přístup není obdoby v křesťanství nebo v islámu. Rozvod manželství byl rovněž právně podchycen (**5. kn. Mojžišova 24,1-4**:... *a [on] jí napíše list rozlučovací a dá [jej] do ruky její*...). Rozvodový/rozlučovací dokument se nazývá get (gimel, tet). Číselná hodnota výrazu je 12; totiž taková hebrejsky písařem/sofer-em psaná listina obdélníkového tvaru má 12 řádků (ve třináctém jsou podpisy svědků). Akt jejího předání se odehrává před rabínským soudem (bet din). O rozvod může požádat muž i žena. Podrobnosti spojené s rozloučením obsahuje talmudský traktát gittin (pl.

od get). V aškenázském judaismu platí, že manželství se nesmí rozvést proti vůli ženy⁸⁾. Bible i talmud považují rozvod za nutné zlo: Nad každým, kdo se nechá se svou první ženou rozvést, přelévá i oltář slzy. *Proč? Jelikož jest psáno (Mal'achij 2,14) Hospodin byl svědkem mezi tebou a ženou tvého mládí/na níž jsi jednal nevěrně/k níž ses zachoval věrolomně. A ona jest přec tvou družkou/přítelkyní a manželkou (podle) smlouvy tvé (TB sanhedrin 22a); dále pasuk 2,16: Neboť On nenávidí propuštění (zde použit výraz šalach – odeslání), praví Hospodin Bůh Jisraele... Až do začátku 20. stol. římskokatolická církev odmítala rozvody a to na základě těchto míst NZ: Mt 5,31-32; 19,3-19; Mk 10,2-11; Lk 16,18. V nich se tvrdí, že rozvod vede k cizoložství; připouští se jediná výjimka jako důvod k rozluce – smilstvo⁹⁾. Církevní právo zná rozluce (dissolutio vinculi) i rozvod (separatio a mensa et toro). Papež může za určitých podmínek anulovat „nenaplněné“ manželství (matrimonium non consummandum). Evangelické/protestantské církve a pravoslavní zaujímali k rozvodům méně rigorózní postoj, aniž by jej schvalovali. V islámu je rozvod jak z iniciativy muže (tzv. talak), tak i ženy (tzv. chulla), možný (sura 2,228-229 a j. m. např.: 4,35; 65,1-2). Islámské právo, šaria, zná i jednostranné „zapuzení“ ženy manželem; v moderní době v některých zemích de facto zrušeno¹⁰⁾. Zajímavá je klausule čekací doby jednoho menstruačního cyklu, resp. tří měsíců, aby se zjistilo případné těhotenství.*

Všechna tři „abrahamitská“ vyznání zahrnují sakrální prostituci, již holdovalo pohanství.

O dalších podobnostech a rozdílech bude pojednáno v pokračování článku.

Juraj Eckstein

Poznámky:

- *1) Viz sidur „Adir ba-marom“ str. 11; nakl. Bergman, Praha 2008. To se chápě v souvislosti s tím, že po vyhnání z ráje žena rodí v bolestech, kterých je muž ušetřen, a nikoliv jako znevažování družek Evy.
- *2) Podle Chajim Bloch: *Das jüdische Volk in seiner Anekdote*, str. 257, Verlag für Kulturpolitik, Berlin 1931. Kontakty rabbiho s biskupem cituje i Dr. P. J. Kohn: *Humor aus alten und neuer Zeit, eine Sammlung von Anekdoten und „guten Wörtchen“*; J. Kaufmann Verlag, Frankfurt am Main 1930 (např. str. 15).
- *3) V TB berachot 8a, resp. jevatot 63b rabbi Chama ben Chanina říká, že bylo zvykem ptáti se novomanžela: *maca' nebo moce'* – což byla, vzhledem ke zdůrazněným výrazům ve výše uvedených citátech mišlej a kohelet, zhutněná otázka o „kvalitě“ novomanželky. Jde o slovní hříčku podobně znějících hebraismů s diametrálním rozdílem biblického pozadí. Zároveň máme zde ukázkou humoru talmudských rabínů.
- *4) Sarah: 1. kn. Moj. 11, 29–23, 19 a jiná místa; Rivkah: 1. kn. Moj. 24–27 a j. m.; Rachel, Lea, sestry a někdy i sokyně: 1. kn. Moj. 29–31 a j. m.
- *5) Stefan Haym, kapitola v knize: *Der König David Bericht*, nakl. Kindler, Mnichov 1972; Šalom Aš: *Amnon un Tamar (jiddiš)*, Progres 670, Varšava 1910; Josef Tal zhudebnil téma v jednoaktové opeře pro sóla, mužský sbor a komorní orchestr (premiéra: Jeruzalém 1959).

- *6) Krátké „životopisy“ dalších žen se najdou v knize Pnina Navè Levinson: *Was wurde aus Saras Töchtern? Frauen im Judentum*, GTB 1990; ISBN 3-579-00495-6.
- *7) Doporučuje se přečíst celý odstavec v „Adir ba-marom“ str. 249/250. Má-li kdo alespoň náznakově „čidlo“ pro krásu archaického jazyka bible, vychutná jeho poezii i v překladu.
- *8) To zavedl Jehudah ben Me'ir ha-kohen, zván rabbenu Geršom me'or hagola (světlo exilu). Žil kolem r. 1000 v Mohuči. Jeho zákonitá ustanovení (takkanot) byla akceptována jako závazná pro Židy celé Evropy. Kromě uvedeného zakázal polygamii (tato byla v judaismu, dle vzoru praotce Ja'akova, zásadně povolena, i když se již v talmudských dobách asi zřídka praktikovala), čtení cizích dopisů (zachování listovního tajemství), urážení odpadlíků nebo nuceně pokřtěných, kteří se vrátili k víře pradědů atd.
- *9) Křesťanští teologové glorifikují Ježíše jako „překonavatele“ tóry. Zde a na jiných místech se však Nazaretský jeví spíše jako její „zprísňovatel“ – zastáncé bet šammaj a ne bet hillel.
- *10) Dříve praktikováno i v křesťanství. Karel I. Veliký, vnuk Martelův, zapudil na papežský nátlak Desiratu (manželství bylo bezdětné) a poslal ji (r. 771) zpět na longobardský dvůr.

ŽIDOVSKÝ KALENDÁŘ

10 přikázání pro internet

Rabínka Pauline Bebe

(kráceno)

V židovské tradici je známa slovní hříčka spojující slovo mecora (3M 14:2) se slovním spojením moci šem ra (TB Ar 15b). Tedy osoba postižená chorobou coraat, neidentifikovatelným onemocněním infikujícím lidi, dům a oblečení, si to vysloužila tím, že jinému člověku učinila „špatnou pověst“ (doslova vydala špatné jméno, moci šem ra). Tato asociace vychází z biblického příběhu (4M 12:1), kdy Miriam, Mojžíšova sestra, mluví špatně o Mojžíšově manželce. Nevíme, co přesně říká, ale Miriam je stížena chorobou bezprostředně poté. Dnes je pro nás těžké vcítit se do oné situace a přijmout představu, že určité chování může mít za následek okamžitý zásah Boží. Můžeme však snadno rozpoznat pomluvu nebo zneužití řeči.*

Židovská tradice vždy trvala na správném používání jazyka a spis *Šmirat ha-lašon* (1873), jenž napsal *Chofec Chajim* (Israel Meir Hacoen 1838–1933), je příkladem významné literatury na toto téma.

Co mě vždy удивuje, je to, že žijeme ve světě „mega“ komunikace. Lidské bytosti nikdy spolu nekomunikovaly tak rychle, efektivně a na tak velké vzdálenosti. Ano, budeme komunikovat pomocí textových zpráv, telefonů, „blackberry“, počítačů, Facebooku (a dívat se, jak mé děti hovoří s 25 různými lidmi najednou, posílají si SMS, zatímco mi tvrdí, že dělají domácí úkoly), ale na druhou stranu nemáme čas pečovat o základní nástroj jazyka: o slova, *dvarim*.

Ano, slova mají úplně stejnou sílu dnes jako v době bible. Mohou utěšit, ale mohou zranit, mohou přinést naději i zoufalství, radost nebo úzkost, zejména při psaní e-mailů. Proto bych chtěla navrhnout deset pokynů na základě naší tradice, které by nám pomohly etičtěji používat internet.

1. Vždycky si znovu přečti zprávu před jejím odesláním. Hillel řekl: „... neříkej nic, čemu nejde porozumět hned, ale teprve až později** (... *ve-al-tomar davar še'i ešar lišmoa šesofo lehišamea*, Pirkej avot 2:5).

2. Počkej s odpovědí na zprávu, která tě rozčiluje; neodpovídej na ni nikdy bezprostředně. Ben Zoma řekl: „Skutečným hrdinou je ten, kdo dokáže překonat svou vášně“ (*eizehu gibor hakoveš et-jicro*, Pirkej avot 4:1; doslova *svůj pud*)

3. Nikdy nemluvte o třetím, nejde-li o konkrétní problémy (*Lašon šlišit*, TB Ar 15b)

4. Nesud' svého bližního, dokud se nedostaneš do jeho postavení (... *ve-al-tadin et-chavercha ad šetagija limkomo*, Pirkej avot 2:5 ve jménu Hillela)

5. Nepřeposílejte e-mail bez svolení autora (když někdo něco řekne příteli, tak ten poslední nemá právo to opakovat, pokud mu k tomu první nedá souhlas, TB Jom 4b)

6. Nedávej do oběhu informaci dříve, než je ověřena její pravdivost (*pečet Věčného je pravda*, TB Šab 55a, Jom 69b, Sanh 64a)

7. Neodhalíš soukromou informaci (TB Sanh 31a)

8. Nezobrazíš na veřejnosti obrázky nebo informace o sobě, které by měly zůstat soukromé. Říká se, že Bileam obdivoval stany Izraele, protože v žádném z jejich otvorů nebylo možno vidět tvář, a každý si tak zachoval soukromí.

9. Neužívej lašon ha-ra, čili nepomlouvej (TB BM 58b)

10. Neroznášej *rechilut*, tj. nedonášej a nečih rozbroje mezi lidmi (3M 19:16) Rabi Nehemija učil: není jako podomní obchodník, který roznáší slova od jednoho k druhému a od něho zase nazpátek (TJ Pe 1:1, 16a).

Často považujeme e-maily za ústní konverzaci a myslíme se, že jakmile jsou přečteny, zmizí jako mluvené slovo, ale to není tento případ. Zůstávají v myslích těch, kteří byli zraněni, a bolest je těžké vymazat. Jedno malé kliknutí může způsobit velký šok: využijme nám vyměřený čas, zmanakat, a spějme k tomu, abychom byli *moci šem tov*, čili jména dobrého, a pronášeli dobrá slova, slova dobra.

Poznámky

* rabín Gustav Sicher přeložil *coraat* jako *malomocenství* – in Pět knih Mojžíšových, Praha 1938, 3. kniha Mojžíšova s. 29, verš 57, hebr. originál zmíněného verše se nachází na straně 30 tamtéž. Podle současných názorů našich autorit nejspíše ale nešlo o malomocenství, ale o komplex různých kožních nemocí, jak by mohlo vyplývat z kap. 13, verš 2 a dále

** Nosek překládá: „a neříkej, že nesrozumitelnému výroku lze přece jen porozumět“

ŽIDOVSKÝ KALENDÁŘ

TB, TJ – Talmud babylonský, jeruzalémský

O autorce

Rabínka Pauline Bebe (čti francouzsky *polin beb*, *1965) působí v Paříži spolu se svým manželem, rabínem Tomem Cohenem, původem z USA, jenž duchovně vede *Kehilat Gesher*, anglofonní liberální židovskou obec. Bebe byla ordinována v r. 1990 po absolvování liberálního rabínského semináře na Leo-Baeck-College v Londýně a stala se tak první rabínkou v historii Francie. V r. 1995 založila v Paříži vlastní liberální židovskou obec nesoucí nyní název Maayan, jež má od

r. 2006 zcela novou moderní synagogu. Členy komunity přidružené k Světové unii progresivního judaismu (WUPJ) je v současnosti 300 rodin. Upozornila na sebe mj. jako autorka knihy *Isha. Dictionnaire des femmes et du judaïsme (Žena. Slovník žen a judaismu)*, Calmann-Lévy, Paříž 2002, 440 stran.

Zdroj překladu z francouzštiny: [http://www.ajlt.com/articles/08.01.01.htm/Anglická verze](http://www.ajlt.com/articles/08.01.01.htm/Anglická%20verze): <http://www.wupj.org/Publications/Newsletter.asp?ContentID=299/> Psáno původně jako draža k příslušnému týdennímu čtení z Tóry. Zde jsou dvě paršiot spojeny v jednu, jak je obvyklé

v běžném liturgickém roce při jednorocním cyklu čtení: *Tazria* (3M 12:1-13:22) a *Mecora* (3M 14:1-15:27).

Český překlad pasáží Pirkej avot částečně převzat z *Pirkej avot*, překl. Bedřich Nosek, Sefer, Praha 1994

Z francouzského originálu *Tazria Metsora – Les 10 commandements d'Internet* přeložil, poznámkami opatřil, fonetickým prepisem hebrejských vět a biografickými fakty o autorce doplnil

Michal Fořt

(Přetištěno se souhlasem liberecké židovské obce, v jejímž zpravodaji tento text vyšel)

Židé a silvestr

Za zvuku zvonění skleniček půlnočního přípitku, objetím a polibky miliony lidí na celém světě slaví velký svátek „silvestra“, avšak bohužel mezi rozjařenou veřejností jsou i někteří z našich spoluvěrců, kteří si neuvědomují, co se vlastně dne 31. prosince na onoho silvestra tak bujaře připomíná.

Silvestrovské slavnosti jsou tradovány na památku papeže Silvestra I., který byl hlavou katolické církve v dobách římského císaře Konstantina (314–335). Po 21 letech, 11 měsících a jednom dni jeho pontifikát skončil právě dne 31. prosince 335. Papež Silvester I. je křesťanským světem uctíván a je považován za svatého, jelikož za jeho vlády došlo k definitivní proměně pohanského Říma na křesťanský. Církev si tak upevnila své dominantní postavení v tehdejší světě a má velký vliv až do současnosti. Císař Konstantin udělil v roce 313 papeži Silvestru I. císařský patent „Edikt Milenu“, jímž zajistil křesťanství autonomní nadvládu v rámci římského impéria. Papež Silvestr I. na Nicejském koncilu v roce 325 definoval liturgii a církevní dogmata víry, která jsou v katolické církvi platná až do dnešní doby. Papež mnohé křesťanské zvyky aplikoval na tehdejší pohanské antické rituály, jako například za den odpočinku namísto soboty zvolil neděli, jelikož v tehdejší Římě se slavil kult Slunce a v jiných jazycích jako například v angličtině či němčině podstata tohoto dne vyzní jasněji jako Sunday, Sontag, „DEN SLUNCE“. Vánoční svátky, respektive Štědrý den,

jsou spojeny se staropohanskými slavnostmi zimního slunovratu. Též upevnil víru v božství Ježíše Nazaretského jako syna božského, jelikož v tehdejší antické mytologii bylo zcela běžné, že bohové z Olympu mohli plodit děti s pozemskými krasavicemi.

Avšak v historii židovského národa je Silvestr I. považován za největšího tyрана a pronásledovatele Židů. Křesťanskou víru na území tehdejšího římského impéria šířil pomocí brutálního násilí. „Mečem a ohněm“ nutil Židy k nedobrovolné konverzi ke křesťanství.

Pod vlivem Silvestra I. císař Konstantin svolal VIII. církevní koncil, kde vyjádřil svou nenávist vůči Židům, mj. je přímo nařkl z odpovědnosti za Ježíšovo ukřižování. Tím dal podnět k dalším pronásledováním a represím v římském císařství i mimo ně.

Následovatelé Silvestrova učení dali tak podnět v římské provincii Palestina k vypálení měst Tiberie a Tzipori. Především pod jejich nátlakem byl rozpuštěn Sanhendrin, který byl jakýmsi parlamentem rabínských mudrců.

Zákony zformulované papežem Silvestrem I. na křesťanském koncilu se staly základní doktrínou katolické církve,

hlavně v její pronásledovatelské tezi proti Židům.

Zde je výčet některých „silvestrovských slavností“, které se do historie zapsaly jako dny protizidovských pogromů:

V noci 31. prosince roku 1400 v době silvestrovských oslav vínem opití křesťané v Anglii, Francii a Německu vyrazili v prvním organizovaném pogromu proti Židům.

V době 2. světové války 31. 12. 1941 opilí němečtí vojáci ve varšavském ghettu stříleli do lidí jako „do „zvěře“ a během noci zavraždili přes 600 Židů, mezi nimi ženy, děti i starce.

Každé noci 31. 12. od roku 1942 až do 1944 krematoria v koncentračním táboře Osvětim pracovala na několikanásobnou kapacitu (viz Spisy z Eichmannova procesu 1960) ve srovnání s „všedními“ dny.

Proto Židé uvědomující si svou identitu, se nikdy silvestrovských oslav nemohou zúčastnit. Tento den má ryze pohanský základ a je natolik potřísněn židovskou krví a utrpením, že den 31. prosinec by měl být spíše dnem zamyšlení a smutečních vzpomínek, kdy naši pradědové byli vraždění a mučení ve jménu vzpomínaného a oslavovaného papeže Silvestra I.

rabín Samuel Abramson, Izrael

KULTURA

Jan Fischer: O otci a židovství

Můj otec RNDr. Fischer, Ota, byl Žid a přežil holokaust. V Terezíně studoval ještě každý den statistiku, a dokonce ji tam přednášel spoluvěznům. Byl už tehdy silný kuřák a měnil občas svůj příděl chleba za cigarety, protože byl radši o hladu než bez nikotinu.

Potom ho v přečpaném nákladním vagonu odvezli na východ. Do továrny na lidské utrpení nazvané Auschwitz-Birkenau. A brzy stál, možná i náhodou, před pohledným lékařem, jemuž se časem mělo říkat „Todesengel“ neboli Anděl smrti. Ten doktor medicíny a současně i filozofie se Oty ptal: „Jaké je vaše povolání?“

Bylo to neobvyklé a Otovi letělo hlavou, co by si náhle vymyslel, ale nakonec řekl pravdu: „Já jsem matematik.“

Lékař přikývl. Jmenoval se Mengele. Vzápětí mohl Otu poslat do plynu, ovšem napadlo ho asi, že by se třeba říši nějací matematici hodili, a nechal ho žít. Živořit v Osvětimi...

Strašlivý osvětimský koncentrák přežil jen málokdo. Otovi se ale stalo, že ho odsud spolu s dalšími heftlinky poslali do Kladska – do pobočky pracovního tábora Gross-Rosen. Nesnášel od těch dob hory, viděl jich v okolí kladského lágru spoustu a vyvolávaly v něm představu, že se vrací do minulosti. Do válečných let... Nemohl už nikdy jíst meloun, protože dlouho dostával k jídlu jen melounovou polévku, občas s kousky kůže a šlach. Melounů mělo totiž vedení tábora hodně, opodál uvízl na kolejích zatoulaný vlak s melouny z Balkánu.

Nakonec německá fronta praskala pod náporu ruských tanků, Otův lágr osvobodili rudoarmějci a nabízeli heftlinkům vodku a špek. Někteří Otovi spoluvězni si špek s vodkou dopřáli, ovšem jejich zmučený organismus to nevydržel. Zemřeli. Ota si raději obstaral pecen chleba, snědl nejdřív jeden krajíček a potom každý den víc a víc, aby si pozvolna zvykal na sytější stravu.

Jakýsi sovětský oficír se k němu zachoval srdečně, nabízel mu dary a dal mu na

vybranou: ať si vezme dva koně, anebo budík. Ota, vyzábělý na kost a v pruhovaném mundúru koncentračníka, nevěděl, co by dělal s koňmi, dostal tedy budík. Byl velký, německý a měli jsme ho pak doma ještě dlouho, než se ztratil při nějakém stěhování.

Ota Fischer jako výletník ve věku 26 let. Dva roky po promoci, devět let před Auschwitzem...

S budíkem a chlebem ve skromném zavazadle se Ota v závěru války trmácel za frontou do Prahy – dílem pěšky, dílem na povozech. Dorazil potom na Letnou do Škroupovy ulice, které se později mělo říkat Komsomolská, dnes je Jana Zajíce. Zazvonil u bytu, kde se svými rodiči žila jeho snoubenka, milující matematicka, později moje matka. Nemohli ho poznat, zhubl na sedmačtyřicet kilo. Představil se proto: „Jsem doktor Fischer.“

□□□

Židovský původ mám jenom po otci. Máma, RNDr. Věra Fischerová, pocházela z rodiny českého profesora dějepisu a zeměpisu. A narodila se v Plzni.

V ortodoxním židovství se původ dědí po matce, takže skutečný neboli halačický Žid nejsem a na pražské židovské obci si lidé jako já říkají „my tatínkovci“. Cítím se samozřejmě jako Čech a stejně se vždycky cítil i Ota a nikdy nepřemýšlel o emigraci, i když by ho v Izraeli coby špičkového matematika viděli rádi.

Vnímal jsem v dětství Otovo a dílem i své židovství postupně, přes Otovy židovské známé, přes zprávy o hrůzách holokaustu a Ota mě brával do synagogy na vysoké svátky judaismu, na podzimní „Jom kipur“ neboli Den smíření, anebo na jarní „Pesach“ s připomínkou dávného vysvození Židů z egyptského otroctví. A chodili jsme si na židovskou obec vyzvedávat macesy, které mi hrozně chutnaly a chutnají mi dodnes. Nejedli jsme ale doma košer a Vánoce jsme i se stromkem slavili jako všechny rodiny kolem.

U Oty jsem nakonec víc než jeho původ ctil jeho milý konzervatismus – nikdy nevzal do ruky propisovačku, vždycky jen plnicí pero, holil se postaru břitvou a nikdy by nepoužil jiné hodinky než kapesní. Stříbřité cibule s nádechem první republiky a téměř zapomenutých časů.

Na Pikárně s Lustigem

O další dotek s židovstvím se mi postarala střední škola. Byla tam silná židovská skupina a mezi mé spolužáky patřil i syn Arnošta Lustiga. Studoval jsem na báječném gymnáziu, tehdy se říkalo SVVŠ, bylo v Praze na rohu Míráku a třídy Wilhelma Piecka, dnes Korunní. Studenti se v téhle škole učili především

KULTURA

myslet a taky mluvit spatra – referáty, prezentace, jak se nyní říká, se nesměly číst, člověk si mohl dát na papír nanejvýš tři čtyři záchytné body a hodnotil se i řečnický projev.

Chodil jsem na „Píkárnou“ a kolem běžela báječná léta šedesátá. Nechci dnes být sentimentální, nicméně myslím, že se svět kouzlu té doby později už nikdy nepřiblížil. Celý svět, celá planeta... Z Liverpoolu letěla do světa hudba Beatles, v Americe se houfovali hippies, v Tokiu byly olympijské hry, kulturní vzepětí se tehdy zdálo úžasné, literatura, filmy, myšlení, barvy...

Bylo mi patnáct, šestnáct, sedmnáct. Prožívali jsme novou vlnu českého filmu a její oscarová ocenění; milovali Suchého a Šlítra v Semaforu; četli si Škvoreckého i Kunderu; poslouchali Hutkovy Praděpodobné vzdálenosti a těšili se, co všechno v budoucnu ještě složí, zahraje a zazpívá Karel Kryl.

Zdáli se ovšem už ozývala střelba. Boje ve Vietnamu, hrozící válka na Blízkém východě. Izrael v sevření arabských států a slova egyptského prezidenta Násira, že Židy bez milosti zažene do moře.

Pamatuju, jak byl tenkrát v červnu 1967 Ota nervózní a jakou měl radost, když Izraelci předvedli skvělý vojenský výkon a porazili přesilu za šest dnů. Letadla s modrou Davidovou hvězdou ovládla vzduch skoro okamžitě a tanky generála Dajana dorazily k Suez.

Otu ale v témže roce zasáhl první infarkt, a když se z něj pozdravoval, přišel rok 1968 a s ním i pro mě tak krásné pražské jaro. Příliv demokracie a svo-

body slova. Ota jej vítal a hodně jím žil, stejně jako já a stejně jako naši příbuzní a koneckonců i miliony dalších lidí v Československu. Ale jen Ota měl z celé naší rodiny v sobě skepsi a říkal s jistotou už od dubna, kdy ještě všechno vypadalo tak krásně: „Já čekám krveprolití. V Moskvě nám tuhle cestu nedovolej. Přijedou sem s tankama.“

Dokonce se pak každé ráno ptal: „Nesjou už tady Rusové?“ Bylo mi sedmnáct a připadalo mi to... takový lehce ujetý. Měl jsem svou sebedůvěru mladých a těšil se, že koncem léta pojedou na chmel.

Tátova předtucha

Oženil jsem se poprvé v roce 1975, manželství mi vydrželo dvanáct let a mám z něj dvě děti – syna Jakuba a dceru Kateřinu. V pětasedmdesátém mě ale taky navždy opustil Ota, můj táta, kterého jsem miloval a který mi při studiu matematiky a statistiky tolikrát pomohl jako moudrý rádce. Postihl ho druhý infarkt. Umíral dramaticky, týral ho otok plic a pomalu se dusil. Myslím, že mu Pán mohl dopřát klidnější odchod na věčnost...

Máma žila pak ještě dalších patnáct let, tátovo úmrtí však pro ni bylo téměř likvidační. Poznal jsem v životě jenom málo lidí, kteří by v párovém životě byli na sobě tak závislí jako moji rodiče, a pro matku začal po Otově smrti druhý poločas života, kratší než ten první a v mnohém i smutnější.

Vzpomínal jsem po Otově odchodu, kolikrát mi říkal, abych si statistiku hýčkal vždycky jen jako vědu. „Nikdy ji ale nechod', Jeníčku, dělat na nějakou instituci jako statistiku úřední...“

Ota měl svoje zkušenosti. Za války, před tím, než ho poslali do lágru, pracoval jako zaměstnanec pražské židovské obce a šéfoval tam oddělení statistiky.

Na obci takové oddělení být muselo, neboť nacistická perverze byla v těch časech dokonalá. Údaje o židovských osobách a jejich majetku nesměly totiž patřit nikdy do čísel oficiální říšské statistiky, ba ani statistiky, která se vedla v okupované Evropě. Zůstaly vždycky jen v rukou židovských obcí, což znamenalo: spočítejte se sami, majetek vám posléze na základě vašich dat ukradneme a vás všechny zabijeme v duchu konečného řešení...

Ota dokonce zažil, jak z Německa přijížděl speditér lidských osudů Eichmann, četl si přehledy čísel a zvažoval, zda v nich opravdu nic nechybí a co všechno naci zabaví a kolik lidí zlikvidují. Ota měl pak už navždy prachšpatný vztah k oficiální statistice, protože věděl, jak děsivě lze mnohá data zneužít.

Neposlechl jsem ho. Bral jsem Otův zážitek z války jako cosi výjimečného, jako hrůzu, která se v jakžtakž civilizované společnosti nemůže opakovat. Vymkl jsem se tátovým radám a pracoval ve statistice úřední a ve všem oficiální. Asi bylo mým štěstím, že společnost byla kolem mě opravdu civilizovaná, i když mnohdy skutečně jen jakžtakž.

Vybráno z knihy Jan Fischer:

Ano, pane premiére aneb Rozhašená země, kterou vydalo nakladatelství

Daranus v roce 2010.

Přetištěno se souhlasem autora a nakladatelství.

Titulek a mezititulky jsou redakční.

Hugo Maisl aneb Vynález moderního fotbalu

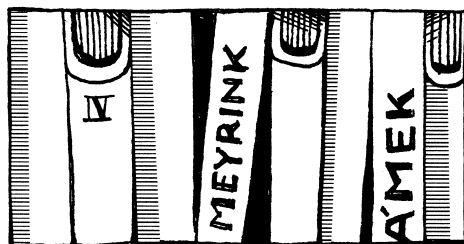
Andreas Hafer, Wolfgang Hafer

Pod záštitou Rakouského velvyslanectví v Praze v Rakouském kulturním fóru proběhla ve dnech 21.–22. 9. 2011 velmi zajímavá akce, prezentace knihy Hugo Maisl aneb Vynález moderního fotbalu (Hugo Meisl oder: Die Erfindung des modernen Fußballs) a vernisáž výstavy grafického románu „Sascha Dreier: Der Papierene / Papírák“.

Prezentaci doprovázely druhý den přednášky a diskuse na téma fotbal a identita. Témata zněla lákavě, Prof. Roman Horák (Vídeň): Fotbal v kontextu 1. Rakouské republiky, Petr Nosálek (Praha): Mathias Sindelar – Matěj Šindelář – hráčská osobnost Maislovy doby, Andreas Hafer: Židovský fotbal – mýtus anebo realita? Přednášky byly tak

zajímavé a postaveny do koloritu doby, že nutně musely zaujmout i člověka nijak fotbalu neholdujícího. Životopis Huga Maisla sepsali jeho vnuci Andreas a Wolfgang Haferovi, přeložila ho Dagmar Lieblová. Sama překladatelka při prezentaci knihy řekla, že když jí byl překlad nabídnut, váhala, neboť fotbal jí je opravdu hodně vzdálen, ale překlad

KULTURA

byl pro ni natolik zajímavý, že byla ráda, že neodmítla.

Hugo Maisl je více než zajímavá postava. Narodil se 16. 11. 1881, v Malešově nedaleko Kutné Hory v židovské rodině a je zcela možné, že jeho předkem byl legendární Mordechaj Maisl. Hugo se měl stát obchodníkem, ale vše dopadlo úplně jinak. Jako 12letý byl poslán do Vídně za dalším studiem. On si však zamiloval fotbal, který se mu stal vším a zcela ovládl jeho život.

Stal se jednou z nejvýznamnějších osobností světového fotbalu, byl trenérem rakouského fotbalového zázračného týmu ve 30. letech, tvůrcem moderní fotbalové techniky a zakladatelem Středoevropského poháru (předchůdce dnešní Ligy mistrů). Kniha zasazuje jeho život a dílo

do kontextu vývoje mezinárodního fotbalového hnutí a rozvoje fotbalové techniky. Je psána čtivě a umožňuje běžnému čtenáři pochopit význam osobnosti Hugo Maisla jak pro světový fotbal, tak pro židovskou komunitu. Zemřel ve Vídni roku 1937.

Přestože si přál být pochován bez jakýchkoliv okázalostí, přišly davy lidí i významné osobnosti fotbalu. Pohřeb se konal v neděli, odpoledne se hrálo na vídeňských hřištích mistrovské kolo, hráči nastoupili s černou páskou a všechna utkání začínala minutou ticha. V knize se dočteme: „I když se Hugo Maisl vzdálil svým židovským kořenům, poskytla jeho smrt velké a mocné židovské obci města Vídně naposledy příležitost zařadit se vši úctou poslední velký pohřeb za všeobecné účasti. Maislův pohřeb byl, aniž to tehdy mohl někdo tušit, počátek konce legendární židovsko-intelektuální vídeňské kavárenské kultury a vídeňské židovské obce, která byla v následujících letech rozprášena do všech koutů světa nebo vyhlazena v Osvětimi.“

Autoři životopisné a více než zajímavé knihy jsou nejenom, jak již bylo řečeno,

vnuky Huga Maisla, ale zároveň jsou profesory historie. Dílo je výsledkem mnohaleté práce, v níž se podařilo sestavit první ucelenou Maislovou biografii, a zároveň je brilantním výzkumem dějin evropské kultury, velmi objektivním a fascinujícím. Kniha byla v roce 2007 navržena na Německou sportovní cenu v kategorii Fotbalová kniha roku. V České republice ji vydalo nakladatelství Lesnická práce v červnu 2011.

Na celé akci se podíleli Dr. Florian Haug, ředitel Rakouského kulturního fóra v Praze, Mgr. Marek Laueremann, koordinátor projektu Osobnosti židovské kultury na Kutnohorsku, a Mgr. Jan Krčmář, ředitel Kontaktní kanceláře města Vídně, COMPRESS Praha.

Na závěr mi nezbyvá říci nic jiného, než že onu knihu jsem přečetla jedním dechem, domnívám se, že zaujmout musí snad každého, a člověk se stane o poznání bohatším, neboť si uvědomí, co vše může dát člověku fotbal, aniž by sám byl slavným hráčem.

Věra Dvořáková

„Můj soused, můj nepřítel“

Toto představení vzniklo na základě projektu NOUZOVÝ VCHOD / EMERGENCY ENTRANCE, který dva roky vznikal z iniciativy Unie evropských divadel (UTE) a účastní se ho šest zemí: rakouské divadlo Schauspielhaus (Graz), Řecké národní divadlo (Athény), Maďarské divadlo v Kluži, italské divadlo Teatro Garibaldi (Palermo), Izraelské národní divadlo Habima (Tel Aviv) a Národní divadlo (Praha).

Ústředním motivem projektu jsou problémy vyplývající z migrace a imigrace lidí většinou na evropském kontinentu, problémy a konflikty spojené se vzájemným přijetím či nepřijetím, soužitím různých etnik. Divadla ve vzájemné spolupráci připravila pro své diváky přibližně hodinová představení. V lednu 2012 dojde k jejich společné prezentaci na festivalu v divadle Schauspielhaus Graz. Téma celého projektu není v historii žádnou novinkou, ale dnes opět nabývá poměrně hrozivých

podob. Divadlo, zejména evropské, má ve své tradici mluvit k divákům jazykem, který nemá pouze estetickou funkci, ale i schopnost předvádět a zkoumat události a trendy spadající do oblasti sociologie. Umí, povede-li se, otevřít divákům jiné úhly pohledu na těžké problémy lidí, které zpravidla zkoumají společenské vědy.

Autoři projektu „Můj soused, můj nepřítel“ pod záštitou Národního divadla hledali autentickou podobu tématu, specifickou právě pro Českou republiku.

V Česku žije několik menšin – imigrantů, z nichž nejsilnější jsou komunity vietnamská a ukrajinská, které se možná větší měrou skládají z nelegálních přistěhovalců. Právě proto se obě tato společenství vyznačují poměrně velkou mírou uzavřenosti, jejím příslušníkům přirozeně problémy vznikají, protože mnozí z nich mají v zemi nerovnoprávné občanské postavení z důvodu nelegality pobytu. Ovšem ke konfliktu mezi majoritou a těmito menšinami dochází málokdy,

KULTURA

a když už, tak má náhodný charakter. Imigrace stále ještě nemá tu podobu, jakou nabyla v jižních, ale i jiných zemích Evropy. Daleko větší problémy mají u nás komunity interní. Při hlubší debatě nad problémem s různými odborníky a nad tématem projektu pak autoři došli k závěru, že skutečně živoucím, ostrým, zneklidňujícím, každodenním a v pravém slova smyslu dramatickým problémem se stalo soužití Čechů a Romů, které se dá připodobnit k etnicko-sociálním konfliktům s přistěhovanci v zemích západní Evropy. Jde o střet, na němž se formuje postoj české většiny k jinakosti, k sociálním a etnickým konfliktům současnosti. Jde o problém, na němž se formuje a „formuluje“ český nacismus a rasismus se všemi nuancemi, které přináší. Jde o konflikt otevřený i latentní, využívaný a zneužívaný politiky i částí státní správy. Současně jde o problém, který není ryze český, ale celoevropský. Obě strany stojí nyní ostře proti sobě. Inscenace se proto snaží otevřít téma v jeho složitosti a vyvolat otázky o možnostech jeho řešení.

Svou aktuálnost inscenace bohužel získala i díky nedávným událostem ve Šluknovském výběžku. Projekt by se také dal nazvat „publicistickým divadlem“ či „sociálním divadelním výzkumem“, jelikož celý scénář vznikl z autentických textů internetových diskusí, politických prohlášení, otevřených dopisů, konferencí, z osobních výpovědí Romů atd., kde jsou výjimkou jen úryvky z Máchových „Cikánů“, ve kterých, což mnoho lidí neví, žádní „cikáni“ nevystupují. Romy v představení naštěstí nehrají Češi, ale sami Romové, jinak by to i při nejlepší vůli vypadalo jako parodie. Režisérka Čermáková si ke spolupráci přizvala například předního tuzemského romistu a indologa Ladislava Gorala, který se představí jako „Rom nejstarší“, romského aktivistu a houslistu Vojtěcha Lavičku, známého z kapely GypsyCZ, který vystupuje jako „Mladý Rom“, a romistu a hlavního hrdinu dokumentárního filmu Roma boys Davida Tišera, který v inscenaci sehraje postavu „Nejmladšího Roma“. Autoři se nesnaží o idealizaci Romů, spíš stopují kořeny a podoby našeho rasismu a jeho projevů.

V inscenaci se dá vysledovat příběh pěti různých postav, ale o to tam tak úplně nejde. Hlavním rámcem představení je příběh schůze, která se moc nepovede. Inscenaci otevírá Daniela Voráčková v roli

(tragi) komické vládní zmocněnkyně pro lidská práva Moniky Šimůnkové. Autentické materiály pojednávající o Dekádě romské inkluze 2005–2015 posloužily

Scénář:

Viktorie Čermáková a Matěj Samec

Režie:

Viktorie Čermáková

Výprava:

Jana Preková

Dramaturgie:

Matěj Samec a Martin Urban

Hudba:

Petr Kofroň

Video:

František Pecháček

Asistentka režie:

Daniela Voráčková

Odborná spolupráce:

Lucie Horváthová

Produkte:

Kateřina Ondroušková

Osoby a obsazení**Etnický Čech:**

David Matásek

Nejstarší Rom:

Ladislav Goral j. h.

Mladý Rom:

Vojtěch Lavička j. h.

Nejmladší Rom:

David Tišer j. h.

Česká úřednice:

Daniela Voráčková j. h.

nofbie, vyskytující se v naší společnosti. Dá se též hovořit o site specific projektu, jelikož je inscenován v ateliéru Národního divadla a přilehlém dvorku na Anenském náměstí a jsou v něm použity výtvarně velmi zdařilé projekce na zeď přilehlého kostela sv. Anny.

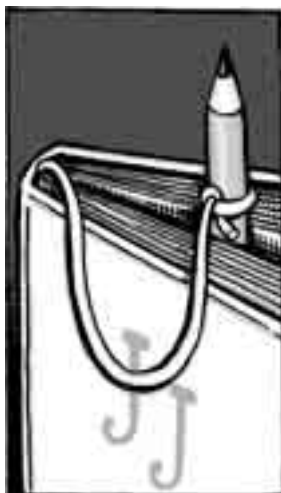
Nepochopitelné pak je, že takovýto projekt byl od počátku koncipován jen na osm repríz, z čehož se šest odehrálo v září a dvě v prosinci, následovat pak již bude jen zmíněná lednová prezentace na festivalu v Grazu. Jako by se organizace celého projektu potýkala se stejnou bezmocí a nezájmem okolí jako všechny ostatní opravdu koncepční projekty snažící se o romskou INKLUZI, ale možná už takových projektů bylo D. O. S. T.

Jiří N. Jelinek, Martin Urban

V den obětí holokaustu budou v Izraeli promítány české filmy

U příležitosti mezinárodního dne vzpomínky na oběti holokaustu budou v Izraeli promítány mezinárodně uznávané filmy Lidice a Nickyho rodina. Akci organizuje České centrum Tel Aviv ve spolupráci s českým a slovenským velvyslanectvím. Speciální projekce filmu Nickyho rodina proběhne ve 14 hodin v pátek 27. ledna v Tel Aviv Cinematheque a v neděli v 19 hodin v Haifa Cinematheque. Tento snímek režiséra Matěje Mináče byl v Izraeli představen již v loňském roce, kdy obdržel ocenění na 28. ročníku Mezinárodního filmového festivalu v Jeruzalémě. Projekce Lidic se uskuteční ve 21 hodin v sobotu 28. ledna v Tel Aviv Cinematheque. Tento film vyšel nedávno i na DVD, jehož jednu kopii si vyžádal i izraelský premiér Benjamin Netanyahu. Pro promítání v Izraeli jsou k dispozici i hebrejské titulky.

TUŽKA NA PROVÁZKU

Nejsem v podstatě člověk závistivý, ale občas závidím těm, kteří umějí anglicky natolik, že mohou číst knížky v originále. Ten zavrženíhodný pocit mě zase přepadl nad knihou Philipa Rotha DRUHÝ ŽIVOT s podtitulem Komédie o hledání životní změny (z angl. orig. THE COUNTERLIFE Přeložil Jiří Hanuš, Mladá fronta, 2010).

Zdržím se komentářů. Stejně už k nim nemám co dodat. Snad s dovolením zdůrazním některá slova a výroky...

...

„... Když ho tak člověk sledoval, ptal se sám sebe, jestli vlastně chuť do života a urputné odhodlání vítě-

zit nejsou v jádru zcela primitivní... Žádné otázky, žádné omluvy, žádné srání s otázkami typu kdo jsem, co jsem, kde jsem, ani náznak, že by si nedůvěřoval, či sebemenší impuls k duchovnímu povznesení... **tihle bezútešně banální a konvenční Shimmyové vystavovali na odiv veškerou bezohlednost bezprizorních primitivů, zuby rvali sousta se syrové kýty života... a vedle toho krvácejícího masa v jejich čelistech bledl smysl všeho ostatního.**

... bolest a utrpení je ani na půl hodiny neodradily od jejich záměru žít... Zatímco jeho vlastní otec se neúnavně snažil, aby ztělesňoval ty nejlepší lidské vlastnosti, tihle Shimmyové byli prostě páteří lidské rasy.“

„... nejlepší antisemitský vtipy slyšíš v Izraeli.“

„V roce 1920 pochopil, že pokud hodlá zůstat socialistou a Židem, měl by raději opustit Rusko.“

„Pro mě není mým posvátným textem bible, ale romány přeložené z ruštiny, němčiny a francouzštiny do jazyka, v němž začínám psát a publikovat vlastní beletrii – nevzrušuje mě sémantické rozpětí starověké hebrejštiny, ale staccatový pulz americké angličtiny... nejsem ani věřící Žid, ani židovský učenec, ani xenofobní Žid, který by nedokázal žít v blízkosti gójů.“

...

„Ale místo aby se snažili zachránit židovský národ před zničením tím, že založí domovinu v odlehlém koutě Osmanské říše, jenž byl kdysi biblickou Palestinou, vydali se prostě zachránit vlastní židovskou kůži. Toto byl jejich druh sionismu, pokud tedy sionismus znamenal, že člověk sám za sebe přijme zodpovědnost za to, že přežije jako Žid, a nenechá ji na druhých...“

„... jsem nevyrostal pod neurotizujícím tlakem katolických rolníků, v nichž dokázal rozdmýchat protižidovské vášně vesnický kněz nebo místní statkář. A co je ještě důležitější, moji prarodiče si nečinili nárok na existenci jako legitimní politický subjekt uprostřed nepřátelsky naladěného nuzujícího obyvatelstva, jež se necítilo vázáno židovskými biblickými právy a postrádalo pochopení pro to, co židovský bůh řekl v nějaké židovské knize o tom, kde na věčné časy leží židovské území.“

...

„V Americe neexistuje zásadní rozdíl mezi židovskými a nežidovskými občany a antisemité také nejsou největším problémem amerických Židů.“

„Nepatřím k Židům, pro které jsou Vánoce děsivou zkouškou, ale... spíš antropologicky přihlížím zpovzdálí, než abych se skutečně účastnil.“

„Pro něj a jeho kroužek stárnoucích židovských přátel byl militantní vítězící Izrael jejich mstitelem za staletí a staletí pokorujícího útlatu.“

„... v sedmašedesátém otec zemřel, takže už nezažil Menachema Begin. To byla velká škoda, protože ani udatnost Bena Guriona, hrdost Goldy Meyerové a Dajanova neohroženost spojené dohromady by mu neposkytly onen hluboký pocit osobního zadostiučnění, jež tolik příslušníků jeho generace čerpalo z izraelského ministerského předsedy, který svým zjevem připomínal majitele obchodu s konfekcí někde v centru města. Dokonce i Beginova angličtina má správný přízvuk, věrněji připomíná řeč jejich vlastních ožebračených přistěhovaleckých rodičů... Koneckonců kdo jiný může dát všem jasně najevo, že teď už nesejde na tom, co si myslí gójové, ale co si myslí Židé, než Žid karikovaný generací za generací nelitostnými nepřáteli, Žid zesměšňovaný a opovrhovaný pro svůj legrační přízvuk, ošklivou tvář a podivné mravy. Jediný člověk, který by případně potěšil mého otce ještě víc, by byl malý podomní obchodník s dlouhou bradkou, který by v roli vrchního velitele izraelské armády a letectva vydal všeobecné varování, že židovská bezmoc tváří v tvář násilí je věc minulosti.“

„Věřte mi, veškeré šílenství lidstva pochází z posvátnosti téhle knihy. Všecko, co jde v téhle zemi šejdrem, se najde v prvních pěti knihách Starého zákona.“

„Tahle země se stala americko-židovskou Austrálií.“

„Místní dějiny sotva kdy tvrdily, že se člověk díky zbožným skutkům konaným v Jeruzalémě může rychleji povznést nad obyčejná lidská selhání, o skutečně hanebných sklonech ani nemluvě.“

„Ale vy jste Žid, co byl bar micva.“

A jsme v tom. Jeden Žid se chystá vysvětlit druhému Židovi, že není stejný druh Žida jako ten první Žid – a tato situace je zdrojem několika set tisíc vtipů...

„... upřímně řečeno považují modlení za cosi mě nedůstojného...“

„Poražený je plný nenávisti a je ctnostný, zatímco vítěz vítězí a je hanebný.“

„Ta démonizace nikdy neskončí... Začala ve středověku jako démonizace Žida a dnes v našem věku je to démonizace židovského státu. Ale je to pořád totéž... Žid je problém. Jak báječné by to pro všechny bylo bez nás...“

...

„A když se bílí křesťani obrátí proti špinavým přivandrovalcům, proti komu se nejdřív obrátí špinaví přivandrovalci? Proti Židům... Není nic, co by se americkému gójovi líbilo víc než Judenrein Spojené státy. Nejdřív dovolí zapšklým černočům, aby si svou nenávist vylili na Židech, a pak se zas oni postarají o černochoy... A už by se kolem nepotloukal žádný vlezlý Žid, který by si stěžoval, že černočům porušují jejich občanská práva. Tak nastane Velký americký pogrom a americká bělošská čistota bude obnovena.“

„Nezapomínejte – Ich bin auch ein Berliner. A ne pro nějaký konfekční oportunistus – ne jako váš pohledný hrdinný mladý prezident, když jášajícím bývalým náckům sdělil, že je jeden z nich, než bohužel sám podlehl vlastní paranoidní noční můře. Já jsem se tam narodil... narodil, a byl jsem vzdělán spolu se všemi těmi rozumnými, precizně myslícími, racionálními, logicky uvažujícími a neparanoidními německými Židy, ze kterých je teď hora popela.“

...

„Nebýt Hitlera, už by nás bylo deset milionů. Měli bychom potomky ze šesti milionů. Modlím se jenom, aby Židé opustili Ameriku, než vyroste další Hitler.“

(pokračování příště)

Jan Johna